

**UCHWAŁA NR VI/44/2019
RADY MIASTA OSTRÓW MAZOWIECKA**

z dnia 10 kwietnia 2019 r.

**w sprawie przyjęcia gminnego programu rewitalizacji pod nazwą Gminny Program Rewitalizacji Miasta
Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025.**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 994;) oraz art. 14 ust.1 i art. 23 ust.1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1398) uchwala się, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Tracą moc uchwały:

1. Uchwała nr XXII/159/2016 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 3 sierpnia 2016 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023”.

2. Uchwała nr XXIX/204/2016 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023.

3. Uchwała nr XXXVI/256/2017 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 28 czerwca 2017 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2023.

§ 3.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Ostrów Mazowiecka.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miasta

Robert Krajewski

Ostrów Mazowiecka

GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA OSTRÓW MAZOWIECKA NA LATA 2018 - 2025

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018 – 2025 został zrealizowany na podstawie umowy między:

Miastem Ostrów Mazowiecka

ul. 3 Maja 66

07-300 Ostrów Mazowiecka

www.ostrowmaz.pl

Ostrów Mazowiecka

a

Centrum Innowacji Społeczno-Samorządowych

CentroPolis Spółka Akcyjna

ul. Tadeusza Kościuszki 13a/1

87-100 Toruń

www.centropolis.pl

Szanowni Państwo,

przedstawiam Państwu dokument zatytułowany *Gminny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018 – 2025*. Podstawą do jego opracowania było wyznaczenie obszaru rewitalizacji – części naszego miasta wymagającej najbardziej intensywnego wsparcia, z uwagi na zdiagnozowane problemy o charakterze społecznym i infrastrukturalnym. Mając na uwadze potrzebę zrównoważonego rozwoju Ostrowi Mazowieckiej jako całości, przygotowaliśmy program stanowiący zintegrowany plan działań, umożliwiający osiągnięcie zakładanych celów, w trosce o obecne i przyszłe pokolenia naszej wspólnoty samorządowej.

Skutki planowanych działań, skupiających się przestrzennie na obszarze rewitalizacji, będą wykraczały poza jego granice, przyczyniając się do wzrostu jakości życia wszystkich mieszkańców miasta. Efekt synergii, który pragniemy osiągnąć poprzez wdrożenie projektów o charakterze zarówno infrastrukturalnym, jak i mających na celu oddziaływanie na społeczny i kulturalny wymiar aktywności społecznej, będzie stanowił realizację strategicznych planów rozwojowych naszej gminy.

Miasto to przede wszystkim mieszkańcy. Skuteczna realizacja zaplanowanych w niniejszym dokumencie działań i osiągnięcie zakładanych rezultatów związane są z działaniami o charakterze partycypacyjnym – włączającymi mieszkańców w podejmowanie decyzji dotyczących rozwoju Ostrowi Mazowieckiej. Zachęcam Państwa do aktywnego uczestnictwa w realizowanych przedsięwzięciach, brania udziału w spotkaniach konsultacyjnych związanych z projektami, kontaktu z członkami Komitetu Rewitalizacji oraz współpracy z interesariuszami przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Zachęcam Państwa do zapoznania się z niniejszym dokumentem.

Jerzy Bauer

Burmistrz Miasta Ostrów Mazowiecka

Spis treści

1. Wstęp. Idea rewitalizacji	7
1.1 Krótka charakterystyka miasta	8
1.2 Podstawa prawna	9
1.3 Struktura Gminnego Programu Rewitalizacji	9
2. Opis powiązań Gminnego Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy	9
2.1 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Ostrów Mazowiecka do 2030 roku – Aktualizacja	10
2.2. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2022	15
2.3 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Ostrów Mazowiecka	18
3. Obszar zdegradowany na terenie miasta Ostrów Mazowiecka	20
3.1 Metodyka wyznaczenia obszaru zdegradowanego	20
3.2 Analiza wskaźnikowa	24
3.3 Zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego	39
4. Obszar rewitalizacji na terenie miasta Ostrów Mazowiecka	41
4.1 Metodyka wyznaczenia obszaru rewitalizacji	41
4.2 Zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji	42
4.3 Szczegółowa diagnoza podobszaru rewitalizacji nr 1	46
4.3.1 Ogólna charakterystyka podobszaru rewitalizacji	46
4.3.2 Analiza zjawisk kryzysowych i skala problemów	47
4.3.3 Potrzeby rewitalizacyjne	52
4.3.4 Potencjał Podobszaru	54
4.4 Szczegółowa diagnoza podobszaru rewitalizacji nr 2	55
4.4.1 Ogólna charakterystyka podobszaru rewitalizacji	55
4.4.2 Analiza zjawisk kryzysowych i skala problemów	56
4.4.3 Potrzeby rewitalizacyjne	60
4.4.4 Potencjał podobszaru	62
4.5 Szczegółowa diagnoza podobszaru rewitalizacji nr 3	62
4.5.1 Ogólna charakterystyka podobszaru rewitalizacji	62
4.5.2 Analiza zjawisk kryzysowych i skala problemów	63
4.5.3 Potrzeby Rewitalizacyjne	65
4.5.4 Potencjał podobszaru	66
4.6 Podsumowanie	67
5. Wizja obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu interwencji	68

6. Cele i odpowiadające im kierunki działań rewitalizacyjnych.....	70
6.1 Cele i obszary strategiczne	70
6.2 Kierunki działań rewitalizacyjnych.....	71
7. Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne	73
7.1 Zestawienie podstawowych projektów rewitalizacyjnych	73
7.2 Zestawienie uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	107
8. Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	111
8.1 Kompleksowość GPR	111
8.2 Koncentracja interwencji.....	112
8.3 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych	113
8.3.1 Komplementarność przestrzenna	113
8.3.2 Komplementarność problemowa.....	115
8.3.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	118
8.3.4 Komplementarność międzyokresowa	118
8.3.5 Komplementarność źródeł finansowania.....	120
9. Partycypacja społeczna.....	122
9.1 Udział interesariuszy w procesie tworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji.....	122
9.2 Komitet Rewitalizacji	126
9.3 Udział interesariuszy w procesie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji	128
9.4 Udział interesariuszy w procesie monitorowania procesu rewitalizacji	129
10. System realizacji (wdrażania) Gminnego Programu Rewitalizacji.....	132
11 System oceny i monitoringu Gminnego Programu Rewitalizacji	138
11.1 Opis sposobu oceny realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji	138
11.2 Metody monitorowania stopnia osiągnięcia przyjętych celów.....	139
11.3 Dobór wskaźników adekwatnych do przeprowadzonej diagnozy	140
11.4 System aktualizacji Gminnego Programu Rewitalizacji.....	143
12. GPR a uchwała w sprawie wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2013 – 2017 oraz uchwała w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy.....	146
13 Gminny Program Rewitalizacji a planowanie i zagospodarowanie przestrzenne miasta	151
13.1. Wskazanie sposobu realizacji gminnego programu rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego. Wskazanie zakresu niezbędnych zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.	151
14. Odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	153
Załącznik nr 1 Mapa granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.....	154
Załącznik nr 2 Mapa podstawowych kierunków zmian funkcjonalno-przestrzennych obszaru rewitalizacji.....	155

1. Wstęp. Idea rewitalizacji

Niniejszy program rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka został opracowany zgodnie z *Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku (Dz. U. 2015 poz. 1777)*. Zgodnie z zapisami ustawy Rewitalizacja stanowi:

„proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji” (Dz. U. 2015 poz. 1777 art. 2 ust. 1).

Powyższa definicja kładzie nacisk na kilka fundamentalnych aspektów rewitalizacji. Po pierwsze jest to proces, czyli zbiór procedur, działań lub projektów, których realizacja jest niezbędna do osiągnięcia założonego celu. Oznacza to, że jest to działanie rozciągnięte w czasie, wymagające połączenia wielu elementów – w tym przypadku ze sfery społecznej, gospodarczej, kultury itp. Dodatkowo działania te mają być kompleksowe i zintegrowane – z jednej strony dotyczyć maksymalnie wielu wymiarów życia społecznego na obszarze zdegradowanym, z drugiej - być prowadzone w sposób, który umożliwia wykorzystywanie wspólnych zasobów i budowanie efektu synergii poszczególnych działań. Ważną cechą jest również koncentracja przestrzenna – działania muszą skupić się przede wszystkim na obszarze zdegradowanym, aby móc działać tam, gdzie sytuacja wymaga najbardziej intensywnej pomocy. Zgodnie z definicją rewitalizacja ma być prowadzona przez interesariuszy. To bardzo istotny element, gdyż zwraca on uwagę na fakt, iż za proces rewitalizacji nie jest odpowiedzialny wyłącznie jeden podmiot – nie jest nim ani Urząd Miasta, ani jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe lub wyznaczeni do tego lokalni liderzy. Powodzenie tego procesu zależy od możliwości współpracy i współdziałania wszystkich interesariuszy, czyli indywidualnych mieszkańców, ale także wybranych grup społeczności, instytucji, organizacji i urzędów, które mogą zaangażować się w działanie na rzecz wspólnoty obszaru rewitalizacji. W końcu rewitalizacja prowadzona jest na podstawie niniejszego programu – oznacza to, że nie jest to suma incydentalnych, jednostkowych działań, lecz realizacja planowanych, spójnych

i uzupełniających się zadań, których celem jest wydobycie ze stanu kryzysowego jednostek wskazanych w diagnozie, jako wymagających szczególnej interwencji.

1.1 Krótka charakterystyka miasta

Ostrów Mazowiecka jest miastem położonym w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego, na terenie części Niziny Północno-Mazowieckiej – Międzyrzecza Łomżyńskiego. Średnia wysokość położenia miasta wynosi 110 m n.p.m., najwyższe wzniesienie liczy 142 metry n.p.m. Powierzchnia miasta wynosi 22,3 km², zamieszkują ją 22 333 osoby.

Miasto położone jest na skrzyżowaniu istotnych szlaków komunikacyjnych. Ważnym elementem infrastrukturalnym jest również lokacja Ostrowi Mazowieckiej przy drodze krajowej nr 8, która w przyszłości stanowić będzie część międzynarodowej „Via Baltica”. Położenie u zbiegu tras jest determinantą rozwoju społecznego i gospodarczego miasta. Wykorzystanie tej szansy będzie miało istotny wpływ na dobrostan lokalnej społeczności, przyrost nowych miejsc pracy oraz wzrost dochodów gminy.

Istotnym elementem jest również położenie miasta wśród lasów Puszczy Białej – stanowi to walor estetyczny oraz daje możliwość rozwoju turystyki i rekreacji na terenie miasta.

Podstawowe usługi świadczone mieszkańcom przez samorząd to jednocześnie duży zasób miejsc pracy – miasto jest właścicielem spółek realizujących zadania z zakresu gospodarki wodno-kanalizacyjnej, ogrzewania miejskiego, segregacji odpadów i odbioru nieczystości.

Istotnym aspektem rozwoju każdej gminy jest edukacja. W Ostrowi Mazowieckiej funkcjonują dwie filie uczelni wyższych, a także Uniwersytet Trzeciego Wieku. Ważnymi punktami związanymi z życiem kulturalnym w mieście są Miejski Dom Kultury oraz Miejska Biblioteka Publiczna.

1.2 Podstawa prawna

Niniejszy gminny program rewitalizacji został stworzony w oparciu o *Ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. poz. 1777)* oraz *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*.

1.3 Struktura Gminnego Programu Rewitalizacji

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018 – 2025 składa się z piętnastu rozdziałów, opisujących metodycznie i kompleksowo planowany proces rewitalizacji na terenie gminy. Opracowanie rozpoczyna się od rekonstrukcji narzędzi zastosowanych do wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. W kolejnych częściach dokument opisuje kolejno: cele i kierunki przedsięwzięć rewitalizacyjnych, przedsięwzięcia rewitalizacyjne i metody ich integracji, ramy finansowe, aspekty partycypacyjne oraz system realizacji i monitoringu zadań. Pod koniec dokumentu wskazane są istotne aspekty związane z dokumentacją i odstępniem od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

2. Opis powiązań Gminnego Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy

Planowane działania rewitalizacyjne na obszarze gminy nie mogą być rozbieżne w stosunku do zapisów głównych dokumentów strategicznych, którymi są: strategia rozwoju gminy, strategia rozwiązywania problemów społecznych i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Co więcej, konieczność podjęcia działań naprawczych powinna wynikać z owych dokumentów. Tym samym uzasadniona zostaje potrzeba opracowania programu rewitalizacji.

W przedmiotowym rozdziale zaprezentowano analizę wyżej wymienionych dokumentów wraz ze wskazaniem ich zgodności z programem rewitalizacji.

2.1 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Ostrów Mazowiecka do 2030 roku – Aktualizacja

Planowane działania rewitalizacyjne nie mogą być rozbieżne od wizji przedstawionej w *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Miasta Ostrów Mazowiecka do 2030 roku – Aktualizacja* (dalej: *Strategia*). Co więcej, potrzeba przeprowadzenia procesu naprawczego, jakim jest rewitalizacja, powinna jednoznacznie wynikać ze *Strategii* i znaleźć w niej swoje uzasadnienie. Wykazanie konieczności przeprowadzenia procesu rewitalizacji na terenie Miasta Ostrów Mazowiecka jest równoznaczne z potrzebą opracowania programu rewitalizacji.

W tym miejscu należy wspomnieć, że głównym zadaniem *Strategii* jest określenie długookresowych celów rozwoju oraz wskazanie sposobów ich realizacji w postaci programów strategicznych i zadań realizacyjnych. Jednym z tego typu dokumentu powinien być program rewitalizacji dla Ostrowi Mazowieckiej.

Po przeprowadzeniu dogłębnej analizy treści *Strategii* jednoznacznie należy stwierdzić, że w przypadku Ostrowi władze mają obowiązek podjęcia starań, których efektem będzie przygotowanie, zrealizowanie oraz ocena rewitalizacji na terenie tego miasta. Dalej zostały przedstawione fragmenty przedmiotowego dokumentu, które uwierzytelniają niniejsze stwierdzenie, jak również wyznaczają kierunki analizy niezbędnej do opracowania i zaprogramowania działań rewitalizacyjnych.

Pierwsze pomocne wskazówki znajdują się na samym początku *Strategii*. Mianowicie w *Części II - Uwarunkowania i problemy dalszego rozwoju Miasta Ostrów Mazowiecka* znajdują się szanse oraz zagrożenia rozwojowe miasta tkwiące w jego otoczeniu z poziomu krajowego, wojewódzkiego, powiatowego, silne i słabe strony oraz lista strategicznych problemów rozwoju miasta. W przypadku szans rozwojowych i silnych stron stymulujących rozwój Ostrowi, które

w oczywisty sposób wspierają potrzebę podjęcia działań rewitalizacyjnych i są pośrednim gwarantem powodzenia rewitalizacji, należy wymienić:

- wspieranie rewitalizacji obszarów zdegradowanych (zmarginalizowanych) miast (poziom krajowy),
- zapewnienie należytej opieki osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej – rozwój opieki społecznej (poziom krajowy),
- wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej – zwiększenie liczby miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (poziom krajowy),
- stały wzrost aktywności społecznej oraz działalności organizacji pozarządowych i wolontariatu (poziom wojewódzki i powiatowy),
- aktywna działalność organizacji pozarządowych, funkcjonujących na terenie miasta (poziom lokalny),
- aktywna działalność Centrum Dialogu Społecznego, Centrum Integracji Społecznej oraz Świetlicy Socjoterapeutycznej (poziom lokalny),
- aktywna działalność Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej – rozwinięte formy pomocy dla osób i rodzin potrzebujących (poziom lokalny),
- funkcjonowanie Spółdzielni Socjalnej „Amelia” (poziom lokalny).

Po drugiej stronie wymieniono kluczowe zagrożenia i słabe strony ograniczające oraz hamujące dalszy rozwój miasta. W kontekście rewitalizacji należy wziąć je pod uwagę jako jedno z drogowskazów wskazujących, na czym należy się skupić, programując działania naprawcze. Dodatkowo pokazanie zagrożeń oraz słabych stron odpowiadających wyzwaniom rewitalizacyjnym potwierdza konieczność opracowania i wdrożenia programu rewitalizacji. Poniżej przedstawiono przedmiotowe zagrożenia i słabe strony:

- recesja gospodarcza, skutkująca wzrostem rozmiarów bezrobocia (poziom krajowy),
- komercjalizacja przestrzeni miejskiej, w tym degradacja przestrzeni publicznych (poziom krajowy),

- niski poziom przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców (poziom wojewódzki i powiatowy),
- pogłębianie się zjawiska wykluczenia społecznego, duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej, niska dostępność usług socjalnych dla osób zależnych, w tym starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin (poziom wojewódzki i powiatowy),
- niedostosowanie infrastruktury społecznej do potrzeb starzejącego się społeczeństwa, osób niepełnosprawnych i ich rodzin (poziom wojewódzki i powiatowy),
- rosnące trudności ze znalezieniem pracy wśród osób w wieku 18-24 lata i powyżej 55. roku życia (poziom wojewódzki i powiatowy),
- niski przyrost naturalny, postępujący proces starzenia się mieszkańców miasta (poziom lokalny),
- wysoki poziom bezrobocia, zwłaszcza wśród ludzi młodych, osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, kobiet oraz osób starszych – stopa bezrobocia wynosiła pod koniec 2014 roku - 14,5%, przy średniej krajowej 10,4% (poziom lokalny),
- niewystarczająca ilość miejsc, gdzie młodzież mogłaby bezpiecznie i aktywnie spędzić wolny czas (poziom lokalny),
- mała integracja oraz aktywność społeczna mieszkańców (poziom lokalny),
- mała ilość terenów zieleni urządzonej – parki, zieleńce, skwery (poziom lokalny),
- niszczące zabytki miejskie (poziom lokalny),
- duża ilość mieszkańców korzystających z pomocy społecznej (poziom lokalny),
- niedostateczna współpraca z organizacjami pozarządowymi (poziom lokalny),
- brak aktualnego programu rewitalizacji Miasta (poziom lokalny).

Po rozpoznaniu najistotniejszych problemów i mocnych stron miasta, sformułowano główne problemy, które wpływają negatywnie na warunki życia mieszkańców Ostrowi. Wśród tych problemów znalazły się również zagadnienia, w przypadku których powinno szukać się

rozwiązania poprzez projekty/przedsięwzięcia zaplanowane w programie rewitalizacji. Oczywiście działania interwencyjne nie zostaną podjęte w całym mieście, jednakże będą dotyczyły obszaru znajdującego się w stanie kryzysowym, czyli zostaną skierowane do mieszkańców, którzy potrzebują tego wsparcia najbardziej. To właśnie te problemy w dalszej kolejności służyły określeniu celów rozwoju miasta. Poniżej znajdują się główne problemy dotyczące rozwoju miasta, które są również uzasadnieniem przeprowadzenia procesu rewitalizacji oraz determinują powstanie programu rewitalizacji:

- wysokie bezrobocie, brak miejsc pracy, zwłaszcza dla ludzi młodych,
- niedostateczny stan techniczny komunalnych zasobów mieszkaniowych,
- nieład przestrzenny, niska estetyka miasta, zwłaszcza obszaru śródmiejskiego,
- występowanie obszarów zdegradowanych, wymagających rewitalizacji.

Jak widać, konieczność przeprowadzenia procesu naprawczego, którym jest rewitalizacja, jest wprost wskazana w *Strategii*, jako jeden z problemów rozwojowych miasta.

W Części III - *Cele rozwoju Miasta Ostrów Mazowiecka i planowane działania realizacyjne* kolejny raz bezpośrednio wskazano rewitalizację obszarów zdegradowanych jako jeden z fundamentów rozwoju zrównoważonego miasta. Ponadto, u podstaw formułowania celów rozwoju leży przekonanie, że Ostrów Mazowiecka może być miastem posiadającym odbudowane zdolności do rozwoju zdegradowanych obszarów miejskich poprzez ich kompleksową rewitalizację.

Następnie w *Strategii* zaprezentowano pięć celów strategicznych, określających główne kierunki działań, najważniejsze dla dalszego rozwoju miasta. Trzy niżej przedstawione wpisują się w ideę rewitalizacji i odpowiadają kierunkom tego procesu w Ostrowi, przy czym należy zwrócić uwagę na kwestie, które zostały wytluszczone:

- Ostrów Mazowiecka – miastem zapewniającym jak najlepszy standard usług technicznych, społecznych i administracyjnych,
- Ostrów Mazowiecka – miastem troszczącym się o jak najlepszy stan środowiska przyrodniczego, rewitalizację obszarów problemowych i ład przestrzenny,

- Ostrow Mazowiecka – miastem organizującym i wspierającym działania na rzecz integracji i aktywizacji prospołecznej mieszkańców.

Chcąc zrealizować przedstawione cele, opracowano kilka programów strategicznych oraz odpowiadające im zadania realizacyjne. Rewitalizacja wpisuje się w niżej zaprezentowane programy strategiczne, które z powodzeniem powinny zostać urzeczywistnione na obszarze rewitalizacji:

- Usługi społeczne (część dotycząca pomocy społecznej), m.in. zadania:
 1. Kompleksowe, zindywidualizowane, poprzedzone szczegółową diagnozą wsparcie dla osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej;
 2. Rozwój środowiskowych form pomocy dzieciom i młodzieży, osobom z niepełnosprawnościami i starszym oraz podnoszenie jakości usług środowiskowych;
- Rewitalizacja przestrzeni miejskiej (obszarów problemowych) i ład przestrzenny, m.in. zadanie polegające na opracowaniu Programu Rewitalizacji obszarów miasta, w których występują niepożądane zjawiska społeczne;
- Aktywizacja i integracja mieszkańców, m.in. zadania:
 1. Aktywne wspieranie działalności liderów i animatorów lokalnych oraz rozwoju wolontariatu;
 2. Partnerska współpraca władz miasta z organizacjami pozarządowymi;
 3. Organizowanie cyklicznych imprez o charakterze integracyjnym.

Dodatkowo w *Strategii* położono nacisk na realizację w pierwszej kolejności działań, które będą sprzyjały wykonaniu określonych zadań. Wśród nich znalazły się zadania, które uzasadniają przeprowadzenie procesu rewitalizacji na terenie Ostrowi Mazowieckiej. Są to:

- rewitalizacja obszarów problemowych miasta i obiektów kultury,
- zapewnienie jak najlepszej opieki osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej.

Podsumowując, w kilku miejscach *Strategii* wprost zauważa się potrzebę przeprowadzenia rewitalizacji wraz z opracowaniem programu rewitalizacji. Ponadto część

problemów stanowiących wyzwanie dla władz i odpowiadające im działania zapobiegawcze wpisują się w ideę procesu rewitalizacji. Innymi słowy, zapisy *Strategii* w wystarczającym stopniu uzasadniają potrzebę przeprowadzenia interwencji naprawczej, przy jednoczesnym wskazaniu, na co należy zwrócić uwagę, programując proces rewitalizacji.

2.2. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2022

Drugim dokumentem, który ma wykazać potrzebę przeprowadzenia działań naprawczych, a tym samym opracowaniem programu rewitalizacji dla Miasta Ostrów Mazowiecka jest *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2022*¹ (dalej: *Strategia społeczna*). Przedmiotowy dokument pełni podstawową rolę wśród tego typu planów na poziomie lokalnym. Realizacja zapisanych w nim celów strategicznych poprzez określone działania powinna przyczynić się do częściowego rozwiązania problemów społecznych, a w szczególności ma przyczynić się do poprawy życia mieszkańców zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Opracowując *Strategię społeczną* przyjęto za zasadę nadrzędną wartość rodziny, jako najważniejszej komórki społecznej, i to właśnie wzmocnienie pozycji rodziny powinno rozpocząć każdy program pomocowy. W przypadku rewitalizacji, również planując działania naprawcze, a wcześniej-przeprowadzając diagnozę występowania stanu kryzysowego, należy wziąć pod uwagę kwestie związane z szeroko pojętą rodziną, na którą składają się wszyscy przedstawiciele społeczeństwa, na przykład: dzieci, seniorzy, osoby bezrobotne, osoby niezaradne życiowo.

Analizując część diagnostyczną *Strategii społecznej* można poznać najważniejsze problemy trapiące mieszkańców Ostrowi, które jednocześnie powinny być rozważane jako wyznaczniki występowania stanu kryzysowego w celu określenia granic obszaru zdegradowanego. Wśród wybranych danych statystycznych są m.in. liczba osób w wieku poprodukcyjnym, liczba osób bezrobotnych. Dodatkowo analizy Głównego Urzędu

¹Przyjęta Uchwałą nr XVI/112/2016 w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2016-2022

Statystycznego pokazują, że udział osób w podeszłym wieku będzie się zwiększał, co przełoży się na wzrost problemów współwystępujących wraz z wiekiem (m.in.: niepełnosprawność, ubóstwo, niezaradność życiowa). Zatem należy domniemać, że problemy występujące na terenie całego miasta będą skumulowane na obszarze rewitalizacji. Innymi słowy, jeśli w *Strategii społecznej* potwierdzi się konieczność niesienia pomocy w obszarze wsparcia mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej, potwierdzi to również konieczność opracowania programu rewitalizacji, którego celem będzie pomoc osobom borykającym się z problemami społecznymi, zamieszkującym obszar rewitalizacji.

Zgodnie z powyższym, wśród problemów dotyczących mieszkańców Ostrowi są bezrobocie i podeszły wiek. Ponadto badania Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Warszawie potwierdzają, że w powiecie, w którego granicach leży Ostrów Mazowiecka, odnotowuje się jeden z najwyższych wskaźników wspomagania mieszkańców. Warto tutaj zaznaczyć, że próg dochodowy, kwalifikujący do otrzymania pomocy społecznej, informuje o istotnym braku środków do życia. W przypadku Ostrowi największą grupą świadczeniobiorców są dzieci i młodzież do ukończenia 16. roku życia, w tym osoby korzystające z programu dożywiania w szkołach. Wobec tego przyjrzenie się temu problemowi powinno być jednym z kryteriów zdiagnozowania stanu kryzysowego.

W przypadku przyczyn korzystania z pomocy społecznej na pierwszych dwóch miejscach plasują się ubóstwo i bezrobocie. W tym kontekście ubóstwo powinno być jednym ze zjawisk zbadanych w celu zdiagnozowania stanu miasta oraz, w dalszej kolejności, zniwelowanie poziomu ubóstwa powinno być jednym z celów procesu rewitalizacji.

Trzy główne obszary badania sytuacji społecznej mieszkańców Ostrowi powinny dotyczyć: poziomu bezrobocia, uzależnienia od systemu pomocy społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem rozpoznania poziomu ubóstwa, oraz struktury demograficznej. *Strategia społeczna* potwierdza występowanie tego typu zjawisk, co jednocześnie uzasadnia sensowność podjęcia działań rewitalizacyjnych na terenie gminy, a tym samym potrzebę sporządzenie programu rewitalizacji.

Na potrzeby opracowania *Strategii społecznej* zaproszono liderów lokalnych, celem dokonania oceny sytuacji w mieście. 91% procent ankietowanych stwierdziło, że aktualne warunki życia w Ostrowi Mazowieckiej są przeciętne. Wśród przyczyn problemów społecznych

39% wskazało brak pracy, 30% alkohol i uzależnienia, a 22% niezaradność życiową. Co ważne, w ankiecie pojawiło się pytanie o to, czy oferta pomocy osobom starszym jest wystarczająca. 46% respondentów uznało, że raczej nie. Jak widać, podjęcie działań interwencyjnych jest w przypadku Ostrowi koniecznością.

W części programowej *Strategii społecznej* wymieniono cele strategiczne oraz operacyjne, które należałoby uwzględnić w programie rewitalizacji. Są to:

- **Cel strategiczny:** Wspieranie rodzin będących w kryzysie, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży.

Cele operacyjne:

1. Pomoc osobom i rodzinom, u których stwierdzono bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych,
2. Wzmacnianie pozycji dziecka w środowisku lokalnym.

- **Cel strategiczny:** Integracja społeczna.

Cele operacyjne:

1. Działania ratunkowe w stosunku do grup dotkniętych problemem ubóstwa i marginalizowanych,
2. Wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy.

- **Cel strategiczny:** Budowa zintegrowanego systemu wsparcia seniorów i niepełnosprawnych.

Cele operacyjne:

1. Usprawnianie osób starszych i niepełnosprawnych,
2. Podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności.

Podsumowując, na podstawie analizy zapisów *Strategii społecznej* można jednoznacznie stwierdzić, że mieszkańcy Ostrowi Mazowieckiej borykają się z problemami społecznymi, w szczególności z bezrobociem, podeszłym wiekiem i ubóstwem. Wobec tego podjęcie działań zmierzających do poprawy jakości życia na terenie miasta w wyżej wymienionym zakresie jest koniecznością, natomiast program rewitalizacji ma przyczynić się do zniwelowania problemów na obszarze charakteryzującym się największym stopniem zdegradowania, w szczególności w sferze społecznej.

2.3 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Ostrów Mazowiecka

Ostatnim dokumentem, który należy poddać analizie pod kątem jego powiązań oraz zgodności z programem rewitalizacji jest *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Ostrów Mazowiecka*² (dalej: *Studium*).

W przypadku wykazania konieczności przeprowadzenia procesu rewitalizacji na terenie Ostrowi należy zauważyć, że obowiązująca wersja *Studium* odnosi się do zapisów *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2007-2015*. Ponadto przyjęcie *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2007-2015* było jedną z przyczyn zmian zapisów *Studium*, co jednoznacznie pokazuje podrzędność *Studium* w stosunku do programu rewitalizacji. Zatem nie ulega wątpliwości, że w sytuacji, w której *Studium* przywołuje zapisy programu rewitalizacji, ciężar uzasadnienia potrzeby procesu naprawczego leży na dokumencie pierwotnym, czyli programie rewitalizacji. Z drugiej strony, niektóre fragmenty *Studium* należy odczytać w kontekście konieczności przeprowadzenia interwencji oraz wskazania jej kierunków.

W kwestiach społecznych w *Studium* zauważa się prognozowany wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym, co powinno zostać uwzględnione w przypadku projektowania

²Opracowano na podstawie tekstu ujednoliconego przyjętego Uchwałą nr XXIX/202/2016 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie uchwalenia Zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Ostrów Mazowiecka

i przebudowy przestrzeni i budynków. Równie istotne jest położenie nacisku na kwestie związane z planowaniem przestrzennym, uwzględniającym potrzeby mieszkańców miasta. W szczególności dotyczy to zagospodarowania przestrzeni publicznych, budowy obiektów służących mieszkańcom (na przykład budowa Centrum Kultury i Rekreacji „Za Stawem” przy ul. Trębickiego 10 w sąsiedztwie zrewitalizowanego stawu) oraz rozbudowy ścieżek rowerowych. Założone cele polityki przestrzennej w szczególności uwzględniają uporządkowanie funkcjonalno-przestrzenne zagospodarowania miasta oraz poprawę lokalnej infrastruktury społecznej, edukacyjnej i sportowej. Wymienione działania mają sprzyjać m.in. aktywizacji lokalnej społeczności, co również jest celem procesu rewitalizacji. Głównie dotyczy to centrum miasta, gdzie należy dążyć do wzmocnienia struktury funkcjonalno-przestrzennej, odpowiedniej dla centrum miejskiego o zasięgu ponadlokalnym. Kluczowe są: zapewnienie właściwej ilości i jakości przestrzeni publicznej oraz adaptacja i ochrona historycznego układu urbanistycznego miasta. Jako obszary przestrzeni publicznej w *Studium* wymieniono tereny ścisłego centrum miasta oraz tereny Centrum Kultury i Rekreacji „Za Stawem”. Ponadto w kwestiach dotyczących systemu przyrodniczego wymaga się wyznaczenia terenów urządzonej zieleni publicznej dla celów rekreacyjnych. Te kierunki rozwoju przestrzennego miasta pokazują konieczność zaprowadzenia zmian, które mogą częściowo zostać zrealizowane poprzez wdrożenie programu rewitalizacji.

W kwestii wyznaczenia granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji obecnie nie ma zgodności pomiędzy zapisami *Studium*, a *Uchwałą Nr LI/361/2018 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 27 czerwca 2018 r.*, zmieniającą uchwałę w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji dla Miasta Ostrów Mazowiecka. Jednak, zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji, wprowadzenie niezbędnych zmian do *Studium* może się odbyć po przyjęciu programu rewitalizacji, natomiast wykaz niezbędnych zmian w *Studium* (art. 15 ust. 1 pkt 13) znajduje się w dalszej części niniejszego opracowania. Po przyjęciu programu rewitalizacji należy w możliwie najkrótszym terminie wprowadzić stosowne zmiany, gwarantując tym samym zgodność zapisów *Studium* z programem rewitalizacji.

3. Obszar zdegradowany na terenie miasta Ostrów Mazowiecka

3.1 Metodyka wyznaczenia obszaru zdegradowanego

Przystępując do wyznaczenia granic obszaru zdegradowanego na terenie Ostrowi Mazowieckiej, należy powołać się z jednej strony na zapisy ustawy o rewitalizacji, a z drugiej - na kryteria określone w *Instrukcji dotyczącej przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego* (dalej: *Instrukcja*), przy czym ustawa o rewitalizacji jest dokumentem nadrzędnym w stosunku do *Instrukcji*. Najważniejsze dla procesu rewitalizacji jest właściwe określenie granic obszaru zdegradowanego, zgodnie z jego definicją zawartą w ustawie o rewitalizacji, w myśl której jest to: *obszar znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym oraz w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących zjawisk: gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych* (art. 9. 1. ustawy o rewitalizacji). W *Instrukcji* również podkreślono znaczenie diagnozy społecznej jako fundamentu diagnozy w celu wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Biorąc pod uwagę zapisy wyżej wymienionych dokumentów wyznacza się następujące działania, służące delimitacji obszaru zdegradowanego na obszarze Ostrowi Mazowieckiej:

1. podział miasta na jednostki przestrzenne, w ramach których przeprowadzono analizę wskaźnikową występowania zjawisk kryzysowych. Dołożono wszelkich starań, aby poszczególne jednostki stanowiły swoistą całość pod względem funkcjonalnym oraz charakteryzowały się spójnością przestrzenną i społeczną. Centralna część miasta została podzielona na mniejsze fragmenty z powodu większego zaludnienia. Granice jednostek centralnych (jednostki numer: 1, 2, 3, 4 i 9) wyznaczono zgodnie z naturalnymi granicami, takimi jak ważniejsze ulice, spójność osiedlowa, przynależność

określonych części do większej całości lub planowane ulice. Ważną kwestią było uwzględnienie okresów powstawania określonych części miasta. Dzięki temu łatwiej było zapewnić spójność społeczną danej jednostki. Kolejną kwestią była fragmentacja miasta układem komunikacyjnym. W przypadku terenów poza centrum starano się wyodrębnić jednostki (jednostki numer: 5, 6, 7, 8, 10 i 11), które stanowiły jednorodne części. W głównej mierze są to tereny o dużej powierzchni, a stosunkowo małym zaludnieniu. Jest to związane z charakterem obrzeżnych przestrzeni miasta, z których część stanowią tereny zalesione i przeznaczone pod uprawy. Jednocześnie przy podziale zachowano ustawowe zasady, mówiące o liczbie mieszkańców (maksymalnie 30% mieszkańców danej gminy) i powierzchni obszaru rewitalizacji (maksymalnie 20% powierzchni gminy, zgodnie z art. 10. 2. *ustawy o rewitalizacji*). Zgodnie z tymi założeniami miasto zostało podzielone na 11 jednostek przestrzennych, które zostały przedstawione w kolejnym podrozdziale.

2. wybór wskaźników ze sfery społecznej w celu oceny natężenia problemów w poszczególnych jednostkach przestrzennych. Zgodnie z analizowanymi dokumentami na poziomie gminnym, czyli: *Strategią*, *Strategią społeczną* oraz *Studium*, wymogami ustawowymi, a także tymi zawartymi w *Instrukcji* należy przyjąć, że głównymi problemami społecznymi są: bezrobocie, ubóstwo, starzenie się społeczeństwa, obciążenie demograficzne oraz przemoc domowa. Ponadto, podejmując decyzję o wyborze wskaźników badających przedmiotowe problemy, należało pamiętać o przeprowadzeniu analizy, w której wykorzystano obiektywne i weryfikowalne mierniki oraz metody badawcze dostosowane do lokalnych uwarunkowań (art. 4. 1. *ustawy o rewitalizacji*). W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że wszystkie te problemy są ze sobą związane i mają na siebie wzajemny, przeważnie wzmacniający, wpływ. Z badań wynika, że bezrobocie zwiększa poziom ubóstwa. Podobnie jest z podeszłym wiekiem- można założyć, że osoby utrzymujące się jedynie ze świadczeń emerytalnych mają przeważnie dochody zbyt niskie, aby prowadzić komfortowy tryb życia. W skrajnych przypadkach owe niskie świadczenia emerytalne prowadzą do ubóstwa. Dodatkowo wraz z wiekiem wzrasta prawdopodobieństwo pogorszenia się stanu zdrowia, co związane jest ze wzrostem wydatków przeznaczanych

na leczenie. Z kwestią starzenia się społeczeństwa oraz ubóstwa związany jest również problem obciążenia demograficznego, czyli udział osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w liczbie osób w wieku produkcyjnym. W tym przypadku założenie jest takie, że osoby w wieku produkcyjnym utrzymują osoby młodsze i starsze. W ramach społeczności, w której liczba osób w wieku nieprodukcyjnym jest większa w stosunku do osób w wieku produkcyjnym, należy założyć wyższy stopień ubóstwa. W kwestii przemocy domowej przeważnie zdarza się ona częściej w zbiorowościach o niższym statusie materialnym. Biorąc pod uwagę powyższe, poniżej przedstawiono listę wskaźników mających sprawdzić stopień występowania wymienionych problemów społecznych.

Tabela nr 1. Zestawienie wskaźników zjawisk społecznych.

LP	Nazwa wskaźnika	Badany problem
1	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców	starzenie się społeczeństwa
2	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na hektar powierzchni	obciążenie demograficzne
3	Udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców	ubóstwo
4	Udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców	ubóstwo
5	Udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowej w ogólnej liczbie mieszkańców	ubóstwo
6	Udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci w wieku do 18 roku życia	ubóstwo
7	Liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców	ubóstwo
8	Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców	bezrobocie
9	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych	bezrobocie
10	Liczba założonych Niebieskich Kart na 100 mieszkańców	przemoc

3. zdiagnozowanie w danej jednostce przestrzennej stanu kryzysowego ze względu na występowanie problemów społecznych. W przypadkach, w których wartość wskaźnika dla poszczególnej jednostki przestrzennej była mniej korzystna, niż średnia dla miasta, uznano, że mamy do czynienia ze stanem kryzysowym w badanej płaszczyźnie. Następnie zsumowano liczbę przekroczeń dla poszczególnych jednostek. Jeżeli dla danej

jednostki łączna suma przekroczeń była równa 6 lub więcej, przyjęto, że na tym obszarze występuje stan kryzysowy i jest to przesłanka do włączenia jednostki w granice obszaru zdegradowanego.

4. kolejnym krokiem było badanie dla wstępnie zakwalifikowanych jednostek przestrzennych do obszaru zdegradowanego stanu w sferze technicznej, za pomocą określenia stopnia degradacji technicznej obiektów budowlanych, w tym tych o przeznaczeniu mieszkaniowym (art. 9. 1. 4. *ustawy o rewitalizacji*). W przypadku zjawisk infrastrukturalnych pod uwagę wzięto 3 wskaźniki przedstawione w *Tabeli nr 2. Zestawienie wskaźników zjawisk infrastrukturalnych*. Jednym z badanych zjawisk jest zagęszczenie obiektów zabytkowych w granicach danej jednostki. Użycie tego wskaźnika po pierwsze pokazuje, w których częściach miasta można spotkać zabytkową zabudowę, a przez to- bardziej wymagającą w kwestiach związanych z remontami oraz utrzymaniem tego typu budowli. Równie ważne jest zauważenie korelacji pomiędzy występowaniem obiektów zabytkowych i ogólnie starszym typem zabudowy wokół nich. Innymi słowy, należy domniemać, że tam, gdzie jest więcej zabytków, jest również więcej budynków pochodzących z podobnych czasów, które są w gorszym stanie technicznym, niż młodsza zabudowa miasta. Pozostałe wskaźniki dotyczą stanu technicznego budynków. W przypadku budynków zdegradowanych użyto liczby budynków wymagających przeprowadzenia prac remontowych. Natomiast wskaźnik dotyczący liczby budynków z lokalami komunalnymi został wybrany ze względu na to, że wynajem lokali komunalnych z reguły nie generuje zysków, przez co ciężko zebrać nakłady finansowe na dodatkowe prace remontowe. Ponadto, gmina w swoim zasobie posiada wiele budynków mieszkalnych i w pierwszej kolejności podejmuje prace naprawcze w budynkach będących w najgorszym stanie technicznym.

Tabela nr 2. Zestawienie wskaźników zjawisk infrastrukturalnych.

LP	Nazwa wskaźnika	Badany problem
1	Liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar	degradacja techniczna
2	Liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadająca na hektar	degradacja techniczna
3	Liczba obiektów zabytkowych przypadająca na hektar	degradacja techniczna

- ostateczne zakwalifikowanie danej jednostki przestrzennej, jako podobzaru obszaru zdegradowanego, odbyło się po przeliczeniu wyżej wymienionych wartości i zestawieniu ich z wynikami analizy w sferze społecznej. W sytuacji, w której dla jednostki wcześniej wykazującej występowanie stanu kryzysowego w sferze społecznej zdiagnozowano problemy w sferze infrastrukturalnej (wartości mniej korzystne niż średnia dla miasta w przypadku co najmniej 2 wskaźników), została ona włączona w granice obszaru zdegradowanego.

3.2 Analiza wskaźnikowa

Miasto Ostrów Mazowiecka zostało podzielone na 11 jednostek przestrzennych, w ramach których dokonano analizy występowania stanu kryzysowego w sferze społecznej i infrastrukturalnej.

Podział mieszkańców i powierzchni został przedstawiony w poniższej tabeli oraz zilustrowany na rycinie.

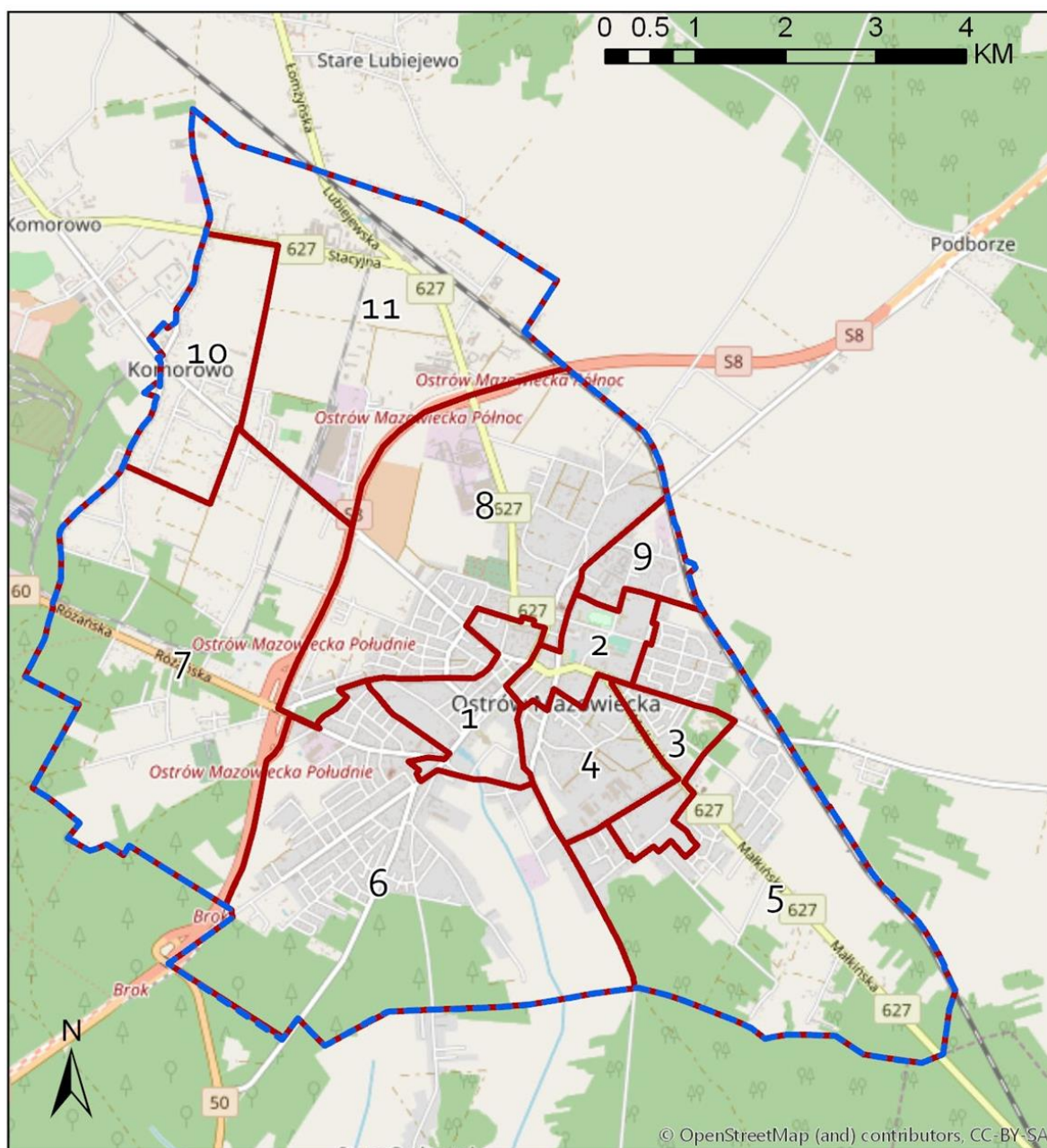
Tabeli nr 3. Zestawienie mieszkańców³ i powierzchni w podziale na jednostki przestrzenne.

Jednostka	Liczba mieszkańców	Procentowy udział mieszkańców	Powierzchnia (w hektarach)	Procentowy udział powierzchni
1	3604	16,14%	68,29	3,07%
2	1329	5,95%	43,74	1,96%
3	756	3,39%	44,97	2,02%
4	962	4,31%	67,41	3,03%
5	1756	7,86%	360,76	16,20%
6	3394	15,20%	428,60	19,25%
7	952	4,26%	427,65	19,20%
8	4145	18,56%	313,29	14,07%
9	3738	16,74%	36,22	1,63%
10	941	4,21%	101,71	4,57%
11	756	3,39%	334,23	15,01%
SUMA:	22333	100,00%	2226,87	100,00%

³Suma osób zameldowanych na stałe i czasowo na dzień 31 grudnia 2017 r.

Rycina nr 1. Podział miasta na jednostki przestrzenne⁴.

Podział miasta na jednostki przestrzenne

Legenda:

- Granice gminy
- Jednostki przestrzenne

⁴Przedstawiona mapka stanowi jedynie poglądowy podział miasta. Właściwe, czyli zgodne z wymogami ustawy o rewitalizacji, graficzne przedstawienie podziału na jednostki przestrzenne wraz z zaznaczeniem granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji stanowi załącznik do Uchwały nr LI/361/2018 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka zmieniającej uchwałę w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji dla Miasta Ostrów Mazowiecka.

Dla każdej z jednostek przestrzennych przeprowadzono analizę wskaźników w sferze społecznej⁵, co zostało przedstawione poniżej.

Tabela nr 4. Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców

Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców			
Jednostka	Ogólna liczba mieszkańców	Liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym	Udział osób w wieku poprodukcyjnym
1	3604	823	22,84%
2	1329	309	23,25%
3	756	116	15,34%
4	962	184	19,13%
5	1756	319	18,17%
6	3394	554	16,32%
7	952	104	10,92%
8	4145	801	19,32%
9	3738	1068	28,57%
10	941	126	13,39%
11	756	137	18,12%
ŚREDNIA	22333	4541	20,33%

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, problemem starzejącego się społeczeństwa najbardziej dotknięte są jednostki nr: 1, 2 i 9.

⁵Dane wykorzystane do oceny sytuacji są zgodne ze stanem faktycznym na dzień 31 grudnia 2017 r., poza danymi przekazanymi przez Powiatowy Urząd Pracy w Ostrowi Mazowieckiej. Informacje dotyczące osób bezrobotnych zostały podane na dzień 19 marca 2018 r.

Tabela nr 5. Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym, przypadająca na hektar powierzchni

Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na hektar powierzchni			
Jednostka	Powierzchnia (w hektarach)	Liczba mieszkańców w wieku nieprodukcyjnym	Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na hektar
1	68,29	1410	20,65
2	43,74	531	12,14
3	44,97	263	5,85
4	67,41	369	5,47
5	360,76	661	1,83
6	428,60	1191	2,78
7	427,65	331	0,77
8	313,29	1511	4,82
9	36,22	1719	47,46
10	101,71	312	3,07
11	334,23	296	0,89
ŚREDNIA	2226,87	8594	3,86

Jednostkami, w których kumulują się problemy związane z obciążeniem demograficznym, są: 1, 2, 3, 4, 8 i 9. Warto zwrócić uwagę, że w przypadku jednostek nr: 1, 2 i 9 wartość wskaźnika jest znacznie wyższa, niż średnia dla gminy.

Tabela nr 6. Udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców

Udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców			
Jednostka	Ogólna liczba mieszkańców	Liczba osób otrzymujących zasiłki	Udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców
1	3604	114	3,16%
2	1329	61	4,59%
3	756	34	4,50%
4	962	22	2,29%
5	1756	43	2,45%
6	3394	75	2,21%
7	952	45	4,73%
8	4145	204	4,92%
9	3738	78	2,09%
10	941	26	2,76%
11	756	22	2,91%
ŚREDNIA	22333	724	3,24%

Największy odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej notuje się w jednostkach nr: 2, 3, 7 i 8.

Tabela nr 7. Udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców

Udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców			
Jednostka	Ogólna liczba mieszkańców	Liczba osób otrzymujących wsparcie na opał	Udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców
1	3604	13	0,36%
2	1329	9	0,68%
3	756	12	1,59%
4	962	5	0,52%
5	1756	7	0,40%
6	3394	5	0,15%
7	952	6	0,63%
8	4145	7	0,17%
9	3738	0	0,00%
10	941	2	0,21%
11	756	4	0,53%
ŚREDNIA	22333	70	0,31%

Jak wynika z powyższego zestawienia, w jednostkach nr: 1, 2, 3, 4, 5, 7 i 11, średnia liczba osób korzystających z dopłat na opał jest większa, niż średnia dla miasta.

Tabela nr 8. Udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców

Udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców			
Jednostka	Ogólna liczba mieszkańców	Liczba osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe	Udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców
1	3604	146	4,05%
2	1329	104	7,83%
3	756	20	2,65%
4	962	16	1,66%
5	1756	4	0,23%
6	3394	0	0,00%
7	952	0	0,00%
8	4145	16	0,39%
9	3738	49	1,31%
10	941	1	0,11%
11	756	1	0,13%
ŚREDNIA	22333	357	1,60%

W przypadku dodatków mieszkaniowych widać, że największy odsetek osób korzystających z tej formy pomocy odnotowuje się w jednostkach przestrzennych nr: 1, 2, 3 i 4.

Tabela nr 9. Udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci do lat 18

Udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci w wieku do lat 18			
Jednostka	Ogólna liczba dzieci do lat 18	Liczba dzieci korzystających z programu dożywiania	Udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci w wieku do lat 18
1	587	15	2,56%
2	222	21	9,46%
3	147	14	9,52%
4	185	5	2,70%
5	342	14	4,09%
6	637	7	1,10%
7	227	15	6,61%
8	710	29	4,08%
9	651	19	2,92%
10	186	10	5,38%
11	159	13	8,18%
ŚREDNIA	4053	162	4,00%

Dzieci w jednostkach nr: 2, 3, 5, 7, 8, 10 i 11 są szczególnie narażone na problemy związane z deficytem środków finansowych, niezbędnych do zapewnienia podstawowych potrzeb życiowych, takich jak jedzenie.

Tabela nr 10. Liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców

Liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców			
Jednostka	Ogólna liczba mieszkańców	Liczba lokali komunalnych	Liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców
1	3604	127	3,52
2	1329	53	3,99
3	756	102	13,49
4	962	13	1,35
5	1756	0	0,00
6	3394	19	0,56
7	952	0	0,00
8	4145	11	0,27
9	3738	3	0,08
10	941	15	1,59
11	756	5	0,66
ŚREDNIA	22333	348	1,56

W granicach jednostek przestrzennych nr: 1, 2, 3 i 10 obserwuje się większe zagęszczenie lokali komunalnych, niż w innych częściach miasta. W szczególności dotyczy to jednostki nr 3.

Tabela nr 11. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców

Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców			
Jednostka	Ogólna liczba mieszkańców	Ogólna liczba osób bezrobotnych	Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców
1	3604	157	4,36%
2	1329	78	5,87%
3	756	67	8,86%
4	962	62	6,44%
5	1756	67	3,82%
6	3394	160	4,71%
7	952	51	5,36%
8	4145	177	4,27%
9	3738	130	3,48%
10	941	60	6,38%
11	756	28	3,70%
ŚREDNIA	22333	1037	4,64%

Z zestawienia liczby osób bezrobotnych na terenie Miasta Ostrów Mazowiecka wynika, że problem ten przede wszystkim dotyczy mieszkańców jednostek przestrzennych nr: 2, 3, 4, 6, 7 oraz 10.

Tabela nr 12. Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych

Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej osób bezrobotnych			
Jednostka	Ogólna liczba osób bezrobotnych	Ogólna liczba osób długotrwale bezrobotnych	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych
1	157	94	59,87%
2	78	44	56,41%
3	67	31	46,27%
4	62	41	66,13%
5	67	37	55,22%
6	160	89	55,63%
7	51	32	62,75%
8	177	87	49,15%
9	130	72	55,38%
10	60	31	51,67%
11	28	16	57,14%
ŚREDNIA	1037	574	55,35%

Problem długotrwałego bezrobocia, czyli pozostawania bez pracy powyżej 12 miesięcy w okresie ostatnich 24 miesięcy, zauważa się w przypadku jednostek przestrzennych nr: 1, 2, 4, 6, 7, 9 i 11.

Tabela nr 13. Liczba założonych Niebieskich Kart na 100 mieszkańców

Liczba założonych Niebieskich Kart na 100 mieszkańców			
Jednostka	Ogólna liczba mieszkańców	Liczba założonych Niebieskich Kart	Liczba założonych Niebieskich Kart na 100 mieszkańców
1	3604	78	2,2
2	1329	53	4,0
3	756	22	2,9
4	962	18	1,9
5	1756	27	1,5
6	3394	39	1,1
7	952	18	1,9
8	4145	70	1,7
9	3738	32	0,9
10	941	17	1,8
11	756	26	3,4
ŚREDNIA	22333	400	1,8

Zjawisko przemocy domowej w głównej mierze jest zauważalne na obszarze jednostek nr: 1, 2, 3, 4, 7 i 11.

Drugi etap analizy wskaźnikowej dotyczył sfery infrastrukturalnej, a jej wyniki przedstawione są w poniższych tabelach.

Tabela nr 14. Liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar

Liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar			
Jednostka	Powierzchnia (hektary)	Liczba zdegradowanych budynków komunalnych (tzn. wymagających przeprowadzenia prac remontowych)	Liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar
1	68,29	1	0,015
2	43,74	2	0,046
3	44,97	2	0,044
4	67,41	0	0,000
5	360,76	0	0,000
6	428,60	1	0,002
7	427,65	0	0,000
8	313,29	0	0,000
9	36,22	1	0,028
10	101,71	2	0,020
11	334,23	1	0,003
ŚREDNIA	2226,87	10	0,004

Zgodnie z przedstawionymi danymi problemy związane ze stanem technicznym budynków komunalnych w szczególności występują w jednostkach nr: 1, 2, 3, 9 i 10.

Tabela nr 15. Liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadająca na hektar

Liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadająca na hektar			
Jednostka	Powierzchnia (hektary)	Liczba budynków z lokalami komunalnymi	Liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadająca na hektar
1	68,29	22	0,322
2	43,74	9	0,206
3	44,97	10	0,222
4	67,41	3	0,045
5	360,76	0	0,000
6	428,60	4	0,009
7	427,65	0	0,000
8	313,29	4	0,013
9	36,22	2	0,055
10	101,71	5	0,049
11	334,23	1	0,003
ŚREDNIA	2226,87	60	0,027

Podobne wyniki uzyskano, analizując liczbę budynków z lokalami komunalnymi stanowiącymi własność Miasta Ostrów Mazowiecka. Największe skupienie tego typu budynków mieszkalnych odnotowuje się w jednostkach przestrzennych nr: 1, 2, 3, 4, 9 i 10.

Tabela nr 16. Liczba budynków zabytkowych przypadająca na hektar

Liczba obiektów zabytkowych przypadająca na hektar			
Jednostka	Powierzchnia (hektary)	Liczba obiektów zabytkowych	Liczba obiektów zabytkowych przypadająca na hektar
1	68,29	18	0,264
2	43,74	25	0,572
3	44,97	0	0,000
4	67,41	8	0,119
5	360,76	0	0,000
6	428,60	1	0,002
7	427,65	0	0,000
8	313,29	12	0,038
9	36,22	2	0,055
10	101,71	0	0,000
11	334,23	1	0,003
ŚREDNIA	2226,87	67	0,030

Największe zagęszczenie obiektów zabytkowych występuje w jednostkach nr: 1, 2, 4, 8 i 9.

W kolejnym podrozdziale zsumowano przekroczenia dla poszczególnych jednostek przestrzennych w ramach analizy społecznej i technicznej oraz przedstawiono zasięg obszaru zdegradowanego.

3.3 Zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego

Pierwszym etapem delimitacji obszaru zdegradowanego na terenie Miasta Ostrów Mazowiecka było zsumowanie liczby przekroczeń wskaźników ze sfery społecznej. Przekroczenie wskaźnika było rozumiane jako przyjęcie wartości mniej korzystnej, niż średnia dla gminy. W poprzednim podrozdziale za każdym razem, kiedy wartość dla danej jednostki przestrzennej była wyższa od średniej, czyli natężenie badanego zjawiska było większe niż przeciętne, zostało

to zaznaczone kolorem czerwonym. Całość zilustrowana została w Tabeli nr 17. Liczba przekroczeń wskaźników społecznych, gdzie za przekroczenie przyznano 1 punkt, natomiast 0 punktów przydzielono, gdy wartość wskaźnika była niższa, niż średnia dla gminy. Następnie zsumowano liczbę punktów dla każdej z jednostek przestrzennych.

Tabela nr 17. Liczba przekroczeń wskaźników społecznych

Jednostka	WSKAŹNIKI SPOŁECZNE										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	SUMA
1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	1	7
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
3	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	8
4	0	1	0	1	1	0	0	1	1	1	6
5	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2
6	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2
7	0	0	1	1	0	1	0	1	1	1	6
8	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	3
9	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	3
10	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	3
11	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	4

Jak widać, w przypadku jednostek przestrzennych nr: 1, 2, 3, 4 oraz 7, można mówić o występowaniu stanu kryzysowego w aspekcie społecznym. Drugim etapem delimitacji obszaru zdegradowanego było zsumowanie liczby przekroczeń wskaźników badających zjawiska infrastrukturalne tylko dla wymienionych jednostek, czyli dla tych, w których potwierdzono występowanie stanu kryzysowego w sferze społecznej. Zasady przyznawania punktów były dokładnie takie same, jak w przypadku wskaźników społecznych. Wyniki tego zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela nr 18. Liczba przekroczeń wskaźników infrastrukturalnych.

Jednostka	WSKAŹNIKI INFRASTRUKTURALNE			
	1	2	3	SUMA
1	1	1	1	3
2	1	1	1	3
3	1	1	0	2
4	0	1	1	2
7	0	0	0	0

W drugim etapie delimitacji widać, że jednostki nr 7 nie można włączyć w granice obszaru zdegradowanego, ponieważ nie zdiagnozowano na jej terenie występowania stanu kryzysowego w zakresie zjawisk związanych z degradacją techniczną.

4. Obszar rewitalizacji na terenie miasta Ostrów Mazowiecka

4.1 Metodyka wyznaczenia obszaru rewitalizacji

W poprzednim rozdziale przedstawiono zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego wraz z uzasadnieniem jego wyboru. Zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji *za obszar rewitalizacji należy uznać całość, bądź część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją badanych negatywnych zjawisk kryzysowych, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację* (art. 10.1. ustawy o rewitalizacji). Ponadto ustawodawca zawarł ograniczenia ilościowe jeśli chodzi o liczbę mieszkańców i powierzchnię obszaru rewitalizacji. Mianowicie, obszar rewitalizacji nie może być zamieszkiwany przez więcej niż 30% mieszkańców gminy oraz nie może być większy niż 20% powierzchni gminy.

Biorą pod uwagę natężenie występowania stanu kryzysowego na poszczególnych podobszarach obszaru zdegradowanego, do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi wskazano

jednostki, na których stopień występowania problemów jest największy. Zatem spośród 4 podobszarów obszaru zdegradowanego wytypowano jednostki, w których sytuacja wymaga podjęcia pilnej interwencji ze względu na koncentrację problemów społecznych.

Dodatkowym powodem ograniczenia obszaru rewitalizacji w stosunku do obszaru zdegradowanego była chęć skoncentrowania środków finansowych. Jak wiadomo z poprzedniej perspektywy finansowej Unii Europejskiej, rozproszenie środków finansowych, a co za tym idzie- działań, zmierzało do tego, że nie udało się osiągnąć efektu w wymiarze globalnym. Ponadto, wybrany obszar rewitalizacji ma istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gminy, co zostało przedstawione w kolejnych podrozdziałach.

4.2 Zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji

Zgodnie z metodyką wyznaczania obszaru rewitalizacji, poniżej zestawiono wyniki analizy wskaźnikowej dla jednostek przestrzennych będących podobszarami obszaru zdegradowanego:

Przekroczenia w sferze społecznej:

1. Jednostka przestrzenna nr 2 – 10 przekroczeń wskaźników społecznych,
2. Jednostka przestrzenna nr 3 – 8 przekroczeń wskaźników społecznych,
3. Jednostka przestrzenna nr 1 – 7 przekroczeń wskaźników społecznym,
4. Jednostka przestrzenna nr 4 – 6 przekroczeń wskaźników społecznych.

Przekroczenia w sferze infrastrukturalnej:

1. Jednostka przestrzenna nr 2 – 3 przekroczenia wskaźników infrastrukturalnych,
2. Jednostka przestrzenna nr 1 – 3 przekroczenia wskaźników infrastrukturalnych,
3. Jednostka przestrzenna nr 3 – 2 przekroczenia wskaźników infrastrukturalnych,
4. Jednostka przestrzenna nr 4 – 2 przekroczenia wskaźników infrastrukturalnych.

Następnie zsumowano liczbę przekroczeń wskaźników społecznych i infrastrukturalnych w celu rankingowania jednostek przestrzennych pod kątem występowania stanu kryzysowego:

1. Jednostka przestrzenna nr 2 – 13 przekroczeń,
2. Jednostka przestrzenna nr 3 i jednostka przestrzenna nr 1 – 10 przekroczeń,
3. Jednostka przestrzenna nr 4 – 8 przekroczeń.

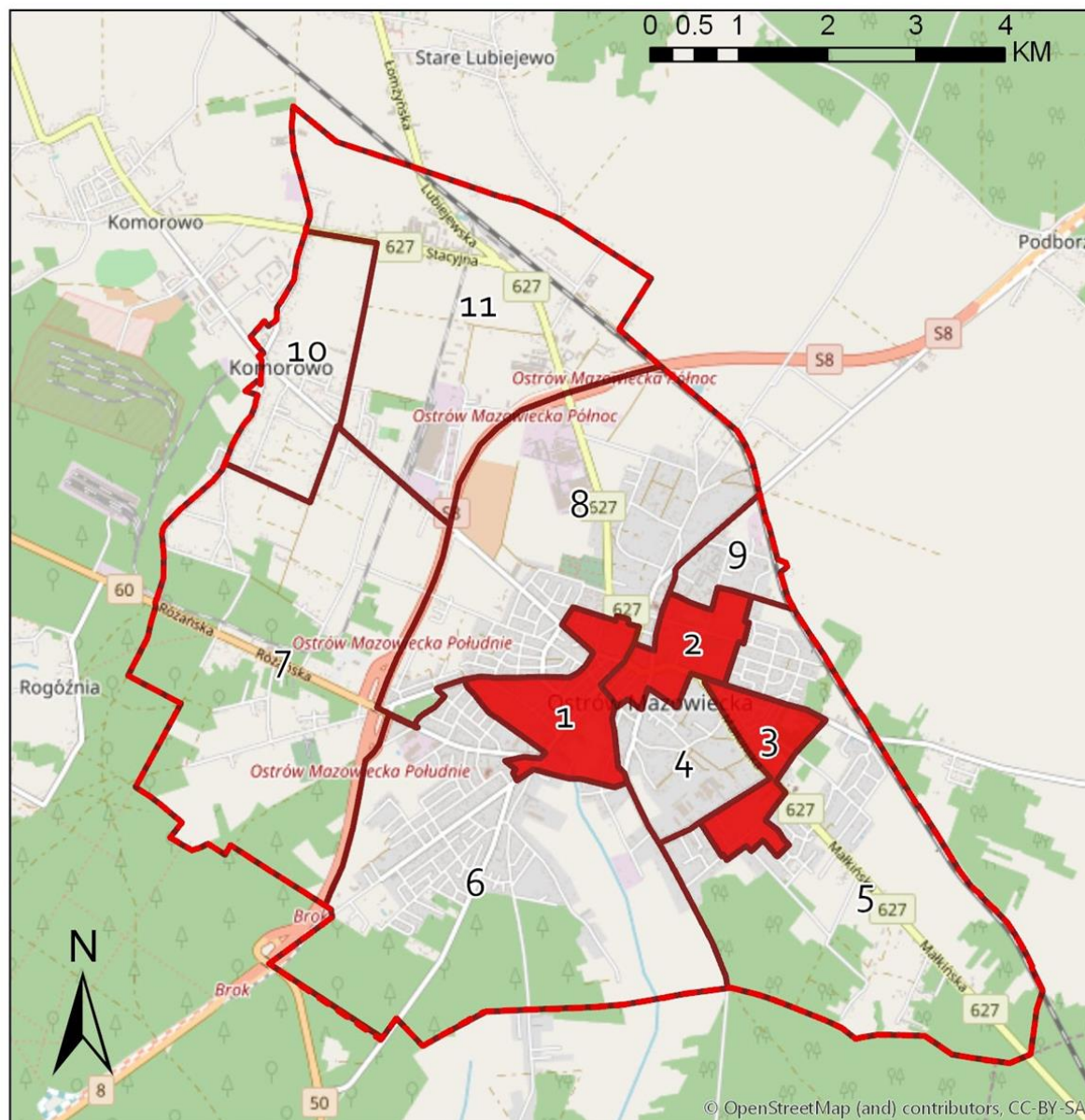
Z powyższego zestawienie jednoznacznie wynika, że w przypadku jednostki przestrzennej nr 2 trzeba mówić o najgorszej sytuacji, zarówno w sferze społecznej, jak i technicznej. Na kolejnym miejscu znajdują się jednostki przestrzenne nr: 3 i 1. Natomiast stosunkowo najlepsza sytuacja jest w obrębie jednostki przestrzennej nr 4. Warto również zwrócić uwagę, że pierwsze trzy jednostki są miejscami istotnymi z punktu widzenia rozwoju lokalnego gminy. W przypadku jednostek przestrzennych nr: 1 i 2 stanowią one historyczne centrum miasta, które jest istotne jako wartościowa przestrzeń publiczna (zapisy *Studium*). W przypadku jednostki nr 3, na jej obszarze znajduje się m.in. osiedle budynków komunalnych, gdzie działania naprawcze, w szczególności w kwestiach społecznych, są pożądane. Natomiast jednostka przestrzenna nr 4 na tle pozostałych prezentuje się stosunkowo najlepiej.

Ponadto ostateczne wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zostało poprzedzone badaniami jakościowymi w formie konsultacji społecznych poprzedzających przyjęcie *Uchwały nr LI/361/2018 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka zmieniającej uchwałę w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji dla Miasta Ostrów Mazowiecka*. Przebieg konsultacji został szczegółowo przedstawiony w rozdziale *Partycypacja społeczna*. Opinie mieszkańców, wśród których znaleźli się m.in. radni, były pozytywne. Wobec tego należy przyjąć, że obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji, wyznaczony w przedstawionych granicach, jest obszarem rzeczywiście wymagającym wdrożenia działań naprawczych. Poza wskaźnikami ilościowymi występowanie stanu kryzysowego w tych częściach miasta potwierdza również ocena mieszkańców.

Zgodnie z powyższym, **obszar rewitalizacji** wyznacza się w granicach jednostek przestrzennych nr: **1, 2 i 3**. Poszczególne jednostki przestrzenne stanowią podobszary obszaru rewitalizacji, zgodnie z ustalonymi granicami. Rozmieszczenie obszaru rewitalizacji na terenie Ostrowi Mazowieckiej zostało przedstawione na *Rycinie nr 2 - Zakres przestrzenny obszaru rewitalizacji*. Ponadto, mapa w skali 1:5000, z zaznaczonymi granicami obszaru zdegradowanego stanowi *Załącznik nr 1 - Granice obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Ostrów Mazowiecka*. Łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi 157 hektarów, co stanowi 7,05% powierzchni całego miasta oraz jest zamieszkiwana przez 5689 osób, co stanowi 25,48% wszystkich mieszkańców miasta.

Rycina nr 2. Zakres przestrzenny obszaru rewitalizacji

Zakres przestrzenny obszaru rewitalizacji

Legenda:

- Granice gminy
- Obszar rewitalizacji
- Granice jednostek

Na tak zaproponowanym obszarze rewitalizacji w pierwszej kolejności powinno rozpocząć się działania naprawcze, które w dalszej perspektywie czasowej przyczynią się do niwelacji zdiagnozowanego stanu kryzysowego w tej części miasta. Dzięki temu należy liczyć na wzrost jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz polepszenie stanu technicznego obecnej infrastruktury. Tym samym Ostrów Mazowiecka ma szansę na przeprowadzenie modelowej rewitalizacji i efektywne wykorzystanie środków finansowych przeznaczonych na rewitalizację.

4.3 Szczegółowa diagnoza podobszaru rewitalizacji nr 1

4.3.1 Ogólna charakterystyka podobszaru rewitalizacji

Pierwszy podobszar rewitalizacji (jednostka przestrzenna nr 1) jest zamknięty w niżej opisanych granicach:

- od zachodu – rzeka „Grzybówka” (naturalny ciek wodny),
- zachodni cypel to obszar Ogródka Jordanowskiego i Muzeum - Dom Rodziny Pileckich, do których wejście znajduje się od ul. Różańskiej;
- od południa – ulice: Parkowa, Broniewskiego,
- od wschodu – ulice: Broniewskiego, Krótka, Mieczkowskiego i 3 Maja,
- od północy – ulice: 11 Listopada, Orzeszkowej, Sikorskiego i Prusa.

Ta część miasta stanowi historyczne centrum miasta pokryte zwartą zabudową mieszkaniową z wyraźnym udziałem zabudowy starszej sprzed 1944 r. (w tym drewnianej). Zgodnie z zapisami *Studium* duża część tego podobszaru znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej. Ponadto w śródmieściu znajduje się największe skupisko usług i instytucji.

Przedmiotowy podobszar jest zamieszkiwany przez 3604 osoby (16,14% mieszkańców miasta), tym samym jest największym podobszarem rewitalizacji pod względem liczby

mieszkańców. Jego powierzchnia wynosi 68,26 ha (3,07% powierzchni całego miasta).

Struktura demograficzna⁶ tej jednostki przestrzennej wygląda następująco:

- osoby w wieku przedprodukcyjnym – 587 (16,3%),
- osoby w wieku produkcyjnym – 2194 (60,9%),
- osoby w wieku poprodukcyjnym – 823 (22,8%),

z czego 1913 osób to kobiety (53,1%), a 1691 mężczyźni (46,9%).

4.3.2 Analiza zjawisk kryzysowych i skala problemów

Z analizowanych 10 wskaźników w sferze społecznej, w przypadku 7 sytuacji na podobszarze rewitalizacji nr 1 jest gorsza, niż dla całego miasta. Poniżej przybliżono skalę występowania badanych problemów wraz z ustaleniem priorytetów w celu podjęcia właściwych działań naprawczych.

Pierwszym badanym zjawiskiem było tak zwane starzenie się społeczeństwa, czyli określenie udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Jak powszechnie wiadomo, problem starzejącego się społeczeństwa nie jest wyzwaniem tylko dla miasta Ostrowi, ale dla całej Polski i Europy Zachodniej. Wraz z coraz większym udziałem osób w wieku poprodukcyjnym wzrasta liczba osób chorujących na przewlekłe choroby niezakaźne, w szczególności takie jak cukrzyca, choroby nowotworowe oraz choroby układu kostnego. Dokładając do tego fakt przeważnie niższych dochodów osób starszych, jest to grupa nadzwyczaj narażona na wykluczenie społeczne, zarówno z powodu stanu zdrowia, jak i złej sytuacji finansowej. Tym samym, im starsze społeczeństwo, tym większe ryzyko jego zubożenia i uzależnienia od systemu opieki społecznej. Dodatkowo osoby starsze, w związku z tym, że coraz więcej ludzi opuszcza swoje pierwotne miejsca zamieszkania i migruje, często nie mają zapewnionej opieki w najbliższym otoczeniu rodziny i pozostają osobami samotnymi. Taki stan

⁶Stan na dzień 31 grudnia 2017 r. z uwzględnieniem osób zameldowanych na pobyt stały i czasowy.

rzeczy może doprowadzić do poczucia wyalienowania społecznego, co w rezultacie zwiększa prawdopodobieństwo zachorowania na choroby psychiczne, takie jak depresja, otępienie, etc. Ważne są obserwacje pokazujące, że osoby starsze, ze względu na swoją niedołężność, często same wycofują się z życia społecznego i zamykają w domach. Podsumowując, problem starzejącego się społeczeństwa jest silnie związany z gorszym stanem zdrowia jego członków, osamotnieniem, wyalienowaniem społecznym, ubóstwem i niezaradnością życiową.

W przypadku badanego podobszaru rewitalizacji udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców tego podobszaru wynosi 22,84%, przy średniej dla miasta na poziomie 20,33%. Zatem przekroczenie średniej równa się 2,51%.

Kwestią związaną z problemem starzejącego się społeczeństwa jest obciążenie demograficzne, które zakłada, że osoby w wieku produkcyjnym są odpowiedzialne za utrzymanie bądź udzielanie pomocy finansowej osobom w wieku nieprodukcyjnym (dzieciom lub seniorom). Wielkość tego problemu obrazuje wskaźnik przeliczający liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym, przypadającą na hektar powierzchni danego obszaru. Im więcej jest takich osób, tym większe skoncentrowanie mieszkańców z założenia niebędących w stanie utrzymać się finansowo. Zatem im wyższa wartość przedmiotowego wskaźnika, tym mniej osób na danym obszarze, które są w stanie samodzielnie zapewnić sobie godziwe życie. W założeniu obowiązek finansowego utrzymania oraz opieki spoczywa na osobach w wieku produkcyjnym, co prowadzi do zubożenia społeczeństwa ponieważ dochód danego gospodarstw domowego należy podzielić na większą liczbę osób. Wartości dla wskaźnika *Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na hektar powierzchni* wyglądają następująco: średnia dla miasta – 3,86, podobszar rewitalizacji nr 1 – 20,65 (różnica – 16,79). Jak widać, w przypadku tego wskaźnika wartość zdecydowanie przekracza średnią dla gminy, jednakże wynika to z ogólnie większego zagęszczenia w tej części miasta. W celu pogłębienia przedmiotowej diagnozy, przeprowadzono analizę pokazującą udział osób w wieku nieprodukcyjnym w liczbie osób w wieku produkcyjnym. Również w tym aspekcie sytuacja na podobszarze rewitalizacji nr 1 jest gorsza, niż średnia dla miasta (średnia – 38,48%, podobszar rewitalizacji nr 1 – 39,12%; różnica – 0,64%). W tym miejscu należy zaznaczyć, że oba poruszone problemy przekładają się na jakość życia mieszkańców diagnozowanego podobszaru. Z powodu niskich dochodów często osoby te nie mogą uczestniczyć w życiu społecznym i kulturalnym, znajdując się na obrzeżach wspólnoty.

Trzecim obszarem problemów społecznych są kwestie związane z ubóstwem. W przypadku podobszaru rewitalizacji nr 1 przekroczenia badanych wskaźników dotyczyły następujących kwestii:

- udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców (średnia dla gminy – 0,31%, podobszar rewitalizacji nr 1 – 0,36%, różnica – 0,05%);
- udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców (średnia dla gminy – 1,6%, podobszar rewitalizacji nr 1 – 4,05%, różnica – 2,45%);
- liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców (średnia dla gminy – 1,56, podobszar rewitalizacji nr 1 – 3,52, różnica – 1,96).

Wszystkie wskaźniki badające zjawisko ubóstwa w przypadku podobszaru rewitalizacji nr 1 dotyczą kwestii związanych z mieszkalnictwem. Należy odpowiedzieć, jak te sprawy łączą się z ubóstwem. W przypadku otrzymywania wsparcia na opał wypada podkreślić dwie kwestie. Pierwsza z nich dotyczy warunków otrzymywania wsparcia, tzn. odpowiednio niskiej sytuacji finansowej osoby ubiegającej się o wsparcie na opał. Innymi słowy, osoby otrzymujące przedmiotowe wsparcie muszą udokumentować, że nie są w stanie same zapewnić sobie zakupu opału niezbędnego do ogrzania lokalu mieszkalnego. Zatem potrzeba mieszkania w odpowiednich warunkach wykracza poza ich możliwości finansowe, chociaż dla wielu osób stanowi to nieodzowny element normalnego życia, niestanowiący większego obciążenia domowego budżetu. Drugą sprawą jest pośrednie zbadanie sfery środowiskowej. Im więcej osób otrzymujących wsparcie na opał, tym więcej źródeł niskiej emisji na danym obszarze. Zauważyć również można, że im więcej źródeł niskiej emisji, tym więcej starszej zabudowy, a co za tym idzie - większe zdegradowanie techniczne danego obszaru. Podobnie jest w przypadku otrzymywania dodatku mieszkaniowego. Jest to forma pomocy finansowej dla osób, które nie są w stanie samodzielnie uregulować należności za zajmowany lokal mieszkalny. Po zbadaniu sytuacji finansowej osoby zgłaszającej się po tego rodzaju pomoc, świadczeniodawca, na podstawie dostarczonych dokumentów, stwierdza niemożność samodzielnego opłacenia mieszkania. Po raz kolejny osoba pobierając pomoc finansową nie jest w stanie sama zaspokoić swoich podstawowych potrzeb związanych z kwestią mieszkaniową. Ostatnim wyznacznikiem poziomu ubóstwa na danym obszarze jest liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców obszaru. Ważną kwestią jest fakt, że lokale komunalne

(mieszkalne i socjalne) są przyznawane jedynie w sytuacji nieprzekroczenia określonego kryterium dochodowego przypadającego na jedną osobę z gospodarstwa domowego. To znaczy, że prawo do lokalu mieszkalnego, stanowiącego własność gminy mają osoby o niższym statusie materialnym. Im więcej lokali przypadających na określoną liczbę mieszkańców, tym większy udział osób, których zarobki nie przekraczają progu umożliwiającego zaspokojenie podstawowych potrzeb. Poza analizą sporządzoną na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, w szczegółowej diagnozie oceniono również liczbę osób otrzymujących zasiłki, przypadającą na hektar, co pozwoliło zobrazować zagęszczenie mieszkańców borykających się z problemami finansowymi. W tym aspekcie podobszar rewitalizacji nr 1 znacznie odbiega od średniej dla gminy (średnia – 0,33, podobszar rewitalizacji nr 1 – 1,67, różnica – 1,34). Innymi słowy na dość małej powierzchni gminy zamieszkuje sporo osób korzystających z finansowej pomocy społecznej. Podsumowując, wszystkie formy wsparcia są związane z nieprzekroczeniem określonego progu finansowego, a w konsekwencji - niemożliwością samodzielnego opłacenia zobowiązań związanych z zapewnieniem sobie miejsca do zamieszkania.

Przedostatnim problemem poddanym analizie było zjawisko bezrobocia i tutaj podobszar rewitalizacji nr 1 we wskaźniku *Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców* osiąga wartość mniej korzystną niż średnia dla gminy. Dla gminy ta wartość wynosi 55,35%, natomiast na analizowanym podobszarze ten udział kształtuje się na poziomie 59,87%, czyli przekracza średnią o 4,52%. Bezrobocie jest jednym z kluczowych problemów w sferze społecznej, ponieważ prowadzi do poważnych konsekwencji, bezpośrednio przyczyniając się do zubożenia osoby dotkniętej tym problemem. Dodatkowo pozostawanie bez pracy przez dłuższy okres, jak jest to w przypadku osób długotrwale bezrobotnych (osób nieposiadających pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy, liczonych w czasie ostatnich 24 miesięcy), prowadzi do zintensyfikowania problemów wywoływanych przez bezrobocie. Innymi słowy, im dłużej dana jednostka pozostaje bez pracy, tym dłużej nie posiada wyłącznego źródła dochodu i jest uzależniona od innych członków rodziny lub systemu opieki społecznej. Oprócz tego, im dłuższy jest okres przebywania poza rynkiem pracy, tym mniejsza jest szansa na powrót. Zarówno dla samego zainteresowanego, który nauczył się życia bez pracy, jak i dla pracodawcy, ponieważ w jego oczach atrakcyjność takiej osoby spada. Z tych właśnie powodów pomoc osobom długotrwale bezrobotnym jest znacznie trudniejsza niż pozostałym

bezrobotnym. Działania pomocowe powinny obejmować również aktywizację społeczną takich jednostek oraz pokazanie, że samodzielne zaspokojenie swoich potrzeb jest ostatecznie korzystniejsze, nie tylko jeśli chodzi o kwestie finansowe, niż uzależnienie od innych.

Ostatnim problemem społecznym jest kwestia przemocy domowej badana liczbą założonych Niebieskich Kart na 100 mieszkańców danego obszaru. Średnia dla gminy w tym przypadku wynosi 1,8, natomiast dla podobszaru rewitalizacji nr 1- 2,2 (różnica 0,4). Niebieska Karta jest dokumentem, który zostaje wypełniony w momencie stwierdzenia przemocy domowej. Jej rolą jest dokumentowanie zdarzeń o charakterze przemocowym oraz ocena dalszego ryzyka powtórzenia się zajścia. Jednocześnie stanowi ona dowód w rozprawach sądowych. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, rodzina, w której założono Niebieską Kartę, jest pod szczególną kontrolą i ochroną (na przykład w ciągu 7 dni od wystawienia Karty dzielnicowy ma obowiązek podjęcia kontaktu z daną rodziną). Do badania zjawiska przemocy wybrano ten wskaźnik, ponieważ jest on niezwiązany z zajściami dokonywanymi przez osoby niezamieszkujące na danym obszarze i w najbardziej rzetelny sposób obrazuje to zjawisko. Dodatkowo, statystycznie Niebieskie Karty zakłada się w środowiskach, w których współwystępują inne problemy społeczne, takie jak: ubóstwo, bezrobocie, wielodzietność (która sama w sobie nie jest problemem społecznym, jednakże zwiększa prawdopodobieństwo występowania niższego statusu materialnego) oraz uzależnienia.

W kwestiach technicznych podobszar rewitalizacji nr 1 wykazuje znaczny stopień zdegradowania. Różnice pomiędzy średnią dla gminy i wynikami dla przedmiotowego podobszaru są znaczące, co pokrywa się z faktem występowania starszej zabudowy w tej części miasta. Wynikiem tego są zaniedbania w sprawach remontowych budynków mieszkalnych. W przypadku całego miasta liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar wynosi 0,004, natomiast dla podobszaru rewitalizacji nr 1 jest to już 0,015 (różnica – 0,011). Podobnie wygląda sytuacja, jeśli chodzi o liczbę budynków z lokalami komunalnymi przypadającymi na hektar (średnia dla miasta – 0,027, podobszar rewitalizacji nr 1 – 0,322, różnica – 0,295). Tę listę problemów zamyka wskaźnik liczby obiektów zabytkowych przypadających na hektar, który również jest znacznie wyższy w przypadku analizowanego podobszaru (średnia dla miasta – 0,03, podobszar rewitalizacji nr 1 – 0,264, różnica – 0,234). W tym miejscu należy podkreślić, że wszystkie te zjawiska łączą się z faktem bycia historycznym centrum miasta, wokół którego zaczęła rozwijać się Ostrowia. Duża liczba budynków z lokalami komunalnymi zwiastuje

przeprowadzanie prac remontowych, które w ocenie całej gminy są najpilniejsze, dlatego z większym prawdopodobieństwem można tutaj mówić o postępującej degradacji technicznej. Dowodem tych problemów jest też fakt większej niż średnia dla miasta pomocy finansowej w kwestiach związanych z dopłatą do opał. Podsumowując, ze względu na wiek budowli oraz zdiagnozowane problemy społeczne związane z ubóstwem należy założyć, że w tej części miasta degradacja techniczna jest na znacznie wyższym poziomie niż w innych częściach oraz są małe perspektywy na poprawę tego stanu przez samych mieszkańców. Ma to też przełożenie na problemy w sferze środowiskowej (używanie źródeł niskiej emisji).

4.3.3 Potrzeby rewitalizacyjne

Analizując negatywne zjawiska w sferze społecznej zauważono, że pomimo przekroczeń średniej dla miasta żaden z badanych wskaźników nie odbiegał od niej znacznie. Z tego względu należy uznać, że w przypadku problemów społecznych wszystkie są na podobnym poziomie pilności ich rozwiązania. Co jest charakterystyczne dla tego podobszaru rewitalizacji, to duże zagęszczenie mieszkańców, które przekłada się na sporą koncentrację osób dotkniętych problemami społecznymi.

W przypadku negatywnych zjawisk infrastrukturalnych zauważono duże odchylenia od średniej. Z tego powodu w tym podobszarze rewitalizacji zachodzi potrzeba przeprowadzenia działań naprawczych w sferze technicznej. W szczególności należy przyrzeć się stanowi budynków, również tych oferujących usługi administracyjne i społeczne, i w miarę możliwości podjąć działania remontowe. Interwencja powinna dotyczyć też sfery środowiskowej, związanej z dużą liczbą źródeł niskiej emisji (wynika to z dużego odsetka osób korzystających z dopłat na opał, zabytkowego charakteru centrum miasta, dużego zagęszczenia budynków w stanie zdegradowanym oraz budynków z lokalami komunalnymi, które przeważnie są zlokalizowane w starszych nieruchomościach).

Zgodnie z powyższym, potrzeby rewitalizacyjne związane ze zdiagnozowanymi problemami oraz skalą ich występowania, kształtują się następująco:

1. w kwestiach związanych ze starzeniem się społeczeństwa i obciążeniem demograficznym:

- aktywne włączenie seniorów w życie miasta,
- rozpoznanie ich sytuacji w miejscu zamieszkania i podjęcie prób zapewnienia im opieki, również poprzez wzajemną opiekę (osoby te przeważnie żyją blisko siebie i mogą stanowić wzajemnie wsparcie, którego obecnie im brakuje),
- przystosowanie przestrzeni do spędzania wolnego czasu i „wyciągnięcie” osób starszych na zewnątrz,
- integracja międzypokoleniowa, która ma zbudować w seniorach poczucie „bycia potrzebnym”, natomiast najmłodszych członków społeczeństwa nauczyć odpowiedzialności za innych, szacunku i otwartości poprzez wspólne spędzanie czasu.

2. w kwestiach związanych z ubóstwem:

- skupienie działań pomocowych wśród mieszkańców zamieszkujących starsze części miasta oraz najemców lokali gminnych,
- nauka zarządzania budżetem domowym,
- zwiększenie działań edukacyjnych z zakresu pomocy społecznej,
- zwiększenie oferty kulturalnej/sportowej/edukacyjnej miasta w celu zniwelowania różnic społecznych,
- przystosowanie przestrzeni do spędzania wolnego czasu i budowanie przekonania równości społecznej,
- integracja wszystkich mieszkańców podobszaru rewitalizacji, bez względu na ich status materialny.

3. w kwestiach związanych z bezrobociem:

- zwiększenie działań edukacyjnych z zakresu pomocy osobom bezrobotnym,

- organizacja wydarzeń z uwzględnieniem zaangażowania osób bezrobotnych, w szczególności długotrwale bezrobotnych.

4. w kwestiach technicznych:

- przeprowadzenie remontów, w tym adaptacji budynków znajdujących się w złym stanie technicznym, w szczególności obiektów zabytkowych,
- eliminacja źródeł niskiej emisji poprzez wymianę pieców,
- dostosowanie przestrzeni publicznych do spędzania czasu wolnego dla wszystkich mieszkańców podobszaru rewitalizacji, wzmacniające ideę równości społecznej.

W tym miejscu należy podkreślić, że działania rewitalizacyjne powinny stanowić przystawicę wędkę dla osób potrzebujących pomocy. Innymi słowy, w procesie rewitalizacji należy dążyć do zmotywowania osób zagrożonych bądź wykluczonych społecznie do samodzielnej oceny swojej sytuacji i wzbudzenia w nich chęci jej zmiany. Uważa się, że taki cel można osiągnąć poprzez zapewnienie osobom z niższym statusem materialnym dostępu do usług, które przeważnie są odpłatne (jak zajęcia pozaszkolne dla dzieci), włączenie ich w społeczeństwo i zniwelowanie poczucia „bycia innym, gorszym, biedniejszym”.

4.3.4 Potencjał Podobszaru

Jak już zostało to wcześniej wspomniane, niezaprzeczalnym potencjałem tej części miasta jest jej zabytkowy charakter i pełnienie funkcji centrum, co bezpośrednio przekłada się na skupienie funkcji publiczno-usługowych na tym podobszarze rewitalizacji. To właśnie w granicach tej jednostki znajdują się obiekty i miejsca, które posiadają predyspozycje rozwojowe. Są to m.in.: Szkoła Podstawowa nr 1, Park Miejski, Muzeum - Dom Rodziny Pileckich, Starostwo Powiatowe, Urząd Miasta Ostrów Mazowiecka, Miejska Biblioteka Publiczna, Stara Elektrownia, Kino Ostrowia, Miejski Dom Kultury, budynek „Jatek”. Dzięki zlokalizowaniu na tym obszarze wielu obiektów publicznych istnieje możliwość prowadzenia w nich społecznych projektów rewitalizacyjnych.

To tutaj znajduje się drugi co do wartości najwyższy udział urządzonej przestrzeni publicznej w mieście (średnia dla miasta – 0,66%, podobszar rewitalizacji nr 1 – 8,6%), obiektów infrastruktury sportowej przypadającej na hektar (średnia dla miasta – 0,037, podobszar rewitalizacji nr 1 – 0,351) oraz większy niż ogólnie udział terenów zielonych (średnia dla miasta – 0,22%, podobszar rewitalizacji nr 1 – 6,61%). Patrząc na te dane, można powiedzieć, że jest to dobry początek do podjęcia zmian.

Dobrym przykładem w tej części miasta jest prawie zakończona realizacja projektu związanego z powstaniem Centrum Kultury i Rekreacji „Za Stawem”. W ramach tego przedsięwzięcia zaaranżowano m.in. przestrzeń Ogródka Jordanowskiego.

4.4 Szczegółowa diagnoza podobszaru rewitalizacji nr 2

4.4.1 Ogólna charakterystyka podobszaru rewitalizacji

Drugi podobszar rewitalizacji (jednostka przestrzenna nr 2) jest zamknięty w niżej opisanych granicach:

- od zachodu – ul. 3 Maja,
- od południa – ulice: Mieczkowskiego, Plac Waryńskiego, Piłata, Chopina, Zagłoby i Dubois,
- od wschodu – ul. Sportowa,
- od północy – ulice: Słowackiego, Kościuszki, Warchalskiego i Kolarska, granica działek pomiędzy boiskiem miejskim, a osiedlem Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej „Nasz Dom”.

Ta część miasta stanowi historyczne centrum pokryte zwartą zabudową mieszkaniową z wyraźnym udziałem zabudowy starszej, sprzed 1944 r. (w tym drewnianej). Zgodnie z zapisami *Studium* duża część tego podobszaru znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej.

Ponadto w śródmieściu jest największe skupisko usług i instytucji.

Przedmiotowy podobszar jest zamieszkiwany przez 1329 osób (5,95% mieszkańców miasta). Jego powierzchnia wynosi 43,74 ha (1,96% powierzchni całego miasta).

Struktura demograficzna⁷ tej jednostki przestrzennej wygląda następująco:

- osoby w wieku przedprodukcyjnym – 222 (16,7%),
- osoby w wieku produkcyjnym – 798 (60%),
- osoby w wieku poprodukcyjnym – 309 (23,3%),

z czego 707 osób to kobiety (53,2%), a 622 mężczyźni (46,8%).

4.4.2 Analiza zjawisk kryzysowych i skala problemów

Z analizowanych 10 wskaźników w sferze społecznej, w przypadku wszystkich 10 sytuacji na podobszarze rewitalizacji nr 2 jest gorsza niż dla całego miasta. Jak widać, każdy z badanych aspektów wykazywał występowanie stanu kryzysowego na tym podobszarze, co zdecydowanie przesądza o konieczności włączenia tej jednostki w granice obszaru rewitalizacji. Poniżej przybliżono skalę występowania badanych problemów wraz z ustaleniem priorytetów w celu podjęcia właściwych działań naprawczych.

Pierwszym badanym zjawiskiem było tak zwane starzenie się społeczeństwa, czyli określenie udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców.

W przypadku badanego podobszaru rewitalizacji udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców tego podobszaru wynosi 23,25%, przy średniej dla miasta na poziomie 20,33%. Zatem przekroczenie średniej równa się 2,92%. Skala występowania tego problemu kształtuje się na podobnym poziomie, co w przypadku podobszaru rewitalizacji nr 1.

⁷Stan na dzień 31 grudnia 2017 r. z uwzględnieniem osób zameldowanych na pobyt stały i czasowy

Kwestią związaną z problemem starzejącego się społeczeństwa jest obciążenie demograficzne, które zakłada, że osoby w wieku produkcyjnym są odpowiedzialne za utrzymanie, bądź pomoc finansową dla osób w wieku nieprodukcyjnym (dzieciom lub seniorom). Wielkość tego problemu obrazuje wskaźnik przeliczający liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym, przypadającą na hektar powierzchni danego obszaru. Im więcej jest takich osób, tym większe skoncentrowanie mieszkańców z założenia niebędących w stanie utrzymać się finansowo. Zatem im wyższa wartość przedmiotowego wskaźnika, tym mniej osób na danym obszarze, które są w stanie samodzielnie zapewnić sobie godziwe życie. Wartości dla wskaźnika *Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na hektar powierzchni* wyglądają następująco: średnia dla miasta – 3,86, podobszar rewitalizacji nr 2 – 12,14 (różnica – 8,28). W założeniu obowiązek finansowego utrzymania oraz opieki spoczywa na osobach w wieku produkcyjnym, co prowadzi do zubożenia społeczeństwa, ponieważ dochód danego gospodarstwa domowego należy podzielić na większą liczbę osób.

Trzecim obszarem problemów społecznych są kwestie związane z ubóstwem. W przypadku podobszaru rewitalizacji nr 2 przekroczenia badanych wskaźników dotyczyły następujących kwestii:

- udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców (średnia dla gminy – 3,24%, podobszar rewitalizacji nr 2 – 4,59%, różnica – 1,35%),
- udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców (średnia dla gminy – 0,31%, podobszar rewitalizacji nr 2 – 0,68%, różnica – 0,37%);
- udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców (średnia dla gminy – 1,6%, podobszar rewitalizacji nr 2 – 7,83%, różnica – 6,23%; jednocześnie jest to najwyższa wartość spośród wszystkich jednostek przestrzennych);
- udział dzieci korzystających z programów dożywiania w ogólnej liczbie dzieci do lat 18 (średnia dla gminy – 4%, podobszar rewitalizacji nr 2 – 9,46%, różnica 5,46%; jednocześnie jest to najwyższa wartość spośród wszystkich jednostek przestrzennych);
- liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców (średnia dla gminy – 1,56, podobszar rewitalizacji nr 1 – 3,99 różnica – 2,43).

Badanie udziału osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców jest najbardziej powszechnym wyznacznikiem poziomu ubóstwa wśród mieszkańców gmin. Należy podkreślić, że osoby korzystające z zasiłków w celu uzyskania tej pomocy muszą spełnić określony ustawowo próg dochodowy. Dochód, który przypada na jednego członka gospodarstwa domowego w rodzinie otrzymującej zasiłek społeczny jest niewystarczający, ponieważ nie pokrywa wszystkich podstawowych potrzeb egzystencjalnych. Powszechnie wiadomo, że w pierwszej kolejności są zaspakajane potrzeby związane z zaspokojeniem głodu, pragnienia, snu. Wobec tego ludzie, posiadając ograniczone środki finansowe, najpierw przeznaczają je na jedzenie i zapewnienie sobie dachu nad głową, a w dalszej kolejności myślą o jakości życia, w tym uczestniczeniu w życiu społecznym, kulturalnym. Ma to również przełożenie na wkład w edukację oraz rozwijanie zainteresowań dzieci. Mieszkańcy dotknięci problemem ubóstwa często są wykluczeni społecznie ze względu na brak możliwości pełnoprawnego uczestniczenia w życiu. Z drugiej strony sami zamykają się w swoim środowisku, co jest zupełnie naturalnym zachowaniem człowieka, który chce budować relacje z osobami na podobnym poziomie do siebie. Warto nadmienić, że problem pobierania zasiłku społecznego jest ściśle związany m.in.: z podeszłym wiekiem, niepełnosprawnością, bezrobociem, wielodzietnością i uzależnieniami. Wszystkie wymienione zjawiska są jednocześnie powodami do otrzymywania wsparcia ze środków publicznych. Wobec tego istnieje korelacja między liczbą osób pobierających zasiłki, a liczbą osób borykających się z różnymi problemami społecznymi na danym obszarze. Jak widać zwiększona liczba osób otrzymujących zasiłki przekłada się również na wyższe wartości niż średnia dla gminy w przypadku pozostałych wskaźników badających zjawisko ubóstwa. W przypadku podobszaru rewitalizacji nr 2 również wskaźnik dotyczący liczby dzieci uczestniczących w programie dożywiania w szkołach jest przekroczony. Jest to wynikiem zubożenia mieszkańców tego podobszaru. Warto tutaj zaznaczyć, że uczestniczenie w tego typu projekcie może prowadzić do stygmatyzacji dzieci w szkole przez innych uczniów.

Przedostatnim problemem poddanym analizie było zjawisko bezrobocia i tutaj podobszar rewitalizacji nr 2 w przypadku obu wskaźników osiąga wartości mniej korzystne niż średnia dla gminy. W przypadku wskaźnika *Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców* średnia dla gminy wynosi 4,64%, natomiast dla podobszaru rewitalizacji nr 2 kształtuje się na poziomie 5,87% (różnica – 1,23%). Badanie liczby osób nieposiadających pracy

w ogólnej liczbie mieszkańców jest podstawowym wskaźnikiem badania problemu bezrobocia. Częstą konsekwencją bezrobocia jest ubóstwo. Jak zostało wcześniej zaznaczone, bezrobocie jest jedną z przyczyn otrzymywania zasiłków. W przypadku drugiego wskaźnika, odnoszącego się do osób długotrwale bezrobotnych, średnia wartość dla gminy wynosi 55,35%, natomiast na analizowanym podobszarze ten udział kształtuje się na poziomie 56,41%, czyli przekracza średnią o 1,06%.

Ostatnim problemem społecznym jest kwestia przemocy domowej badana liczbą założonych Niebieskich Kart na 100 mieszkańców danego obszaru. Średnia dla gminy w tym przypadku wynosi 1,8, natomiast dla podobszaru rewitalizacji nr 2 – 4 (różnica 2,2). Po raz kolejny podobszar rewitalizacji nr 2 uzyskuje najwyższą wartość spośród wszystkich badanych części miasta.

W kwestiach technicznych podobszar rewitalizacji nr 2 wykazuje znaczny stopień zdegradowania. Różnice pomiędzy średnią dla gminy, a wynikami dla przedmiotowego podobszaru są znaczące, co pokrywa się z faktem występowania starszej zabudowy w tej części miasta. Wynikiem tego są zaniedbania w sprawach remontowych budynków mieszkalnych. W przypadku całego miasta liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar wynosi 0,004, natomiast dla podobszaru rewitalizacji nr 2 jest to już 0,046 (różnica – 0,042). Podobnie wygląda sytuacja, jeśli chodzi o liczbę budynków z lokalami komunalnymi przypadającymi na hektar (średnia dla miasta – 0,027, podobszar rewitalizacji nr 2 – 0,206, różnica – 0,179). Tę listę problemów zamyka wskaźnik liczby obiektów zabytkowych przypadających na hektar, który również jest znacznie wyższy w przypadku analizowanego podobszaru (średnia dla miasta – 0,03, podobszar rewitalizacji nr 2 – 0,572, różnica – 0,542). Podobnie jak w przypadku wskaźników społecznych, podobszar rewitalizacji nr 2 przyjmuje najmniej korzystne wartości w całym mieście (dla 1 i 3 wskaźnika infrastrukturalnego).

4.4.3 Potrzeby rewitalizacyjne

Analizując negatywne zjawiska w sferze społecznej zauważono, że podobszar rewitalizacji nr 2, zarówno pod względem liczby przekroczeń, jak i przyjmowania najwyższych negatywnych wartości, przoduje wśród wszystkich podobszarów rewitalizacji. Skala występowania tutaj problemów społecznych jest największa, co również przekłada się na konieczność skoncentrowania działań naprawczych. Interwencja powinna dotyczyć każdego badanego aspektu.

W przypadku negatywnych zjawisk infrastrukturalnych zauważono duże odchylenia od średniej. Z tego powodu w tym podobszarze rewitalizacji zachodzi potrzeba przeprowadzenia działań naprawczych w sferze technicznej. W szczególności należy przyrzeć się stanowi budynków, również tych oferujących usługi administracyjne i społeczne, i w miarę możliwości podjąć działania remontowe. Interwencja powinna dotyczyć też sfery środowiskowej, związanej z dużą liczbą źródeł niskiej emisji (wynika to z dużego odsetka osób korzystających z dopłat na opał, zabytkowego charakteru centrum miasta, dużego zagęszczenia budynków w stanie zdegradowanym oraz budynków z lokalami komunalnymi, które przeważnie są zlokalizowane w starszych nieruchomościach).

Zgodnie z powyższym, potrzeby rewitalizacyjne związane ze zdiagnozowanymi problemami oraz skalą ich występowania, kształtują się następująco:

1. w kwestiach związanych ze starzeniem się społeczeństwa i obciążeniem demograficznym:
 - aktywne włączenie seniorów w życie miasta,
 - rozpoznanie ich sytuacji w miejscu zamieszkania i podjęcie prób zapewnienia im opieki, również poprzez wzajemną opiekę (osoby te przeważnie żyją blisko siebie i mogą stanowić wzajemnie wsparcie, którego obecnie im brakuje),
 - przystosowanie przestrzeni do spędzania wolnego czasu i „wyciągnięcie” osób starszych na zewnątrz;

- integracja międzypokoleniowa, która ma zbudować w seniorach poczucie „bycia potrzebnym”, natomiast najmłodszych członków społeczeństwa nauczyć odpowiedzialności za innych, szacunku i otwartości poprzez wspólne spędzanie czasu.

2. w kwestiach związanych z ubóstwem:

- skupienie działań pomocowych wśród mieszkańców zamieszkujących starsze części miasta oraz najemców lokali gminnych,
- nauka zarządzania budżetem domowym,
- zwiększenie działań edukacyjnych z zakresu pomocy społecznej,
- zwiększenie oferty kulturalnej/sportowej/edukacyjnej miasta w celu zniwelowania różnic społecznych, w szczególności skierowana do dzieci,
- skoncentrowanie działań na dzieciach z rodzin ubogich,
- przystosowanie przestrzeni do spędzania wolnego czasu i budowanie przekonania równości społecznej,
- integracja wszystkich mieszkańców podobszaru rewitalizacji, bez względu na ich status materialny.

3. w kwestiach związanych z bezrobociem:

- zwiększenie działań edukacyjnych z zakresu pomocy osobom bezrobotnym,
- organizacja wydarzeń z uwzględnieniem zaangażowania osób bezrobotnych.

4. w kwestiach technicznych:

- przeprowadzenie remontów, w tym adaptacji, budynków znajdujących się w złym stanie technicznym, w szczególności obiektów zabytkowych,
- eliminacja źródeł niskiej emisji poprzez wymianę pieców,
- dostosowanie przestrzeni publicznych do spędzania czasu wolnego dla wszystkich mieszkańców podobszaru rewitalizacji wzmacniająca ideę równości społecznej.

4.4.4 Potencjał podobszaru

Warto tutaj podkreślić fakt dużego podobieństwa podobszaru rewitalizacji nr 2 do podobszaru rewitalizacji nr 1. Jak już zostało to wcześniej wspomniane, niezaprzeczalnym potencjałem tej części miasta jest jej zabytkowy charakter i pełnienie funkcji centrum miasta, co bezpośrednio przekłada się na skupienie funkcji publiczno-usługowych na tym podobszarze rewitalizacji. To właśnie w granicach tej jednostki znajdują się obiekty i miejsca, które posiadają predyspozycje rozwojowe, takie jak: Zespół Szkół nr 2, Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika, Zespół Szkół nr 1, MOPS, hala sportowa MOSiR, Środowiskowy Dom Samopomocy, Teatr „Scena Kotłownia”, Szkoła Podstawowa nr 3, trzy boiska Orlik, Biblioteka Pedagogiczna, Komenda Powiatowa Policji, Miejskie Przedszkole nr 1, Centrum Dialogu Społecznego.

4.5 Szczegółowa diagnoza podobszaru rewitalizacji nr 3

4.5.1 Ogólna charakterystyka podobszaru rewitalizacji

Trzeci podobszar rewitalizacji (jednostka przestrzenna nr 3) jest zamknięty w niżej opisanych granicach:

- od wschodu – ulice: Szpitalna, Małkińska
- od południa – ulice: Kowalskiego, Wołodyjowskiego, Kamienna, Piaskowa, Bilewiczówny
- od zachodu – ul. Małkińska, Podstoczysko
- od północy – ulice: Duboisa.

Przedmiotowy podobszar jest zamieszkiwany przez 756 osób (3,39% mieszkańców miasta). Jego powierzchnia wynosi 44,97 ha (2,02% powierzchni całego miasta) i jest najmniej zaludnionym podobszarem rewitalizacji.

Struktura demograficzna⁸ tej jednostki przestrzennej wygląda następująco:

- osoby w wieku przedprodukcyjnym – 147 (19,4%),
- osoby w wieku produkcyjnym – 493 (65,2%),
- osoby w wieku poprodukcyjnym – 116 (15,4%),

z czego 394 osoby to kobiety (52,1%), a 362 mężczyźni (47,9%).

4.5.2 Analiza zjawisk kryzysowych i skala problemów

Z analizowanych 10 wskaźników w sferze społecznej, w przypadku 8 wskaźników sytuacja jest gorsza, niż średnia dla gminy. Poniżej przybliżono skalę występowania badanych problemów wraz z ustaleniem priorytetów w celu podjęcie właściwych działań naprawczych.

W przypadku tego podobszaru rewitalizacji poniżej przedstawiono wyniki wskaźników (wszystkie inne zależności pomiędzy diagnozowanymi problemami zostały opisane w poprzednich podrozdziałach):

1. *Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na hektar powierzchni* – wartość dla podobszaru – 5,85, średnia – 3,86 (różnica – 1,99), jest to najniższe odchylenie od średniej spośród wszystkich podobszarów rewitalizacji;
2. *Udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców* – wartość dla podobszaru – 4,5%, średnia – 3,24% (różnica – 1,26%);
3. *Udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców* – wartość dla podobszaru – 1,59%, średnia – 0,31% (różnica – 1,28%) i jest to najwyższa wartość spośród wszystkich jednostek przestrzennych;

⁸Stan na dzień 31 grudnia 2017 r. z uwzględnieniem osób zameldowanych na pobyt stały i czasowy.

4. *Udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców* – wartość dla podobszaru – 2,65%, średnia – 1,6% (różnica – 1,05%);
5. *Udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci w wieku do lat 18* – wartość dla podobszaru – 9,52%, średnia – 4% (różnica – 5,52%) i jest to najwyższa wartość spośród wszystkich jednostek przestrzennych;
6. *Liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców* – wartość dla podobszaru – 13,49, średnia – 1,56 (różnica – 11,93) i jest to najwyższa wartość spośród wszystkich jednostek przestrzennych, co więcej, kolejna na liście jednostka ma wynik na poziomie 3,99, co pokazuje szczególną koncentrację lokali komunalnych w granicach tego podobszaru rewitalizacji;
7. *Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców* – wartość dla podobszaru – 8,86%, średnia – 4,64% (różnica – 4,22%), po raz kolejny jest to najwyższy wynik spośród wszystkich jednostek przestrzennych;
8. *Liczba założonych Niebieskich Kart na 100 mieszkańców* – wartość dla podobszaru – 2,9, średnia – 1,8 (różnica – 1,1).

Biorąc pod uwagę powyższe dane z analizy wskaźnikowej należy stwierdzić, że podobszar rewitalizacji nr 3 w przypadku 4 badanych zjawisk przyjmuje maksymalne negatywne wartości w stosunku do wszystkich jednostek przestrzennych. Zatem bezspornie występuje tutaj kumulacja problemów społecznych.

W przypadku zjawisk infrastrukturalnych, dla podobszaru rewitalizacji wyniki diagnozy ilościowej kształtują się następująco:

1. *Liczba zdegradowanych budynków komunalnych* – wartość dla podobszaru – 0,044, średnia – 0,004 (różnica – 0,040),
2. *Liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadająca na hektar* – wartość dla podobszaru – 0,222, średnia – 0,027 (różnica – 0,195).

Jak widać, jedynie w przypadku tego podobszaru nie zdiagnozowano przekroczenia wartości dla liczby obiektów zabytkowych. Jest to związane z faktem wykroczenia podobszaru rewitalizacji nr 3 poza historyczne centrum miasta. Już w tej części miasta nie spotyka się dużej liczby starszych budowli. Z drugiej strony obszar tej jednostki wyróżnia się dużą liczbą lokali komunalnych, co wskazuje na to, że w tym miejscu budowano tzw. osiedla socjalne. Te miejsca można spotkać przy ulicach Wołodyjowskiego i Taczanowskiego.

4.5.3 Potrzeby Rewitalizacyjne

W związku z tym, że diagnozowane problemy społeczne na wszystkich podobszarach rewitalizacji są takie same lub bardzo zbliżone, również potrzeby są podobne. W przypadku podobszaru rewitalizacji nr 3 można mówić o następujących działaniach, które miałyby przyczynić się do poprawy stanu na terenie tej jednostki:

1. w kwestiach związanych w ubóstwem:
 - skupienie działań pomocowych wśród mieszkańców zamieszkujących osiedla komunalne,
 - nauka zarządzania budżetem domowym,
 - zwiększenie działań edukacyjnych z zakresu pomocy społecznej,
 - zwiększenie oferty kulturalnej/sportowej/edukacyjnej miasta w celu zniwelowania różnic społecznych, w szczególności skierowana do dzieci,
 - skoncentrowanie działań na dzieciach z rodzin ubogich,
 - przystosowanie przestrzeni do spędzania wolnego czasu i budowanie przekonania równości społecznej,
 - integracja wszystkich mieszkańców podobszaru rewitalizacji, bez względu na ich status materialny.

2. w kwestiach związanych z bezrobociem:

- zwiększenie działań edukacyjnych z zakresu pomocy osobom bezrobotnym,
- organizacja wydarzeń z uwzględnieniem zaangażowania osób bezrobotnych.

3. w kwestiach technicznych:

- przeprowadzenie remontów, w tym adaptacji, budynków znajdujących się w złym stanie technicznym.

4.5.4 Potencjał podobszaru

Podobszar rewitalizacji nr 3 znacznie odbiega swoim przestrzennym charakterem od pozostałych dwóch podobszarów. Na jego terenie brakuje miejsc określanych jako urządzona przestrzeń publiczna oraz terenów zielonych. Z drugiej strony podobszar ten wyróżnia się tym, że na jego terenie są osiedla komunalne, w ramach których mieszkańcy, poprzez odpowiednie działania aktywizacyjne, mogą stworzyć sobie miejsca wypoczynku i rekreacji. Głównym plusem tego typu rozwiązania jest rzeczywiste poczucie odpowiedzialności za miejsce, które przekłada się na większą dbałość i wzmacnianie więzi społecznych.

Niezaprzeczalnym potencjałem tej jednostki jest bezpośrednie sąsiedztwo pozostałych podobszarów rewitalizacji, co powoduje, że mieszkańcy podobszaru rewitalizacji nr 3 mają łatwy dostęp do wszystkich usług zlokalizowanych w tamtych częściach miasta, a ze względu na wzmożony stopień występowania problemów społecznych nie można pominąć jednostki przestrzennej nr 3 przy wyznaczaniu granic obszaru rewitalizacji.

4.6 Podsumowanie

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że wszystkie podobszary rewitalizacji leżą w swoim bezpośrednim sąsiedztwie. Można wyznaczyć ciągłą, nieprzerwaną linię w granicach, w których jest zlokalizowany cały obszar rewitalizacji na terenie Miasta Ostrów Mazowiecka. Zdecydowanym plusem tego jest fakt, że działania podejmowane na jednym podobszarze rewitalizacji są łatwo dostępne dla mieszkańców pozostałych podobszarów.

Kolejną ważną kwestią podsumowania jest fakt badania wszystkich podobszarów tymi samymi wskaźnikami, co pozwala na ujednolicenie potrzeb rewitalizacyjnych dla wszystkich podobszarów. Różnice występowania zjawisk kryzysowych nie są tak bardzo zróżnicowane w poszczególnych jednostkach. Często podobszary różnią się pomiędzy sobą jednym lub dwoma wskaźnikami z przekroczeniami w sferze społecznej. Jednak poza podobszarem nr 3, gdzie nie zdiagnozowano problemu starzejącego się społeczeństwa, we wszystkich podobszarach występują zjawiska kryzysowe w każdej z badanych sfer społecznych.

W przypadku zjawisk infrastrukturalnych jedynym podobszarem wyróżniającym się jest podobszar nr 3, na którym nie ma zabytkowej zabudowy. Jednak jest tam duże skoncentrowanie mieszkalnych budynków zdegradowanych oraz nieruchomości z lokalami stanowiącymi własność gminy Miasta Ostrów Mazowiecka.

Zgodnie z powyższym, biorąc pod uwagę fakt przestrzennej integralności podobszarów rewitalizacji oraz występowania podobnych problemów, zarówno społecznych, jak i infrastrukturalnych, dalsza część procesu planowania rewitalizacji powstanie wspólnie dla całego obszaru. Wizja oraz cele rewitalizacji będą wspólne i jedne dla wszystkich opisanych podobszarów.

5. Wizja obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu interwencji

Opracowując program rewitalizacji na podstawie zapisów *ustawy o rewitalizacji* oraz *Instrukcji*, jednym z jego obligatoryjnych elementów jest przedstawienie wizji wyprowadzenia obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego wraz z określeniem efektu, który zostanie osiągnięty po wdrożeniu projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Przystępując do tworzenia wizji, najpierw, na podstawie szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji, zebrano główne zagadnienia, wokół których powinny skupić się działania naprawcze.

W sferze społecznej poprawa sytuacji powinna skupić się na podniesieniu jakości życia osób starszych, dotykając zarówno kwestii fizycznych (przeważnie niższy status materialny, choroby, złe warunki mieszkaniowe), jak i ich samopoczucia (poczucie osamotnienia, wykluczenia z normalnego życia społecznego, zły stan zdrowia potęgujący wykluczenie społeczne i niechęć do kontaktów społecznych, również z powodu braku odpowiednich środków finansowych). Drugim aspektem jest wsparcie osób zagrożonych bądź wykluczonych społecznie z powodu ubóstwa. W tym kontekście priorytetowo należy potraktować dzieci z rodzin ubogich, osoby ubogie dodatkowo zamieszkujące lokale o obniżonym standardzie i osoby uzależnione od systemu pomocy społecznej. Dla osób bezrobotnych pomoc powinna zmierzać w kierunku pokazania korzyści płynących z posiadania pracy i samodzielności w kwestiach finansowych, organizacji wydarzeń wraz z osobami bezrobotnymi, w szczególności długotrwale bezrobotnymi. Ostatnim problemem, w którym należy podjąć działania naprawcze, jest przemoc domowa. Statystycznie znacznie częściej dotyka ona kobiety i dzieci i to właśnie do nich trzeba skierować pomoc w ramach procesu rewitalizacji.

W sferze infrastrukturalnej należy skupić się na odnowie stanu technicznego budynków mieszkalnych i zabytków. Dodatkowo trzeba wpłynąć na poprawę stanu powietrza poprzez zmniejszenie źródeł niskiej emisji.

Planując kierunki procesu naprawczego powinno uwzględnić się działania wpływające pozytywnie zarówno na poprawę przestrzeni, jak i tworzenie nowych miejsc wypoczynkowych, rekreacyjnych, z których może korzystać każdy mieszkaniec obszaru rewitalizacji,

wspomagających integrację społeczną, na przykład społeczne ogrody, skwery.

Biorąc pod uwagę wyżej wymienione problemy, w ramach których należy podjąć działania naprawcze, opracowano następującą wizję obszaru rewitalizacji po jej zakończeniu:

Ostrów Mazowiecka będzie miejscem, w którym na obszarze rewitalizacji każdy jego mieszkaniec będzie czuł się potrzebny i chciany, niezależnie od jego statusu materialnego i wieku. Osoby starsze z chęcią będą wychodzić z domów i spędzać czas w zaaranżowanej na cele społeczne przestrzeni miejskiej. Mieszkańcy osiedli komunalnych wspólnie będą działali na rzecz poprawy swojej sytuacji, między innymi poprzez podejmowanie oddolnych działań naprawczych, również w ramach pomocy sąsiedzkiej i szczególnej wrażliwości społecznej w kwestii przemocy domowej. Osoby ubogie oraz zagrożone ubóstwem, na przykład z powodu bezrobocia, samodzielnie będą chciały podjąć kroki w celu poprawy swojej sytuacji. Poza poprawą w sferze społecznej, mieszkańcy będą mieli możliwość przebywania w odnowionej przestrzeni publicznej otoczonej wyremontowanymi obiektami zabytkowymi, w tym zaaranżowanymi na nowe usługi społeczne, oraz oddychać lepszej jakości powietrzem. Proces rewitalizacji doprowadzi do przywrócenia do życia centrum miasta Ostrowi Mazowieckiej oraz stworzenia przyjaznych warunków życia na osiedlach komunalnych.

6. Cele i odpowiadające im kierunki działań rewitalizacyjnych

6.1 Cele i obszary strategiczne

Przed określeniem celów procesu rewitalizacji wskazano dwa obszary strategiczne, w ramach których należy podjąć działania interwencyjne. W kolejnym kroku do wyznaczonych obszarów strategicznych dobrano, po uwzględnieniu rozpoznanych problemów, odpowiednie cele strategiczne. Urzeczywistnieniem założonych celów jest przypisanie do nich właściwych kierunków działań rewitalizacyjnych.

Obszar strategiczny: **MIESZKAŃCY OBSZARU REWITALIZACJI I ICH SYTUACJA SPOŁECZNA**

Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, celem zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich.

Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji celem zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Cel strategiczny nr 3 – Pobudzenie osób bezrobotnych w celu zmiany ich sytuacji życiowej.

Obszar strategiczny: **INFRASTRUKTURA I OTOCZENIE**

Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych.

Cel strategiczny nr 5 – Zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, wzmacniające integrację społeczną.

Cel strategiczny nr 6 – Poprawa jakości środowiska.

6.2 Kierunki działań rewitalizacyjnych

Dla każdego z celów strategicznych dobrano odpowiadające im kierunki działań rewitalizacyjnych, które w przyszłości mają umożliwić osiągnięcie zakładanego celu. Oczywiście katalog kierunków działań nie powinien być zbyt szczegółowy, ponieważ zamknęłoby to drogę dla pomysłów, które dzisiaj nie są jeszcze znane, a w przyszłości mogą przyczynić się do poprawy sytuacji na obszarze rewitalizacji.

Dla celu strategicznego nr 1:

- Tworzenie miejsc, których celem jest wsparcie osób starszych.
- Organizacja zajęć integrujących różne grupy wiekowe uczestników.
- Wspieranie oddolnych działań wzmacniających więzi sąsiedzkie.

Dla celu strategicznego nr 2:

- Organizacja zajęć edukacyjnych zmieniających postawy życiowe mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym wzmacnianie kompetencji i nauka radzenia sobie z trudnymi sytuacjami.
- Podejmowanie działań pomocowych bezpośrednio w miejscach problemowych.
- Rozszerzenie oferty profesjonalnej pomocy (m.in. prawnej, psychologicznej, form wsparcia społecznego) dla osób borykających się z problemami społecznymi.
- Rozwój instytucji różnych form pomocy społecznej.
- Organizacja nieodpłatnych zajęć dla dzieci z rodzin ubogich.

Dla celu strategicznego nr 3:

- Wolontariat przy wydarzeniach organizowanych przez miasto.
- Organizacja staży w celu zwiększenia kompetencji osób bezrobotnych.
- Działania zwiększające szanse na podjęcie pracy przez osoby bezrobotne.

Dla celu strategicznego nr 4:

- Remont, przebudowa, adaptacja zdegradowanych budynków.
- Polepszenie stanu technicznego obiektów zabytkowych.

Dla celu strategicznego nr 5:

- Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na cele spędzania wolnego czasu przez mieszkańców obszaru rewitalizacji.

- Przystosowanie terenów zielonych do pełnienia funkcji przestrzeni otwartych dla mieszkańców.
- Aranżowanie przestrzeni przez mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Dla celu strategicznego nr 6:

- Wspieranie działań mających na celu poprawę jakości środowiska, w tym jakości powietrza.

7. Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Niniejsza część zawiera opisy projektów rewitalizacyjnych ze wskazaniem ich lokalizacji i podmiotu odpowiedzialnego za realizację przedsięwzięcia. Lokalizacja realizacji poszczególnych projektów została wskazana na mapie w skali 1:5000, stanowiącej załącznik nr 2 do niniejszego dokumentu.

7.1 Zestawienie podstawowych projektów rewitalizacyjnych

Kluczowym punktem planowania procesu rewitalizacji jest właściwy wybór podstawowych projektów rewitalizacyjnych, za pomocą których możliwe będzie osiągnięcie zaplanowanych celów strategicznych programu. Poniżej znajduje się lista przedmiotowych projektów. Co ważne, jako sposób oceny i stopień realizacji projektu należy przyjąć wartości podane w części opisowej projektu *Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej*.

Projekt nr 1. „Akcja – Integracja” - wsparcie rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem

Nazwa projektu	„Akcja – Integracja” - wsparcie rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
Zakres realizowanych zadań	Kompleksowe wsparcie rodzin i osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, zagrożonych bądź znajdujących się w grupie osób wykluczonych społecznie. W celu udzielenia pomocy mieszkańcom obszaru rewitalizacji planuje się stworzenie: 1. Klubów Integracji Społecznej działających w każdym z trzech niżej wymienionych budynków Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, 2. Centrum Integracji Społecznej z siedzibą przy ul. Chopina 2 B. Planowane formy wsparcia to m.in.: pomoc psychologiczna (spotkania indywidualne i grupowe), warsztaty dla rodziców dotyczące stosowania właściwych metod wychowawczych, opieka indywidualna nad rodzinami prowadzona przez asystenta rodziny oraz pomoc w powrocie na rynek pracy (wsparcie doradcy zawodowego i pośrednika pracy oraz finansowanie kursów zawodowych i staży). Ponadto, pomoc zostanie skierowana do osób doświadczających przemocy oraz borykających się z uzależnieniami.
Łączna wartość	100 000,00 zł rocznie
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł rocznie środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka

Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	80 000,00 zł rocznie Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa IX – Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem Działanie 9.1. Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	20 000,00 zł rocznie
Okres realizacji	2019 – 2025
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Powstanie i funkcjonowanie Klubu Integracji Społecznej – 3.
	2. Powstanie i funkcjonowanie Centrum Integracji Społecznej – 1.
	3. Liczba osób korzystających z pomocy psychologicznej – 180.
	4. Liczba osób korzystających z pomocy skierowanej do rodzin – 100.
	5. Liczba osób objętych wsparciem asystenta rodziny – 30.
	6. Liczba osób bezrobotnych objętych wsparciem – 180.
	7. Liczba osób doświadczających przemocy i/lub borykających się z problemem uzależnienia – 20.
Lokalizacja	MOPS przy ul Warchalskiego 3, MOPS przy ul. Chopina 2 B,

	MOPS przy ul. 3-go Maja 56
Cele programu	Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji celem zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym. Cel strategiczny nr 3 – Pobudzenie osób bezrobotnych w celu zmiany ich sytuacji życiowej.
Typ projektu	SPOŁECZNY

Projekt nr 2. Manufaktura Kreatywna – organizacja czasu wolnego dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym

Nazwa projektu	Manufaktura Kreatywna – organizacja czasu wolnego dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
Zakres realizowanych zadań	Organizacja czasu wolnego dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez utworzenie świetlicy socjoterapeutycznej w budynku Centrum Integracji Społecznej przy ul. Chopina 2 B prowadzonej w formie stacjonarnej oraz świetlicy podwórkowej, w ramach której pracować będą wychowawcy–streetworkerzy na osiedlach „trudnych” tj. przede wszystkim na osiedlach mieszkań socjalnych.

	Zadanie polegać będzie na organizacji czasu wolnego dla dzieci i młodzieży pochodzącej z trudnych środowisk; ubogich, dotkniętych przemocą lub uzależnieniami, z rodzin niewydolnych wychowawczo, itp. Narzędzia za pomocą, których realizowane będzie zadanie to m.in.: organizacja zajęć pozalekcyjnych i pomoc w nauce, organizacja czasu wolnego (np. półkolonie, wolontariat, zajęcia artystyczne, edukacyjne i sportowe rozwijające talenty i pasje).
Łączna wartość	500 000 zł rocznie
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł rocznie środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/ERDF/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	450 000 zł rocznie Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa IX – Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem Działanie 9.2. Usługi społeczne i usługi opieki zdrowotnej Poddziałanie 9.2.1. Zwiększenie dostępności usług społecznych
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	50 000,00 zł rocznie
Okres realizacji	06.2019 – 05.2023
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Utworzenie świetlicy socjoterapeutycznej – 1. 2. Liczba zorganizowanych działań skierowanych

	do dzieci i młodzieży zamieszkujących obszar rewitalizacji – 10.
	3. Liczba dzieci i młodzieży zamieszkujących obszar rewitalizacji, uczestniczących w zajęciach świetlicy socjoterapeutycznej – 60.
Lokalizacja	MOPS przy ul. Warchalskiego 3 MOPS przy ul. Chopina 2 B MOPS przy ul. 3 Maja 56
Cele programu	Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym.
Typ projektu	SPOŁECZNY

Projekt nr 3. SENIOR – wsparcie osób starszych

Nazwa projektu	SENIOR – wsparcie osób starszych
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
Zakres realizowanych zadań	Zadanie polegać będzie na organizacji wsparcia dla osób starszych. W ramach przedsięwzięcia planowane jest zorganizowanie placówki dziennego wsparcia dla osób starszych zlokalizowanej w budynku przy ul. 3 Maja 57 w Ostrowi Mazowieckiej.

Łączna wartość	Utworzenie placówki – 250 000,00 zł Funkcjonowanie placówki – 200 000,00 zł rocznie
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	Utworzenie placówki – 0,00 zł środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka Utworzenie placówki – 200 000,00 zł Ministerstwa Pracy Rodziny i Polityki Społecznej Funkcjonowanie placówki – 0,00 zł rocznie środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	66 000 zł rocznie Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa IX – Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem Działanie 9.2. Usługi społeczne i usługi opieki zdrowotnej Poddziałanie 9.2.1. Zwiększenie dostępności usług społecznych
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	Utworzenie placówki – 50 000,00 zł Funkcjonowanie placówki – 134 000,00 zł rocznie
Okres realizacji	2019 – 2025
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba utworzonych placówek dziennego wsparcia dla osób starszych – 1. 2. Liczba osób w wieku senioralnych zamieszkujących obszar rewitalizacji korzystających z zajęć i oferty placówki dziennego wsparcia dla osób starszych – 50.

Lokalizacja	Budynek przy ul. 3 Maja 57
Cele programu	Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, w celu zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich.
Typ projektu	SPOŁECZNY/INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 4. Odpowiedzialni za miasto – program działań aktywizujących mieszkańców

Nazwa projektu	Odpowiedzialni za miasto – program działań aktywizujących mieszkańców
Podmiot realizujący projekt	Ostrowskie Stowarzyszenie „Ludzie z Pasją” Ostrowskie Towarzystwo Inicjatyw Kulturalno-Oświatowych OTIKO
Zakres realizowanych zadań	W ramach planowanych działań proponuje się zorganizowanie kilku inicjatyw społecznych. W przypadku oddolnych inicjatyw to mieszkańcy będą mieli decydujący głos dotyczący tego, jak dane wydarzenie będzie wyglądało, a przedstawiciele organizacji będą koordynatorami całego procesu i będą służyli swoją wiedzą i pomocą. Głównym celem spinającym wszystkie podejmowane interwencje jest aktywizacja jak największej liczby osób zamieszkujących obszar rewitalizacji, których obecna sytuacja finansowa nie pozwala na uczestniczenie w kosztownych zajęciach. Dodatkowo należy pamiętać o integracji mieszkańców oraz ich współodpowiedzialności za siebie i budowania poczucia

bycia w społeczeństwie, co jest szczególnie ważne dla osób w wieku podeszłym oraz osób wykluczonych, bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ponadto, wszelkie działania angażujące, w szczególności osoby ubogie z obszaru rewitalizacji, pozytywnie wpłyną na ich poczucie wartości i włączenie społeczne, które jest procesem trudnym do przeprowadzenia.

W związku z powyższym planuje się podjęcie następujących akcji:

1. Dzień Sąsiada – organizacja cyklicznych imprez plenerowych. Jest to kontynuacja działań społecznych kierowanych przez grupę sąsiedzką „Skwerku Obfitości”. Przedsięwzięcie będzie polegać na przeprowadzeniu szeregu wydarzeń kulturalno-edukacyjnych w ogrodzie społecznym przy ul. Prusa. Zakłada się m.in.: wspólne ułożenie harmonogramu, scenariusza, przygotowanie i przeprowadzenie wydarzeń oraz ich ewaluację. Poza tym, że będą to atrakcje zaplanowane i przeprowadzone przez samych mieszkańców, czyli najlepiej spełniające ich oczekiwania, a przez fakt współtworzenia- również budujące więzi społeczne i odpowiedzialność obywatelską, będą również nawiązywały do dziedzictwa Ostrowi Mazowieckiej.

2. Gry miejskie – zadanie będzie polegać na przeprowadzeniu cyklu gier miejskich, w których to planszą do gry będzie samo miasto. Podobnie jak w pierwszym przypadku, to mieszkańcy będą brali czynny udział w zaplanowaniu i przeprowadzeniu kolejnych wydarzeń. Tematyka poszczególnych gier będzie zróżnicowana, jednak każdorazowo związana

z miastem, np. śladami jego historii lub śladami znanych osób- mieszkańców Ostrowi.

3. Teatralna Ostrów – aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji poprzez udział w wydarzeniach teatralnych z wykorzystaniem różnych technik. Pierwsza z nich to Teatr Forum, gdzie widownia może wejść na scenę i wziąć aktywny udział w danej sztuce. Terapeutyczną częścią tej formy aktywności jest możliwość wcielenia się w głównego bohatera i uczestniczenia w interwencjach, szukania dostępnych alternatyw i trenowania rozwiązywania problemów, z którymi borykają się mieszkańcy obszaru rewitalizacji. Dużym plusem tego jest możliwość wzięcia udziału każdego mieszkańca, który boryka się z problemami. Forma ta jest skierowana zarówno do dzieci, dorosłych oraz osób w podeszłym wieku. Istnieje tutaj szerokie spektrum poruszanych problemów, co jest jej niewątpliwym plusem. Druga forma to Kultura Dostępna, czyli realizacja parateatralnych wydarzeń kulturalnych. Przeprowadzenie spektakli ulicznych, czytanie poezji, akcje performatywne, cykl warsztatów przygotowujących do przeprowadzenia tych wydarzeń- to część zaplanowanych działań. Wydarzenia będą realizowane w przestrzeni publicznej, np. skwery, place, parkingi. Wszędzie tam, gdzie znajdują się skupiska przypadkowych, obcych sobie ludzi. W ten sposób projekt dotrze do osób, które wcześniej nie interesowały się wydarzeniami na terenie miasta. Projekt ma zachęcić mieszkańców do aktywnego spędzania wolnego czasu, wywołać pozytywne emocje oraz integrować lokalne społeczeństwo.

Łączna wartość	430 000,00 zł
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka 350 000,00 zł Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	0,00 zł
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	80 000,00 zł
Okres realizacji	2018 – 2025
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba zorganizowanych imprez cyklicznych (zadanie 1 i 2) – 10. 2. Liczba zorganizowanych wydarzeń teatralnych i parateatralnych (zadanie 3) – 2. 3. Liczba uczestników zamieszkujących obszar rewitalizacji wydarzeń zrealizowanych w ramach projektu – 1000. 4. Liczba dzieci i młodzieży zamieszkujących obszar rewitalizacji uczestniczących w wydarzeniach zrealizowanych w ramach projektu – 400. 5. Liczba osób w podeszłym wieku zamieszkujących obszar rewitalizacji uczestniczących w wydarzeniach zrealizowanych w ramach projektu – 400.
Lokalizacja	Wybrane w trakcie realizacji poszczególnych zadań miejsca na terenie obszaru rewitalizacji

Cele programu	Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, w celu zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich. Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym.
Typ projektu	SPOŁECZNY

Projekt nr 5. StreetWorkerzy w Ostrowi – program wsparcia mieszkańców wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem

Nazwa projektu	StreetWorkerzy w Ostrowi – Program wsparcia mieszkańców wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem
Podmiot realizujący projekt	Spółdzielnia Socjalna AMELIA
Zakres realizowanych zadań	Przedsięwzięcie rewitalizacyjne obejmuje pracę streetworkerów w wyznaczonych miejscach w mieście (trudne środowiska). Przedsięwzięcie ma obejmować następujące zadania: • rekrutację osób – streetworkerów, którzy wezmą udział w projekcie, • szkolenie kandydatów na streetworkerów, • opracowanie scenariusza pracy streetworkera

	w terenie, po wizytach pilotażowych, • pracę streetworkerów w terenie. Program ma na celu nawiązanie bezpośredniego kontaktu z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Szczególny nacisk położony zostanie na współpracę z dziećmi i młodzieżą, którzy zamieszkują osiedla budynków socjalnych. Streetworkerzy prowadzić będą „pracę u podstaw” w trudnych środowiskach, na zasadzie pokazania właściwych wzorców, wskazania możliwości spędzania czasu wolnego i rozwoju. Przedsięwzięcie ma również na celu zahamowanie procesu dziedziczenia problemów społecznych w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.
Łączna wartość	216 000,00 zł
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	172 800,00 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa IX – Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem Działanie 9.3. Rozwój ekonomii społecznej
Inne	43 200,00 zł
Wkład miasta	0,00 zł
Okres realizacji	2019 – 2025

Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba przeszkolonych streetworkerów – 50.
	2. Liczba streetworkerów pracujących na obszarze rewitalizacji – 50.
	3. Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji, do których udało się dotrzeć i współpracować ze streetworkerami – 1000.
Lokalizacja	Budynki komunalne na obszarze rewitalizacji, w szczególności zlokalizowane przy ul.: Wołodyjowskiego, Batorego, Sikorskiego
Cele programu	Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, w celu zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich. Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym.
Typ projektu	SPOŁECZNY

Projekt nr 6. Kultura pod Napięciem

Nazwa projektu	Kultura pod Napięciem
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka
Zakres realizowanych zadań	Adaptacja budynku Starej Elektrowni zlokalizowanego przy ul. 11 Listopada na cele wystawiennicze oraz gromadzenie, pozyskiwanie, opracowywanie

	i upowszechnianie materiałów związanych z rozwojem miast osadzonych w historii północno-wschodniego Mazowsza. W sferze społecznej instytucja będzie organizowała zajęcia dla osób z obszaru rewitalizacji. W pierwszej kolejności działania będą skoncentrowane na przebudowie i remoncie Starej Elektrowni i nadaniu jej funkcji kulturalnych. Działalność centrum będzie możliwa dzięki wyposażeniu obiektu w niezbędny sprzęt multimedialny, digitalizacji zbiorów, wyposażeniu technicznemu i multimedialnemu, zakupowi i montażowi wyposażenia oraz utworzeniu strony internetowej. Ponadto, w ramach projektu planuje się zagospodarowanie przestrzeni wokół budynku, która ma pełnić funkcje: handlową oraz rekreacyjną. Projekt zagospodarowania przestrzeni zostanie wybrany na podstawie wyników konkursu architektonicznego. Po zakończeniu prac umożliwiających funkcjonowanie centrum kulturalnego w ramach działalności zostaną zorganizowane m.in. zajęcia integrujące różne grupy wiekowe mieszkańców obszaru rewitalizacji, z naciskiem na osoby w wieku senioralnym, zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z rodzin borykających się z problemami społecznymi oraz umożliwienie wolontariatu dla osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji.
Łączna wartość	5 079 044,81 zł
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne Miasto Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł

Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	3 466 728,64 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa V – Gospodarka przyjazna środowisku Działanie 5.3. Dziedzictwo kulturowe
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	1 612 316,17 zł
Okres realizacji	2018 – 2019
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba wyremontowanych i zaadaptowanych budynków – 2. 2. Liczba osób z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach integracyjnych – 1900. 3. Liczba seniorów z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach integracyjnych – 600. 4. Liczba dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach edukacyjnych – 500. 5. Liczba osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji uczestniczących w wolontariacie – 20.
Lokalizacja	Budynek Starej Elektrowni przy ul. 11 listopada
Cele programu	Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, w celu zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich. Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym.

	Cel strategiczny nr 3 – Pobudzenie osób bezrobotnych w celu zmiany ich sytuacji życiowej. Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych. Cel strategiczny nr 5 – Zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, wzmacniające integrację społeczną.
Typ projektu	SPOŁECZNY/INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 7. Ochrona zabytkowego budynku „Jatek” w Ostrowi Mazowieckiej i nadanie mu nowych funkcji kulturalnych

Nazwa projektu	Ochrona zabytkowego budynku „Jatek” w Ostrowi Mazowieckiej i nadanie mu nowych funkcji kulturalnych
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka
Zakres realizowanych zadań	Zadanie w pierwszej kolejności będzie polegać na przebudowie, remoncie i dostosowaniu zabytkowego budynku Jatek – wybudowanej w 1903 roku hali targowej – do pełnienia funkcji kulturalnych. W ramach tych działań przewiduje się wyposażenie budynku w niezbędne instalacje, dostosowanie go do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, nadanie budynkowi nowych funkcji, zakup i montaż wyposażenia oraz utworzenie strony internetowej. Rozwiązania architektoniczne wnętrz zostaną zrealizowane na podstawie wyników konkursu architektonicznego. Po zakończeniu prac umożliwiających funkcjonowanie centrum kulturalnego, w ramach działalności zostaną

	zorganizowane m.in. zajęcia integrujące różne grupy wiekowe mieszkańców obszaru rewitalizacji, z naciskiem na osoby w wieku senioralnym, zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z rodzin borykających się z problemami społecznymi oraz umożliwienie wolontariatu dla osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji.
Łączna wartość	5 049 325,44 zł
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	3 523 524,37 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa V – Gospodarka przyjazna środowisku Działanie 5.3. Dziedzictwo kulturowe
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	1 525 801,07 zł
Okres realizacji	2017 – 2018
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba wyremontowanych i zaadaptowanych budynków – 1.
	2. Liczba wyremontowanych i zaadaptowanych budynków zabytkowych – 1.
	3. Liczba osób z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach integracyjnych – 1900.
	4. Liczba seniorów z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach integracyjnych – 600.

	5. Liczba dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach edukacyjnych – 500.
	6. Liczba osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji uczestniczących w wolontariacie – 20.
Lokalizacja	Pocztowa 20
Cele programu	Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, w celu zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich. Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym. Cel strategiczny nr 3 – Pobudzenie osób bezrobotnych w celu zmiany ich sytuacji życiowej. Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych.
Typ projektu	SPOŁECZNY/INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 8. Zaczarowany budynek – Miejska Biblioteka Publiczna

Nazwa projektu	Zaczarowany budynek – Miejska Biblioteka Publiczna
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrowi Mazowieckiej
Zakres realizowanych zadań	Projekt polega na remoncie zabytkowego budynku

	Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. 11 Listopada 8. Zachowana zostanie zabytkowa substancja budynku, natomiast jego wnętrze zostanie w funkcjonalny sposób przystosowane do potrzeb użytkowników, w tym osób z niepełnosprawnościami. Ponadto, w ramach przedsięwzięcia przeprowadzona zostanie digitalizacja zbiorów. W części społecznej przedsięwzięcia planuje się organizację zajęć promujących czytelnictwo i jednocześnie integrujących różne grupy wiekowe z naciskiem na współuczestniczenie osób najmłodszych i najstarszych, zamieszkujących obszar rewitalizacji. Dodatkowo do młodszych mieszkańców obszaru rewitalizacji, będących w gorszej sytuacji społecznej, skierowane zostaną działania edukacyjne zmieniające postawy życiowe i łączące naukę z czytelnictwem. Ponadto, zostaną zorganizowane nieodpłatne zajęcia dodatkowe dla dzieci i młodzieży z rodzin ubogich.
Łączna wartość	4 000 000,00 zł
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	3 200 000,00 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa V – Gospodarka przyjazna środowisku Działanie 5.3. Dziedzictwo kulturowe
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	800 000,00 zł

Okres realizacji	2020 – 2025
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba wyremontowanych budynków na obszarze rewitalizacji – 1.
	2. Liczba wyremontowanych obiektów zabytkowych na obszarze rewitalizacji – 1.
	3. Liczba zorganizowanych zajęć wspierających integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji – 100.
	4. Liczba zorganizowanych zajęć dodatkowych dla dzieci z obszaru rewitalizacji – 100.
	5. Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach integracyjnych – 2000.
	6. Liczba osób w wieku senioralnym zamieszkujących obszar rewitalizacji korzystających z oferty biblioteki, w tym zajęć integrujących – 800.
	7. Liczba dzieci i młodzieży zamieszkujących obszar rewitalizacji korzystających z oferty biblioteki, w szczególności w zajęciach integracyjnych oraz dodatkowych – 800.
Lokalizacja	ul. 11 Listopada 8
Cele programu	Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, w celu zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich. Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich

	środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym. Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych.
Typ projektu	SPOŁECZNY/INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 9. Muzeum - Domu Rodziny Pileckich w Ostrowi Mazowieckiej

Nazwa projektu	Muzeum - Domu Rodziny Pileckich w Ostrowi Mazowieckiej
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka Muzeum - Dom Rodziny Pileckich
Zakres realizowanych zadań	Zadanie polegać ma na rozbudowie i przebudowie byłego domu rodziny Pileckich oraz budowie nowo projektowanego obiektu połączonego z istniejącym, remontowanym obiektem (Kultura Pod Napięciem), uporządkowaniu przestrzeni wokół obiektu, wyposażeniu obiektu, pozyskaniu, gromadzeniu, opracowaniu, digitalizacji i udostępnieniu eksponatów oraz realizacji projektów edukacyjnych. Ponadto, otwarcie nowoczesnego muzeum poświęconego rodzinie Pileckich przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności i rozpoznawalności miasta Ostrów Mazowiecka oraz przyczyni się do poprawy estetyki obszaru rewitalizacji. Po zakończeniu prac umożliwiającym funkcjonowanie

	muzeum w ramach działalności zostaną zorganizowane m.in. zajęcia integrujące różne grupy wiekowe mieszkańców obszaru rewitalizacji, z naciskiem na osoby w wieku senioralnym, zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z rodzin borykających się z problemami społecznymi oraz umożliwienie wolontariatu dla osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji.
Łączna wartość	9 600 000,00 zł
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	8 400 000,00 zł Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego- wartość dofinansowania działań inwestycyjnych 200 000,00 zł rocznie na bieżącą działalność w latach 2017 – 2020 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	0,00 zł
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	1 000 000,00 zł na bieżącą roczną działalność w latach 2017 – 2020 Nieruchomość: działka + budynek
Okres realizacji	2018 – 2019
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba wyremontowanych budynków – 1.
	2. Liczba wyremontowanych obiektów zabytkowych – 1.

	3. Powierzchnia zaaranżowanej przestrzeni publicznej – 300m ² .
	4. Liczba osób z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach integracyjnych – 1000.
	5. Liczba seniorów z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach integracyjnych – 600.
	6. Liczba dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji uczestniczących w zajęciach edukacyjnych – 500.
Lokalizacja	ul. Warszawska 4
Cele programu	Cel strategiczny nr 1 – Integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób starszych, w celu zmniejszenia zjawiska wykluczenia społecznego oraz wzmocnienia więzi międzyludzkich. Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym. Cel strategiczny nr 3 – Pobudzenie osób bezrobotnych w celu zmiany ich sytuacji życiowej. Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych. Cel strategiczny nr 5 – Zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, wzmacniające integrację społeczną.
Typ projektu	SPOŁECZNY/INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 10. Nowe Centrum Miasta

Nazwa projektu	Nowe Centrum Miasta
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka
Zakres realizowanych zadań	W ramach przedsięwzięcia przewiduje się kompleksową odnowę centralnej części miasta. Obszar ten otacza Ratusz Miejski usytuowany przy ul. 3 Maja, która stanowi najważniejszą arterię komunikacyjną przecinającą miasto. Realizacja przedsięwzięcia zakłada: - odnowę elewacji Ratusza Miejskiego, - odnowę elewacji budynków sąsiadujących, - stworzenie atrakcyjnej przestrzeni publicznej, - rozbudowa/przebudowa ulic: 3 Maja, Placu Księżnej Anny Mazowieckiej i Partyzantów, - zwiększenie przestrzeni dla ruchu pieszego i rowerowego, - zwiększenie integracji społecznej.
Łączna wartość	10 000 000,00 zł, z czego maksymalnie 4 000 000,00 zł zostaną przeznaczone na remont drogi
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	8 000 0000,00 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa VI – Jakość życia Działanie 6.2. Rewitalizacja obszarów

	zmarginalizowanych
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	2 000 000,00 zł
Okres realizacji	2020 – 2022
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba wyremontowanych budynków – 10.
	2. Liczba wyremontowanych budynków zabytkowych – 5.
	3. Długość wyremontowanych ulic wraz z ciągami pieszo-rowerowymi – 700 m.
	4. Powierzchnia zaaranżowanej przestrzeni publicznej – 1000m ² .
	5. Liczba osób korzystających z przebudowanej przestrzeni publicznej – 1500.
Lokalizacja	Zabytkowy budynek Ratusza Miejskiego wraz z przylegającym otoczeniem
Cele programu	Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych. Cel strategiczny nr 5 – Zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, wzmacniające integrację społeczną. Cel strategiczny nr 6 – Poprawa jakości środowiska.
Typ projektu	INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 11. Przyjazne sąsiedztwo – ulica Batorego

Nazwa projektu	Przyjazne sąsiedztwo – ulica Batorego
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka
Zakres realizowanych zadań	Przebudowanie i aranżacja ulicy Batorego w celu poprawy jej stanu technicznego. Działania nie będą skupiać się tylko i wyłącznie na poprawie stanu ulicy, chodników i parkingów, który aktualnie jest zły. Dodatkowo zostaną zlikwidowane wszelkie bariery architektoniczne, które obecnie uniemożliwiają swobodne poruszanie się w tej przestrzeni, zarówno osobom z niepełnosprawnościami, jak i mieszkańcom mającym problemy z poruszaniem się oraz matkom z wózkami. Jednocześnie miasto będzie inicjatorem zmian oraz będzie współpracowało z właścicielami budynków mieszkalnych i przedsiębiorcami w celu poprawy wizerunku tej ulicy i podjęcia wspólnych, skondensowanych działań, które mogą przynieść pozytywne zmiany dla wszystkich mieszkańców tej okolicy. Prace mają polegać na: - remoncie ulicy i przebudowie ciągów pieszo-rowerowych wraz z remontem chodników, - remoncie Miejskiego Przedszkola nr 1 wraz z poszerzeniem oferty kulturalno-rekreacyjnej dla dzieci, - remoncie i budowie budynków komunalnych, - wymianie oświetlenia ulicznego, oraz organizacji wydarzeń integrujących mieszkańców. Należy zaznaczyć, że przeprowadzone prace przyczynią

	się do poprawy stanu środowiska m.in. poprzez wymianę oświetlenia oraz stworzenie warunków do ruchu pieszo-rowerowego. Natomiast remont budynków komunalnych z pewnością przysłuży się poprawie jakości powietrza.
Łączna wartość	15 000 000,00 zł z czego maksymalnie 6 000 000 zł zostanie przeznaczone na remont drogi
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	12 000 000,00 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa VI – Jakość życia Działanie 6.2. Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	3 000 000,00 zł
Okres realizacji	2020 – 2022
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Długość przebudowanych ciągów komunikacyjnych – 500 m.
	2. Liczba wyremontowanych budynków – 10.
	3. Liczba zbudowanych budynków komunalnych – 2.
	4. Liczba osób korzystających z odnowionej przestrzeni publicznej – 2000.
Lokalizacja	ul. Stefana Batorego

Cele programu	Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych. Cel strategiczny nr 5 – Zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, wzmacniające integrację społeczną. Cel strategiczny nr 6 – Poprawa jakości środowiska.
Typ projektu	INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 12. Bajkowy łącznik – ostrowskie przedmieście

Nazwa projektu	Bajkowy łącznik – ostrowskie przedmieście
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka
Zakres realizowanych zadań	Zagospodarowanie zdegradowanego obszaru w okolicach Ronda Rotmistrza Witolda Pileckiego. Poza zagospodarowaniem szerokiego pasa terenu, wzdłuż którego ciągnie się rów wodny, zaplanowano również budowę ul. Kubusia Puchatka. Urządzenie przedmiotowego terenu będzie odbiegało od standardowego. Od samego początku w ten proces mają zostać zaangażowani mieszkańcy, w szczególności obszaru rewitalizacji. Z doświadczeń utworzonego w ramach inicjatywy obywatelskiej Skwerku Obfitości wynika, że miejsca, które współtworzą mieszkańcy lepiej wpisują się na „mapę” miejsc, gdzie spędza się wolny czas. Głównym powodem jest fakt, że to mieszkańcy projektują miejsce, którego potrzebują, a później chętnie do niego zaglądają. Planuje się

	stworzenie wysokiej jakości przestrzeni publicznej, która nie będzie zachęcała tylko i wyłącznie nową, wygodną infrastrukturą drogową wraz ze ścieżką rowerową, ale również zachowa dziedzictwo przyrodnicze (ścieżka edukacyjna) oraz będzie miejscem rekreacji i wypoczynku. Głównym celem projektu jest stworzenie miejsc sprzyjających integracji społecznej oraz dających możliwość spędzenia wolnego czasu bez większych nakładów finansowanych na równych warunkach dla wszystkich mieszkańców. Ponadto, realizacja projektu przyczyni się do poprawy jakości środowiska m.in. poprzez promocję oraz stworzenie możliwości poruszania się rowerami.
Łączna wartość	5 020 000,00 zł, z czego maksymalnie 2 008 000,00 zł zostanie przeznaczony na wybudowanie ulicy
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	4 000 000,00 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa VI – Jakość życia Działanie 6.2. Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	1 020 000,00 zł
Okres realizacji	2019 – 2023

Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Powierzchnia nowo powstałej przestrzeni publicznej – 2000m ² .
	2. Liczba nowo powstałych miejsc służących rekreacji i wypoczynkowi – 20.
	3. Liczba osób korzystających z nowo powstałej przestrzeni – 1500.
Lokalizacja	ul. Kubusia Puchatka pomiędzy ulicami: Bolesława Prusa i 3 Maja
Cele programu	Cel strategiczny nr 2 – Aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zmniejszenia ich problemów społecznych związanych z ubóstwem oraz zminimalizowanie konsekwencji braku odpowiednich środków finansowych umożliwiających aktywne uczestniczenie w życiu społecznym. Cel strategiczny nr 5 – Zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych, wzmacniające integrację społeczną. Cel strategiczny nr 6 – Poprawa jakości środowiska.
Typ projektu	INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 13. Ciepła strona miasta – program termomodernizacji infrastruktury społecznej miasta służący aktywizacji mieszkańców

Nazwa projektu	Ciepła strona miasta – program termomodernizacji infrastruktury społecznej miasta służący aktywizacji mieszkańców
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka
Zakres realizowanych zadań	Projekt zakłada termomodernizację niżej wymienionych obiektów użyteczności publicznej: 1. MOSiR przy ul. Warchalskiego 3, w którym prowadzone są zajęcia klubów sportowych działających na terenie miasta, aktywizujących w szczególności dzieci i młodzież do uprawiania sportu i włączania się w życie społeczne. W budynku mieści się również siedziba Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej i Środowiskowy Dom Pomocy. Prace termomodernizacyjne będą polegać m.in. na: ociepleniu ścian i stropodachu, wymianie stolarki otworowej i montażu ogniw fotowoltanicznych. 2. Budynek przy ul. Chopina 2 B, w którym funkcjonuje Miejska Świetlica Socjoterapeutyczna oraz odbywają się spotkania samopomocowych grup AA, w przyszłości planuje się tutaj siedzibę Centrum Integracji Społecznej. Dodatkowo swoje siedziby mają tutaj ostrowskie organizacje pozarządowe. Prace termomodernizacyjne będą polegać m.in. na: modernizacji systemu grzewczego i ogrzewania wody użytkowej, ociepleniu ścian i stropu i montażu ogniw fotowoltanicznych. Podjęte działania przyczynią się do poprawy stanu technicznego obiektów i umożliwienia prowadzenia działań na rzecz mieszkańców obszaru rewitalizacji.

	Dodatkowo zmniejszą się koszty utrzymania obiektów, co przyczyni się do pozostania środków finansowych, które będzie można wykorzystać w innych obszarach działania gminy. Co ważne, zmniejszy się emisja gazów cieplarnianych przez co poprawie ulegnie również stan środowiska. Dodatkowo, w ramach projektu aplikującego o środki finansowe, planuje się również prace remontowe Szkoły Podstawowej nr 4 przy ul. Szkoły Podchorążych Piechoty 1 (zlokalizowanej poza obszarem rewitalizacji), w której odbywają się działania społeczne dla mieszkańców.
Łączna wartość	2 891 792,48 zł
Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/ERDF/ERDF) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	2 042 165,00 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa IV – Przejście na gospodarkę niskoemisyjną Działanie 4.2. Efektywność energetyczna
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	849 627,48 zł
Okres realizacji	2018 – 2019
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba budynków objętych pracami termomodernizacyjnymi – 2.
	2. Liczba mieszkańców rewitalizacji korzystających

	z wyremontowanych obiektów – 1200.
Lokalizacja	MOSiR przy ul. Warchalskiego 3 MOPS przy ul. Chopina 2 B
Cele programu	Cel strategiczny nr 4 – Poprawa stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji, w szczególności obiektów zabytkowych; Cel strategiczny nr 6 – Poprawa jakości powietrza.
Typ projektu	INFRASTRUKTURALNY

Projekt nr 14. Likwidacja źródeł niskiej emisji

Nazwa projektu	Likwidacja źródeł niskiej emisji
Podmiot realizujący projekt	Miasto Ostrów Mazowiecka
Zakres realizowanych zadań	Głównym zadaniem tego projektu jest wymiana urządzeń grzewczych, które obecnie przyczyniają się do zwiększenia niskiej emisji, co przyczynia się do pogorszenia jakości powietrza. Ponadto, celem projektu jest zwiększenie liczby przyłączy do sieci energetycznej, przyczyniających się do zmniejszenia źródeł niskiej emisji na obszarze rewitalizacji. Wraz z wymianą źródeł niskiej emisji poprawie ulegną warunki mieszkaniowe osób, które wezmą udział w projekcie. Jest to projekt o charakterze parasolowym, w którym miasto jest koordynatorem oraz gromadzi podmioty, które wyrażą chęć do przystąpienia do projektu.
Łączna wartość	110 000,00 zł

Wartość krajowych środków publicznych (źródło)	0,00 zł środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka
Wartość środków prywatnych (źródło)	0,00 zł
Wartość środków UE (EFRR/EFS/FS) (źródło ze wskazaniem numeru działania/poddziałania)	80 000,00 zł Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa IV – Przejście na gospodarkę niskoemisyjną Poddziałanie 4.3.1. Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i rozwój mobilności miejskiej
Inne	0,00 zł
Wkład miasta	30 000,00 zł
Okres realizacji	2019 – 2020
Rezultaty projektu z określeniem wartości liczbowej	1. Liczba wymienionych źródeł niskiej emisji – 60. 2. Liczba osób uczestniczących w projekcie – 240.
Lokalizacja	Wybrane lokalizacje na obszarze rewitalizacji
Cele programu	Cel strategiczny nr 6 – Poprawa jakości środowiska.
Typ projektu	INFRASTRUKTURALNY

7.2 Zestawienie uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych

W tym miejscu znajduje się lista przedsięwzięć rewitalizacyjnych, których realizacja przyczyni się do poprawienia stanu na obszarze występowania stanu kryzysowego, jednakże ich realizacja nie jest niezbędna do osiągnięcia celów programu.

1. Pierwszym obszarem, w którym należy podjąć działania uzupełniające wymienione wyżej projekty rewitalizacyjne w celu osiągnięcia efektu synergii, jest rozbudowa infrastruktury mieszkaniowej, oświatowej oraz sportowej. Tego typu zamierzenia pozytywnie wpłyną na obszar rewitalizacji, spełniając kilka celów przedmiotowego programu. Są to zarówno cele społeczne, jak i infrastrukturalne. Poniżej zostały wymienione projekty wraz z ich możliwym, pozytywnym wpływem na niwelację stanu kryzysowego na obszarze rewitalizacji:

- zwiększenie liczby lokali komunalnych poprzez budowę dwóch budynków wielorodzinnych przy ul. Wołodyjowskiego. Wraz z powstaniem tej zabudowy zagospodarowany zostanie teren wokół. Szacunkowy koszt tego przedsięwzięcia kształtuje się na poziomie 2 600 000,00 zł, z czego 2 200 000,00 zł ma pochodzić ze środków własnych Miasta Ostrów Mazowiecka. Ponadto, planuje się pozyskanie środków finansowych z Banku Gospodarstwa Krajowego. Poprzez realizację tego przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji poprawią się warunki mieszkaniowe najemców lokali komunalnych, a jednocześnie powiększy się potencjalne grono odbiorców projektów społecznych. Dzięki temu, że osoby mniej zamożne będą mieszkały w jednej okolicy, będzie łatwiej dotrzeć do nich z działaniami pomocowymi. Tworząc jedną społeczność i widząc pozytywne zmiany u sąsiada więcej osób będzie chętnych do uczestniczenia w inicjatywach rewitalizacyjnych, w szczególności w zaproponowanych projektach oddolnych, angażujących lokalną społeczność. Bezpośrednio budowa nowych budynków komunalnych wpłynie na osiągnięcie celu strategicznego nr 4 (polepszenie tkanki technicznej obszaru rewitalizacji poprzez powstanie nowych obiektów) oraz celu strategicznego nr 5 (zagospodarowanie przestrzeni wokół budynków). Pośrednio realizacja zadania zapewni łatwiejszy dostęp do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, przez co łatwiej będzie można zrealizować cele strategiczne z obszaru strategicznego *Mieszkańcy z obszaru rewitalizacji i ich sytuacja społeczna*.
- budowa budynku szkoły podstawowej z połączeniem funkcji przedszkolnej, wraz z infrastrukturą towarzyszącą (plac do zajęć rekreacyjnych) oraz zagospodarowaniem terenu zieleni. Planowany gmach ma poprawić warunki uczniów uczęszczających do Szkoły Podstawowej nr 1 (obecny budynek miał być

jedynie rozwiązaniem tymczasowym). Szacunkowy koszt tego przedsięwzięcia wynosi ponad 10 000 000,00 zł, z czego około 1 000 000,00 zł ma pochodzić ze środków własnych Miasta Ostrów Mazowiecka. Natomiast jako źródła pozostałych kosztów związanych z realizacją tego zadania rozważa się m.in. środki, którymi dysponuje Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Budowa szkoły w sferze infrastrukturalnej przyczyni się do zwiększenia zagospodarowanej przestrzeni publicznej, z której mogą korzystać mieszkańcy obszaru rewitalizacji (cel strategiczny nr 5). Pośrednio zasili bazę możliwych miejsc realizacji projektów społecznych oraz poprzez uruchomienie oddziału przedszkolnego umożliwi osobom sprawującym opiekę nad dziećmi szybszy powrót na rynek pracy, a tym samym przyczyni się do realizacji celu strategicznego nr 3.

- modernizacja stadionu miejskiego przy ul. Warchalskiego 3, polegająca na generalnym remoncie, wraz ze zmianą nawierzchni bieżni na tartan, budowie trybun i szatni oraz zakupie niezbędnego wyposażenia sportowego. Całość przedsięwzięcia szacuje się na 3 000 000,00 zł, z czego 1 500 000,00 zł ma zostać pokryte ze środków własnych Miasta Ostrów Mazowiecka, a drugie 1 500 000,00 zł z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej. Projekt ten, podobnie jak poprzedni, bezpośrednio przyczyni się do zwiększenia bazy miejsc realizacji innych projektów oraz wpłynie na wykonanie celu strategicznego nr 5. Dzięki jego realizacji mieszkańcy obszaru rewitalizacji zyskają wysokiej jakości miejsce, w którym będzie można spędzać swój wolny czas, co przyczyni się do zwiększenia aktywności społecznej lokalnej wspólnoty.
2. Działania mające wpływ na poprawę jakości środowiska. Jak zostało to zaznaczone w diagnozie, centrum miasta jest najstarszym jego obszarem, co powoduje, że w czasach jego powstania i dalszej rozbudowy nie kładziono nacisku na rozwiązania proekologiczne i z tego względu jest to teren najbardziej narażony na zanieczyszczenia, w szczególności te spowodowane gęstą, starszą zabudową mieszkaniową, brakiem miejsc zielonych, czy też brakiem infrastruktury przystosowanej do ruchu pieszo-rowerowego. W ramach przedsięwzięć uzupełniających, mających przyczynić się do poprawy jakości środowiska należy w szczególności wymienić:
- termomodernizację budynków Zespołu Szkół nr 1 przy ul. Rubinkowskiego 8 oraz Zespołu Szkół nr 2 przy ul. Kościuszki 8. Oba projekty w swoim zakresie mają

docieplenie budynków, wymianę stolarki otworowej oraz modernizację instalacji centralnego ogrzewania. Łączny koszt tych działań wynosi 2 900 000,00 zł i zostanie pokryty z budżetu Powiatu Ostrowskiego. Zastosowane rozwiązania pozwolą ograniczyć lokalne zanieczyszczenie powietrza i emisję dwutlenku węgla.

- wymianę węzłów ciepłych przez Zakład Energetyki Cielnej Sp. z o.o. Planowane działanie ma na celu podniesienie efektywności infrastruktury ciepłowniczej i m.in. zakłada: wykonanie indywidualnych węzłów ciepłych dwufunkcyjnych w budynkach wspólnot mieszkaniowych oraz budynkach użyteczności publicznej, likwidację grupowego węzła ciepłego na ul. Lubiejewskiej i budowa 10 węzłów, likwidacja węzła grupowego i wykonanie indywidualnych węzłów ciepłych dwufunkcyjnych dla 50 budynków jednorodzinnych na osiedlu Piłsudskiego, likwidacja węzła grupowego i budowa 8 węzłów na osiedlu Partyzantów, Mieczkowskiego, Batorego, likwidacja węzła grupowego Sportowa i budowa 8 węzłów. Przy likwidacji należy przebudować sieć niskoparametrową na wysokoparametrową preizolowaną. Całkowity koszt tych działań wynosi około 5 500 000,00 zł, z czego należy rozważyć udział środków prywatnych możliwy do określenia w momencie uszczegóławiania realizacji poszczególnych zadań.
- nowe nasadzenia na obszarze rewitalizacji w ramach ogólnomiejskiego projektu *Zielona Ostrów – program nasadzeń i rewaloryzacji terenów zieleni*. Poza wymiarem środowiskowym są tutaj również szanse na powstanie nowych miejsc wypoczynku i rekreacji. Wartość projektu dla całego miasta wynosi 2 000 000,00 zł, z czego szacunkowy wkład miasta ustala się na poziomie 300 000,00 zł. Pozostałe środki finansowe miałyby pochodzić z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
- ostatnim działaniem, wspierającym realizację celu strategicznego nr 6 jest budowa ciągów pieszo-rowerowych na terenie obszaru rewitalizacji w ramach ogólnomiejskiego projektu *Budowa ścieżek rowerowych na terenie miasta Ostrów Mazowiecka*. Realizacja przedsięwzięcia służyć ma poprawie stanu środowiska miejskiego oraz zwiększeniu popularności transportu rowerowego i mobilności mieszkańców miasta. Wartość projektu dla całego miasta wynosi 19 995 310,50 zł, z czego kwota w wysokości 4 095 449,82 zł pochodzi ze środków własnych Miasta Ostrów Mazowiecka, natomiast 15 899 860,68 zł jest finansowane w ramach

Poddziałania 4.3.1. *Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i rozwój mobilności miejskiej* Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020.

3. Ostatnim obszarem tematycznym podejmowanych działań uzupełniających projekty rewitalizacyjne jest wspieranie rozwoju gospodarczego na terenie Ostrowi Mazowieckiej, które ma przełożyć się na realizację celu strategicznego nr 3. W ramach tego punktu planuje się m.in. podjęcie kroków zachęcających inwestorów do zlokalizowania swoich interesów na obszarze Ostrowi Mazowieckiej, a w szczególności na obszarze rewitalizacji. Bezpośrednio przełoży się to na zwiększenie liczby miejsc pracy, co pozwoli na zmniejszenie liczby osób bezrobotnych. W urzeczywistnieniu tego ma pomóc realizacja projektu *Inwestuj w Ostrów! Tworzenie oferty inwestycyjnej miasta*. Przedsięwzięcie to ma polegać na stworzeniu oferty inwestycyjnej w mieście i zakłada: przeprowadzenie kompleksowej inwentaryzacji działek w mieście z uwzględnieniem ich własności, opracowanie mapowe wyników inwentaryzacji oraz *stworzenie oferty inwestycyjnej dla inwestorów*. Koszt tego zadania szacuje się na 400 000,00 zł. Na chwilę obecną nieznane są jeszcze inne źródła finansowania niż środki własne Miasta Ostrów Mazowiecka.

8. Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

8.1 Kompleksowość GPR

Kompleksowość GPR polega na ujęciu w dokumencie projektów współfinansowanych z różnych źródeł, ze środków publicznych, prywatnych i zewnętrznych. Wpisane projekty odnoszą się do sfer, w których rozpoznano problemy. Najważniejszy w działaniach rewitalizacyjnych jest aspekt społeczny, jako że na niego położono nacisk w obecnym okresie programowania Unii Europejskiej. Oprócz niego, nadal ważną rolę odgrywają sfery: infrastrukturalna, techniczna oraz środowiskowa. Montaż finansowy projektów wpisanych do

GPR Miasta Ostrów Mazowiecka będzie ujmował: EFRR, EFS, budżet miasta, środki państwowe (Ministerstwa Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego), środki samorządu województwa mazowieckiego, powiatu ostrowskiego oraz gminy miejskiej Ostrów Mazowiecka, a także środki prywatne.

Każdy z projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji oddziałuje pozytywnie na obszar rewitalizacji. Wdrożenie wszystkich przedsięwzięć ma zagwarantować efekt synergii tak, aby poprzez skoncentrowanie działań, osiągnąć trwalszy i skuteczniejszy rezultat.

8.2 Koncentracja interwencji

Proces rewitalizacji zaplanowano na obszarze rewitalizacji, składającym się z trzech podobszarów: 1, 2 i 3. Mimo iż wyznaczony obszar zdegradowany, w granice którego pierwotnie weszły 4 podobszary nie przekroczył limitów określonych w ustawie (nie mógł stanowić więcej niż 20% całkowitej powierzchni miasta i obejmować więcej niż 30% mieszkańców), zdecydowano się na zawężenie interwencji z 4 do 3 podobszarów. Koncentracja interwencji polega na zagęszczeniu działań i skierowaniu środków finansowych na obszar rewitalizacji, aby uzyskać racjonalnie szybki efekt, skuteczność i trwałość wprowadzanych zmian. Nie bez znaczenia jest również fakt, że natężenie przedsięwzięć na niewielkim obszarze unika rozproszenia działań, które - realizowane punktowo - wydają się być przypadkowe, nieprzemyślane i zdecydowanie mniej efektywne. Wybrany obszar rewitalizacji, oprócz wyjątkowo mocnego nagromadzenia zjawisk kryzysowych, ma istotny wpływ dla rozwoju gminy.

Gminny Program Rewitalizacji jest jednym z głównych narzędzi w procesie niwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji. Należy jednak wziąć pod uwagę, że ograniczona wartość alokacji w działaniach i poddziałaniach przewidzianych w programach operacyjnych, nakłada na koordynatora rewitalizacji (magistrat) konieczność wyznaczenia priorytetów i hierarchizację potrzeb.

8.3 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Zapewnienie komplementarności przedsięwzięć rewitalizacyjnych powinno nastąpić w różnych wymiarach. Do najważniejszych z nich należy kompleksowość: przestrzenna, problemowa, proceduralno-instytucjonalna, międzyokresowa oraz źródeł finansowania.

8.3.1 Komplementarność przestrzenna

Większość przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie realizowana na obszarze rewitalizacji, w skład którego wchodzi trzy podobszary o łącznej wielkości 157 hektarów, co stanowi 7,05% powierzchni całego miasta. Zamieszkiwane są przez 5689 osób, co stanowi 25,48% populacji miasta.

Projekt pn. *Ciepła strona miasta – program termomodernizacji infrastruktury społecznej miasta służącej aktywizacji mieszkańców* realizowany będzie zarówno na obszarze rewitalizacji, jak i poza nim. W obszarze rewitalizacji planowana jest termomodernizacja dwóch obiektów użyteczności publicznej: MOSiR przy ul. Warchalskiego 3 oraz budynku przy ul. Chopina 2B, w którym funkcjonuje Miejska Świetlica Socjoterapeutyczna. Projektem wdrażanym poza obszarem rewitalizacji jest remont Szkoły Podstawowej nr 4 przy ul. Szkoły Podchorążych Piechoty 1. Mimo iż umiejscowienie zadania nie znajduje się w granicach obszaru rewitalizacji, inwestycja ta jest uzasadniona pełnioną przez szkołę istotną funkcją pozaedukacyjną. Placówka jest ważnym elementem życia społecznego ze względu na prowadzone tam działania aktywizujące. Szkoła skupia środowisko dzieci, rodziców, absolwentów oraz pozostałych mieszkańców. W miastach średniej wielkości, ze względu na mniejszą liczbę i różnorodność występujących obiektów, zwłaszcza użyteczności publicznej, szkoły pełnią często również rolę integracyjną.

Innym projektem, który oprócz wybranych miejsc na obszarze rewitalizacji obejmuje swoim zasięgiem lokalizacje poza terenem wykazującym silne natężenie zjawisk kryzysowych, jest *Likwidacja źródeł niskiej emisji*. Inwestycje, których rezultatem jest poprawa stanu powietrza i środowiska prowadzone są z założenia na jak największym obszarze miasta, ponieważ tylko wtedy możliwe będzie osiągnięcie wymiernych efektów. To jedno z tych zadań, których realizacja w innych niż obszar rewitalizacji miejscach, poprawia jakość życia mieszkańców całej Ostrowi Mazowieckiej, w tym społeczności z obszaru rewitalizacji. Pozytywne rezultaty środowiskowe i ekonomiczne – zmniejszające koszty eksploatacji budynków – będzie miało także przedsięwzięcie polegające na wykonaniu przez Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. indywidualnych węzłów cieplnych i likwidację węzłów grupowych, przyczyniające się do racjonalizacji zużycia energii i podniesienia efektywności infrastruktury ciepłowniczej.

Oprócz projektów z listy podstawowej, w Gminnym Programie Rewitalizacji znajdują się także przedsięwzięcia uzupełniające, których realizacja jest niezbędna do osiągnięcia celów rewitalizacji. Jednym z nich jest inwestycja polegająca na budowie nowych jednostek oświatowych (w ramach pierwszego obszaru tematycznego). Przyczyni się ona do wzrostu na obszarze rewitalizacji liczby miejsc w obiektach opieki przedszkolnej. Celem zadania jest ułatwienie, zwłaszcza kobietom, które nie mają możliwości zapewnienia opieki nad dziećmi, powrotu na rynek pracy. Oprócz miejsc przedszkolnych powstanie także nowa szkoła podstawowa. W efekcie prac polegających na zagospodarowaniu terenu, poprawie ulegnie jakość przestrzeni publicznej. Przedsięwzięcie ma więc ważny aspekt społeczny, wiążący się zarówno z niwelowaniem bezrobocia (powrót na rynek pracy), opieki na dziećmi, integracji i aktywizacji społecznej oraz zwiększeniem oferty rekreacyjnej (poprawa jakości przestrzeni publicznej, w której można spędzać wolny czas). Podobne oddziaływanie mają remonty i rozbudowa istniejących obiektów infrastruktury sportowo-rekreacyjnej wraz z uporządkowaniem otaczających je terenów zieleni oraz rozbudowa i remonty istniejących budynków komunalnych wraz z modernizacją sieci infrastruktury komunalnej.

Wyjątkową sytuację stanowią projekty obejmujące zasięgiem całe miasto (w tym także obszar rewitalizacji), które dotyczą poprawy stanu środowiska naturalnego. Przy okazji wpływają pozytywnie na skomunikowanie Ostrowi Mazowieckiej, oferując alternatywne

sposoby transportu (poza samochodowym i publicznym). Takim projektem jest *Budowa ścieżek rowerowych na terenie miasta Ostrów Mazowiecka*. Inwestycja ta wiąże się z rozbudową systemu ścieżek rowerowych i nasadzeniami zieleni. Rower jest środkiem transportu, który nie wymaga ponoszenia nakładów finansowych na przemieszczanie się, dlatego inwestycja ta będzie mieć pośredni pozytywny wpływ ekonomiczny na osoby w trudnej sytuacji materialnej.

Zadanie *Inwestuj w Ostrów! Tworzenie oferty inwestycyjnej w mieście* polegać będzie na utworzeniu propozycji inwestycyjnej odnoszącej się przede wszystkim do obszaru rewitalizacji. Dzięki realizacji zadania, w dalszej perspektywie, zwiększy się możliwość zatrudnienia mieszkańców, z terenów na których występuje stan kryzysowy.

Opisane powyżej przedsięwzięcia uzupełniają inicjatywy prowadzone bezpośrednio na obszarze rewitalizacji, przyczyniając się zarówno do zwiększenia efektywności podejmowanych działań, jak i zapobiegając przenoszeniu problemów z miejsc wykazujących stan kryzysowy w inne obszary miasta.

8.3.2 Komplementarność problemowa

Wyznaczając obszar rewitalizacji, zbadano zjawiska społeczne i infrastrukturalne. Spośród badanych problemów skupiono się na: niekorzystnych trendach demograficznych (starzenie się społeczeństwa i obciążenie demograficzne), ubóstwie oraz bezrobociu. W przypadku sfery infrastrukturalnej przeanalizowano stopień degradacji technicznej poprzez określenie liczby zdegradowanych budynków komunalnych oraz liczbę budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadającymi na hektar. W wyniku analiz, które przeprowadzono dla uzyskania lepszych efektów komplementarności problemowej, stwierdza się, że wszystkie zachodzące dysfunkcje powiązane są z wieloma negatywnymi zjawiskami takimi jak:

- samotność i niezaradność w przypadku osób starszych,
- niedostateczna oferta spędzania czasu wolnego,
- niedostosowanie infrastruktury i przestrzeni publicznej do potrzeb osób starszych, nie w pełni sprawnych (bariery architektoniczne, niedostateczna liczba obiektów małej architektury),
- niski udział i zły stan terenów zieleni (w tym deficyt miejsc zacienionych), terenów przy budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej,
- izolacja społeczna, zaniechanie życia społecznego, niska aktywność społeczna, niski stopień integracji społecznej,
- niepełnosprawność,
- ubóstwo,
- zaniedbania remontowe, niski standard życia, jako skutek braku środków na koszty związane z pracami budowlanymi,
- niedostateczna samowystarczalność ekonomiczna,
- niezaradność, zwłaszcza ekonomiczna i opiekuńczo-wychowawcza,
- niekorzystne warunki do prowadzenia działalności gospodarczej,
- brak dostępnych punktów opieki z infrastrukturą towarzyszącą,
- dziedziczenie biedy,
- zadłużenie (zaleganie z opłatami za mieszkanie i koszty eksploatacyjne),
- podwyższone ryzyko wypadania dzieci i młodzieży z systemu edukacyjnego,
- niedostateczna oferta, skierowana do dzieci i młodzieży, zapewniająca opiekę i dostęp do edukacji nieformalnej,
- niewystarczająca liczba instytucji zapewniających nieodpłatne zajęcia dla dzieci i młodzieży z rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem, umożliwiającą spędzanie czasu wolnego,
- niewystarczające kwalifikacje zawodowe i brak umiejętności poruszania się na rynku pracy,
- niski standard i złe warunki techniczne zasobów mieszkaniowych.

Wymienienie tak wielu negatywnych zjawisk jest niezbędne, aby móc uzasadnić realizację przedsięwzięć/projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji. Projekty zaplanowane do wdrożenia na obszarze rewitalizacji są narzędziem do zniwelowania stanu

kryzysowego. Większość ww. czynników wiąże się bezpośrednio lub pośrednio ze sobą i jest przyczyną lub skutkiem ich występowania. Realizacja projektów społecznych i infrastrukturalnych ma na celu wyprowadzenie obszaru rewitalizacji z kryzysu i osiągnięcie efektu opisanego w rozdziale „Wizja obszaru rewitalizacji po przeprowadzonej interwencji”. Mierzenie osiągniętych efektów będzie się odbywać poprzez monitorowanie wskaźników wymienionych w części dotyczącej „Systemu oceny i monitorowania Gminnego Programu Rewitalizacji”.

W obecnej perspektywie finansowej Unii Europejskiej kładzie się o wiele większy nacisk na projekty społeczne, jako najbardziej istotne dla rozwiązania sytuacji kryzysowej wyznaczonego obszaru. W przedmiotowym dokumencie koncentrują się one na problemach zaawansowanego procesu starzenia się społeczeństwa, ubóstwie oraz bezrobociu i wiążącym się z tymi dysfunkcjami wykluczeniem społecznym. W celu spełnienia niezbędnego wymogu komplementarności problemowej, należało również zaprogramować działania wpływające pozytywnie na problem niskiego standardu budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej oraz przestrzeni publicznych. Wobec tego w Gminnym Programie Rewitalizacji znalazł się szereg działań skoncentrowanych również na tym problemie. Tylko dzięki takiemu podejściu, w którym prowadzi się także działania w sferze technicznej, możliwe jest spełnienie komplementarności problemowej Gminnego Programu Rewitalizacji.

Rewitalizacja, będąca przede wszystkim odpowiedzią na występujące negatywne zjawiska, ma również zapobiegać powstawaniu nowych. Dlatego, mimo iż na poziomie diagnozy nie uwzględniono problemów bezpośrednio wynikających z zanieczyszczenia środowiska naturalnego, zdecydowano się na wpisanie do niniejszego dokumentu tych projektów, które pozytywnie oddziałują na środowisko naturalne i mają pozytywny wpływ na podniesienie standardu życia przyszłych pokoleń.

Szczegółowy opis projektów i ich wpływu na niwelowanie występujących problemów i zjawisk negatywnych opisano w rozdziale „Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne”.

Gminny Program Rewitalizacji wykazuje zgodność z większością dokumentów strategicznych na poziomie lokalnym i regionalnym. Wyjątek stanowi „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”.

8.3.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna została opisana w rozdziale „System realizacji (wdrażania) Gminnego Programu Rewitalizacji”, gdzie przedstawiono sposób współpracy różnych instytucji i grup interesariuszy.

System zarządzania programem rewitalizacji został osadzony w strukturze działania i zarządzania Miasta Ostrów Mazowiecka. W związku z tym została zapewniona komplementarność proceduralno-instytucjonalna, a potrzeba angażowania wszystkich interesariuszy procesu rewitalizacji będzie spełniana w formule Komitetu Rewitalizacji.

8.3.4 Komplementarność międzyokresowa

Rewitalizacja w poprzednim okresie programowania Unii Europejskiej, w latach 2007-2013 kładła znacznie mniejszy nacisk na aspekty społeczne, niż ma to miejsce obecnie. Zdecydowana większość projektów wiązała się z poprawą infrastruktury, co wynikało z wieloletnich zaniechań remontowych, spowodowanych brakiem wystarczających środków na przeprowadzenie kompleksowych prac budowlanych. Po kilkunastu latach kierowania dofinansowania głównie na sferę techniczną, od 2014 r. zaczęła zachodzić zmiana. Zauważalna jest przede wszystkim w temacie rewitalizacji, dla której w centrum znajduje się człowiek i jego problemy. W ten sposób, podejmując interwencję w „tkance twardej” miasta, należy wykazać, że wynika ona z potrzeb i problemów mieszkańców, a jej realizacja wpłynie na poprawę ich standardu życia.

Gminny Program Rewitalizacji zapewnia zachowanie ciągłości programowej polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013. Poniżej przedstawiono

zestawienie wybranych projektów, których inwestorem jest Gmina Miasta Ostrów Mazowiecka, realizowanych lub zrealizowanych na obecnie wyznaczonym obszarze rewitalizacji:

1. *Remont i modernizacja budynku "Jatki" w Ostrowi Mazowieckiej na obiekt wystawniczo – wernisażowy.* Projekt jest obecnie realizowany na podobszarze 1.
2. *Rewitalizacja Centrum Miasta Ostrów Mazowiecka.* Projekt nie został zrealizowany, wpisano go do Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025. Jego lokalizacja znajduje się na podobszarze 1.
3. *Informatyzacja Urzędu Miasta Ostrów Mazowiecka.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.
4. *Monitoring Miasta Ostrów Mazowiecka.* Projekt częściowo zrealizowany. Swoim zasięgiem objął całe miasto, w tym podobszar 1 i 2.
5. *Hala Sportowa.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.
6. *Kryta pływalnia z zapleczem.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.
7. *Boisko szkolne.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.
8. *Drogi dojazdowe i zagospodarowanie terenu CKiR.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.
9. *Przebudowa Ogródka Jordanowskiego w Ostrowi Mazowieckiej.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.
10. *Budowa Ronda Warszawska-Różańska, wykonanie przebiecia do ul. Broniewskiego, oraz droga dojazdowa do Centrum Kultury i Rekreacji "Za Stawem" w Ostrowi Mazowieckiej.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.
11. *Przebudowa ul. Zawiszy i Harusewicza.* Projekt zrealizowany na podobszarze 1.

Gminny Program Rewitalizacji kontynuuje i dopełnia podjęte w poprzedniej perspektywie finansowej działania rewitalizacyjne, w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2007-2015. Obszar rewitalizacji, wyznaczony w toku analiz w roku 2018 r., pokrywa się w najbardziej problematycznych obszarach z poprzednio wyznaczonym terenem wykazującym cechy zdegradowania. Ponadto, część niezrealizowanych inwestycji, istotnych z punktu rozwoju miasta, zlokalizowanych na obecnie obowiązującym obszarze rewitalizacji, zostanie podjęta do roku 2025, w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji.

8.3.5 Komplementarność źródeł finansowania

Montaż finansowy projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka będzie ujmował: EFRR, EFS, budżet miasta, środki państwowe (Ministerstwa Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego), środki samorządu województwa mazowieckiego, powiatu ostrowskiego oraz gminy miejskiej Ostrów Mazowiecka, a także środki prywatne. Źródła finansowania wraz z wartością poszczególnych projektów zostały szczegółowo wskazane w rozdziale „Projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne”.

Niwelowanie zidentyfikowanych problemów i negatywnych zjawisk rozpoznanych w ramach diagnozy nastąpi poprzez realizację projektów społecznych w powiązaniu z infrastrukturalnymi. Projekt *Street Workerzy w Ostrowi* nie mógłby być prowadzony bez podjęcia działań remontowych w ramach przedsięwzięcia *Przyjazne sąsiedztwo – ulica Batorego*. Jednym z przewidzianych zadań będzie remont budynków socjalnych, w których wdrażana będzie ww. inicjatywa społeczna. Dodatkowym efektem projektu będzie ułatwienie dostępu do obiektów pełniących funkcje użyteczności publicznej, w tym m.in. Przedszkola Miejskiego nr 1 oraz podniesienie poczucia bezpieczeństwa poprzez modernizację oświetlenia ulicznego. Potraktowanie ulicy jako przestrzeni publicznej pozwoli na organizację wydarzeń integrujących mieszkańców. Ułatwi to z pewnością lokalizacja w okolicy budynków socjalnych, jako bazy, w której prowadzone będą projekty „miękkie”.

Bez dobrej jakości przestrzeni publicznej i terenów zieleni trudno aktywizować i integrować mieszkańców. Ogólnodostępne i atrakcyjne miejsca spotkań zreszają szeroki przekrój społeczeństwa, ucząc tolerancji dla odmienności, umożliwiając przebywanie między ludźmi, aktywizując, zmniejszając poczucie osamotnienia i wykluczenia, zwłaszcza wśród osób starszych. Projekty: *Akcja – Integracja – wsparcie rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem*, *Manufaktura Kreatywna – organizacja czasu wolnego dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym*, *Senior – wsparcie osób starszych* wiążą się bezpośrednio z zadaniami: *Bajkowy łącznik – ostrowskie przedmieście* oraz *Nowe Centrum Miasta*, których celem jest zagospodarowanie terenu, utworzenie funkcjonalnej i ciekawej przestrzeni publicznej, gdzie powstanie ścieżka rowerowa, edukacyjna, place zabaw i siłownie zewnętrzne.

W przestrzeni, która podlegać będzie zagospodarowaniu, a także w bezpośrednim sąsiedztwie ulic: Kubusia Puchatka, Bolesława Prusa, 3 Maja, Pocztovej 20 oraz Warszawskiej 4 wdrażane będą inwestycje: *Kultura pod Napięciem, Zaczarowany budynek – Miejska Bibliotek publiczna, Ochrona zabytkowego budynku „Jatek” w Ostrowi Mazowieckiej i nadanie mu nowych funkcji kulturalnych oraz Muzeum – Domu Rodziny Pileckich w Ostrowi Mazowieckiej*. Przedmiotowe projekty stworzą miejsca sprzyjające rozwojowi kultury na obszarze rewitalizacji, urozmaicą ofertę rekreacyjną, spędzania czasu wolnego, w szczególności dla osób ubogich, wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem.

Opis powiązań między projektami społecznymi a infrastrukturalnymi wskazuje, że bez realizacji projektów „twardych” nie będzie możliwe osiągnięcie zadowalającego efektu społecznego. W tym celu najlepiej łączyć źródła finansowania, wzmacniając zarówno komplementarność finansową, jak i problemową.

Proces rewitalizacji nie powinien ograniczać się tylko do środków unijnych. Środki z Unii Europejskiej muszą uzupełniać się z innymi funduszami dedykowanymi obszarowi rewitalizacji. Istotne z punktu niwelowania problemów występujących na obszarze rewitalizacji będą inwestycje miejskie, a także inicjatywy społeczne. Przykładem tego typu działalności są coroczne konkursy ogłaszane przez Burmistrza Miasta w sprawie otwartego konkursu ofert na zadania realizowane przez organizacje pozarządowe na terenie Miasta Ostrów Mazowiecka. Dzięki nim aktywizują się organizacje pozarządowe i częściej podejmowane są inicjatywy oddolne, które stanowią wartość nie do przecenienia w koordynowanym przez miasto procesie rewitalizacji.

9. Partycypacja społeczna

9.1 Udział interesariuszy w procesie tworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji

Miasto Ostrów Mazowiecka, prowadząc proces rewitalizacji, poczynając od tworzenia (aktualizacji) Gminnego Programu Rewitalizacji, po wdrażanie dokumentu, a także monitorowanie działań, postępuje zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji. Ustawa nakłada na samorząd obowiązek partycypacji społecznej, zarówno w konkretnych formach, jak i metodach. Dodatkowo miasto Ostrów Mazowiecka posiada Uchwałę Nr XVI/114/2016 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 27 stycznia 2016 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzania konsultacji na terenie Miasta Ostrów Mazowiecka, której zapisy również są egzekwowane podczas prowadzenia dialogu z mieszkańcami. Nadrzędnym dokumentem jest jednak ustawa o rewitalizacji (art.5-7).

W dniu 27 czerwca 2018 r. Miasto Ostrów Mazowiecka przyjęło Uchwałę Nr LI/361/2018 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka, zmieniającą uchwałę **w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji dla Miasta Ostrów Mazowiecka**. Podjęcie niniejszej uchwały poprzedził proces partycypacyjny.

Zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji (o terminach konsultacji informuje art. 6, regulujący zarówno kwestie związane z ich ogłoszeniem (ust. 2), jak i długością ich prowadzenia (ust.4)) konsultacje odbyły się w następujących terminach:

- Termin publikacji informacji o rozpoczęciu konsultacji: 09.05.2018 r.,
- Pierwsze spotkanie - informacyjne: 24.05.2018 r., godz.: 17:00-18:00,
- Drugie spotkanie - ustne zbieranie uwag: 24.05.2018 r., godz. 18:15-19:15 ,
- Zbieranie uwag na formularzach: 09.05-14.06.2018 r.,
- Zakończenie zbierania uwag: 14.06.2018 r.

Zastosowano następujące formy konsultacji:

1. Otwarte spotkanie informacyjne,
2. Zbieranie uwag ustnych,

3. Zbieranie uwag w postaci pisemnej lub elektronicznej na formularzach konsultacyjnych.

Łącznie w konsultacjach uchwały udział wzięło 31 osób, a liczba przekazanych formularzy wyniosła 9, w tym jeden formularz - ze względu na brak podpisu, uznano za nieważny.

Zastosowane formy konsultacji zostały dopasowane tak, aby każdy mógł wyrazić swoją opinię na temat zaproponowanych obszarów. Dla osób, które niechętnie wypowiadają się na forum, podczas otwartych spotkań informacyjnych, przewidziano możliwość zbierania uwag ustnych, bezpośredniej rozmowy z osobami odpowiedzialnymi za przygotowanie Gminnego Programu Rewitalizacji. Z kolei zbieranie uwag w postaci pisemnej lub elektronicznej na formularzach konsultacyjnych pozwoliło na podzielenie się swoimi sugestiami tym, którzy z różnych względów nie mogli dotrzeć na zorganizowane spotkania.

W konsultacjach aktywnie uczestniczyli reprezentanci:

- mieszkańców (11 osób),
- radnych (2 osoby),
- architektów (2 osoby),
- Urzędu Miasta (7 osób),
- jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta, w tym MOPS i MOSiR (3 osoby),
- Towarzystwa Budownictwa Społecznego (1 osoba),
- przedsiębiorstw (1 osoba),
- uczniów (2 osoby),
- ośrodków kultury (1 osoba),
- kancelarii prawnych (1 osoba).

Podjmując dialog z mieszkańcami starano się włączyć w proces konsultacyjny różne grupy interesariuszy. W tym celu o konsultacjach powiadomiono, publikując informacje na stronach internetowych:

- www.bip.ostrowmaz.pl,
- www.ostrowmazowiecka.pl,
- www.ostrowmazowiecka.com,
- www.facebook.com

oraz zamieszczając plakaty na miejskich słupach ogłoszeniowych, w Urzędzie Miasta oraz miejskich jednostkach organizacyjnych, a także w obiektach sportowych i kulturalnych.

Informacje o wszystkich działaniach związanych z przygotowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji publikowane są na stronie, w której znajduje się zakładka dedykowana rewitalizacji:

<http://www.ostrowmaz.pl/pl/page/rewitalizacja-miasta-ostr%C3%B3w-mazowiecka>.

Ponadto miasto posiada bazę danych, w której odnaleźć można aktywne organizacje pozarządowe funkcjonujące na terenie Ostrowi Mazowieckiej, w tym na obszarze rewitalizacji (http://www.ostrowmaz.pl/sites/default/files/mapa_aktywnosci_organizacji_pozarzadowych_dzialajacych_na_terenie_miasta_ostrow_mazowiecka.pdf). Spośród wymienionych 27 organizacji pozarządowych, 20 znajduje się na obszarze rewitalizacji. Mimo, iż siedziba organizacji pozarządowych nie ogranicza ich działalności tylko do obszaru, na którym zlokalizowana jest ich placówka, wybór miejsca działalności na zidentyfikowanym obszarze rewitalizacji może sugerować potrzebę podejmowania inicjatyw ze względu na występujące tam różnorodne problemy, w tym społeczne. Dodatkowo miasto posiada dostęp do informacji na temat siedzib innych grup interesariuszy, w tym przedsiębiorców, wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych, czy kościołów i związków wyznaniowych. W razie potrzeby poinformowania o podejmowaniu istotnych czynności związanych z przygotowaniem, wdrażaniem oraz monitorowaniem procesu rewitalizacji, dane te są wykorzystywane tak, jak to miało miejsce podczas prowadzonych wcześniej konsultacji społecznych.

W dniach od 15 października do 12 listopada 2018 r. GMOM przeprowadziła konsultacje społeczne projektu GPR.

Konsultacje odbyły się w następujących terminach:

- termin publikacji informacji o rozpoczęciu konsultacji: 08.10.2018 r.,
- pierwsze spotkanie - informacyjne: 07.11.2018 r., godz.: 17:00-18:00,
- drugie spotkanie - zbieranie uwag ustnych: 07.11.2018 r., godz. 18:15-19:15,
- zbieranie uwag na formularzach: 15.10.-12.11.2018 r.,
- zakończenie zbierania uwag: 12.11.2018 r.

Zastosowano następujące formy konsultacji:

1. otwarte spotkanie informacyjne,
2. zbieranie uwag ustnych,
3. zbieranie uwag w postaci pisemnej lub elektronicznej na formularzach konsultacyjnych.

Miejsce spotkania:

Budynek „Jatki”
ul. Pocztowa 12
07-300 Ostrów Mazowiecka

W spotkaniach udział wzięły następujące grupy interesariuszy:

- mieszkańcy,
- radni,
- architekci,
- przedsiębiorcy,
- społecznicy,
- przedstawiciele Urzędu Miasta oraz jednostek organizacyjnych (w tym pracownicy socjalni).

W spotkaniach wzięło udział:

- 29 osób na pierwszym spotkaniu informacyjnym,
- 2 osoby zgłosiły uwagi ustne podczas pierwszego spotkania informacyjnego,
- 2 osoby zgłosiły uwagi na formularzach, podczas drugiego spotkania polegającego na zbieraniu uwag ustnych,
- 6 osób zgłosiło uwagi na formularzach konsultacyjnych.

Publikacja informacji na temat konsultacji:

- www.bip.ostrowmaz.pl,
- www.rewitalizacja.ostrowmaz.pl,
- na tablicy ogłoszeń w Urzędzie Miasta w Ostrowi Mazowieckiej.

9.2 Komitet Rewitalizacji

Kolejna uchwałą, poprzedzającą przyjęcie Gminnego Programu Rewitalizacji, była Uchwała Nr XXXIII/243/2017 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 12 kwietnia 2017 r. **w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.**

Projekt uchwały dostępny był od dnia 7 marca do 8 kwietnia 2017 r. na niżej wymienionych stronach internetowych:

- www.bip.ostrowmaz.pl,
- www.ostrowmaz.pl

oraz w siedzibie Urzędu Miasta, pod adresem ul. 3 Maja 66.

Zastosowano następujące formy konsultacji: spotkanie z interesariuszami oraz debata, które odbyły się w dniu 16 marca 2017 r. oraz zbieranie uwag w postaci pisemnej lub elektronicznej na formularzach konsultacyjnych (od 7 marca do 8 kwietnia 2017 r.). Formularze dostępne były na stronach internetowych:

- www.bip.ostrowmaz.pl,
- www.ostrowmaz.pl,
- w kancelarii Urzędu Miasta, pod adresem ul. 3 Maja 66,
- podczas dwóch ww. spotkań w dniu 16 marca 2017 r.

Dodatkowo, informacja o prowadzonych konsultacjach pojawiła się w:

- lokalnych mediach (ostrowski portal internetowy i OstrowMaz24.pl, Tygodnik Ostrołęcki – wydanie ostrołęckie, ostrowska telewizja kablowa),
- na plakatach i ulotkach,
- w zaproszeniach skierowanych drogą pocztową do Radnych Rady Miasta Ostrów Mazowiecka, Starosty Ostrowskiego, Wójta Gminy Ostrowi Mazowieckiej, spółek miejskich, miejskich jednostek organizacyjnych, szkół, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz spółdzielni mieszkaniowych.

W spotkaniach, które miały miejsce 16 marca 2017 r., wzięło udział 31 osób. Wśród nich znaleźli się przedstawiciele:

- Wspólnot i Spółdzielni Mieszkaniowych,
- Starostwa Powiatowego, Policji, Straży Pożarnej, Państwowej Służby Sanitarno-Epidemiologicznej, TBS Sp. z o.o.,
- ośrodków prowadzących działalność kulturalną,
- jednostek organizacyjnych miasta,
- szkół i przedszkoli,
- Urzędu Miasta,
- Rady Miasta,
- organizacji pozarządowych,
- przedsiębiorstw,
- mieszkańców.

Szczegóły na temat konsultacji, liczby i rodzaju podmiotów, które wzięły w nich udział znajdują się w raporcie z konsultacji społecznych, pod adresem:

http://www.ostrowmaz.pl/sites/default/files/pliki/podsumowanie_konsultacji.pdf

Przyjęta przez Radę Miasta Uchwała Nr XXXIII/243/2017 z dnia 12 kwietnia 2017 r. przewiduje, że w składzie Komitetu Rewitalizacji znajdzie się od 7 do 15 przedstawicieli interesariuszy. Wśród nich będzie:

- nie więcej niż 5 przedstawicieli Urzędu Miasta Ostrów Mazowiecka i jednostek organizacyjnych wskazanych przez Burmistrza Miasta Ostrów Mazowiecka,
- nie więcej niż 2 przedstawicieli Rady Miasta Ostrów Mazowiecka wskazanych przez Przewodniczącą Rady Miasta Ostrów Mazowiecka,
- nie więcej niż 2 przedstawicieli mieszkańców obszarów rewitalizacji, użytkowników wieczystych nieruchomości i podmiotów zarządzających nieruchomościami znajdującymi się na obszarach rewitalizacji (spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego),
- nie więcej niż 2 przedstawicieli mieszkańców spoza obszarów rewitalizacji,

- nie więcej niż 2 przedstawicieli podmiotów prowadzących na obszarze gminy działalność gospodarczą,
- nie więcej niż 2 przedstawicieli podmiotów prowadzących na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.

Członkowie Komitetu wskazani w ust. 2 pkt 3)- 6) wybierani są w trybie otwartego naboru.

Na etapie tworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji Komitet uprawniony jest do wyrażania opinii odnośnie m.in. projektu Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025, projektów aktów planistycznych, projektu uchwały o ustanowieniu Specjalnej Strefy Rewitalizacji (jeśli zostanie ustanowiona), a także postępów w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Kolejnym etapem poprzedzającym powołanie Komitetu Rewitalizacji było ogłoszenie naboru na członków Komitetu. W dniu 3 sierpnia 2018 r. opublikowano na stronie <http://www.bip.ostrowmaz.pl/public/?id=172785> Zarządzenie Nr 116/2018 Burmistrza Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 03.08.2018 r. w przedmiotowej sprawie. Nabór trwał od 3 do 10 sierpnia 2018 r. Ogłoszenie o naborze pojawiło się również na <http://www.ostrowmaz.pl/pl/page/rewitalizacja-miasta-ostr%C3%B3w-mazowiecka>.

Zarządzenie w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji nie zostało podjęte.

9.3 Udział interesariuszy w procesie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji

Udział różnych grup interesariuszy podczas wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji zostanie zapewniony poprzez jawność podejmowanych działań związanych z procesem rewitalizacji. Pomocna w tym będzie funkcjonująca strona internetowa:

<http://www.ostrowmaz.pl/pl/page/rewitalizacja-miasta-ostr%C3%B3w-mazowiecka>,

na której zamieszczane są informacje związane z procesem naprawczym obszarów, na których zidentyfikowano stan kryzysowy. Podczas implementacji Gminnego Programu Rewitalizacji podejmowana będzie stała współpraca z poszczególnymi reprezentantami interesariuszy. Aby łatwiej nawiązać z nimi kontakt, miasto utworzyło bazę organizacji pozarządowych społecznie

aktywnych, zarówno na obszarze miasta, jak i obszaru rewitalizacji. Informacje na temat NGO są systematycznie aktualizowane. Adres internetowy do listy znajduje się w podrozdziale Udział interesariuszy w procesie tworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji.

W proces wdrażania zostaną zaangażowani przede wszystkim Wnioskodawcy realizujący projekty wpisane w Gminnym Programie Rewitalizacji, a także pracownicy samorządowi oraz jednostki organizacyjne Urzędu Miasta.

Wdrażanie niniejszego dokumentu nie będzie możliwe bez powołanego Komitetu Rewitalizacji, który uczestniczyć będzie w opiniowaniu oraz przygotowaniu projektów uchwał Rady Miasta Ostrów Mazowiecka związanych z rewitalizacją.

Zadaniem członków Komitetu Rewitalizacji, jako ambasadorów podejmowanych działań w ramach prowadzonego procesu rewitalizacji, jest także promowanie i zachęcanie mieszkańców oraz wszystkich podmiotów do uczestnictwa w konsultacjach programu oraz współpracy przy realizacji i monitorowaniu podejmowanych działań, przedsięwzięć.

Grono interesariuszy rewitalizacji może się poszerzyć w sytuacji, gdy konieczne będzie pozyskanie opinii osób niewchodzących w skład Komitetu. Wówczas, w pracach Komitetu mogą brać udział osoby spoza jego grona np. eksperci w dziedzinie rewitalizacji, przedstawiciele różnych środowisk oraz specjaliści z zakresu działań podejmowanych na obszarze objętym procesami rewitalizacji. Osoby te zapraszane są przez Przewodniczącego, jego Zastępcę lub członków Komitetu. Zaproszeni goście uczestniczą w posiedzeniach, ale nie mają prawa głosu. Takie rozwiązanie pozwala na interdyscyplinarne podejście do tematu rewitalizacji i pojawiających się kwestii dyskusyjnych.

Obsługę organizacyjną i techniczną Komitetu zapewni Zespół ds. Rewitalizacji powołany zarządzeniem Burmistrza Miasta Ostrów Mazowiecka spośród pracowników Urzędu Miasta.

9.4 Udział interesariuszy w procesie monitorowania procesu rewitalizacji

Monitorowanie procesu rewitalizacji polegać będzie na podjęciu szeregu działań, których celem jest kontrola prawidłowości i skuteczności prowadzonej interwencji na obszarze

rewitalizacji. Poniżej przedstawiono zadania i przypisane im typy interesariuszy, bez których niemożliwe będzie osiągnięcie założonych w programie celów.

Tabela nr 19. Działania podejmowane w ramach monitorowania procesu rewitalizacji i proponowane typy interesariuszy odpowiedzialnych za realizację działań

I.p.	Rodzaj działania	Typ interesariusza
1	Pomiar wskaźników, kontrola efektywności realizowanych przedsięwzięć i założonych celów	Przedstawiciele UMOM, jednostki organizacyjne UMOM, Wnioskodawcy projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji, którzy dostarczają aktualnych danych niezbędnych do pomiaru wskaźników, a następnie dokonają odpowiednich przeliczeń celem sprawdzenia efektywności podejmowanych interwencji.
2	Zidentyfikowanie nieprawidłowości wdrożeniowych, dokonanie ewentualnych modyfikacji i korekt	Przedstawiciele UMOM, w tym Zespół ds. Rewitalizacji, jednostki organizacyjne UMOM, Komitet Rewitalizacji, Wnioskodawcy projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji.

3	Kontrola terminowości, harmonogramu realizacji przedsięwzięć, zakresu rzeczowego oraz finansowego	Wnioskodawcy projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji, przedstawiciele UMOM, w tym Zespół ds. Rewitalizacji, jednostki organizacyjne UMOM.
4	Sporządzanie sprawozdań z prowadzenia procesu rewitalizacji	Przedstawiciele UMOM, jednostki organizacyjne UMOM, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
5	Aktualizacja Gminnego Programu Rewitalizacji	Wnioskodawcy projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji, przedstawiciele UMOM, jednostki organizacyjne UMOM, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Rada Miasta Ostrów Mazowiecka, Komitet Rewitalizacji (opiniuje ocenę aktualności i stopnia realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025 co najmniej raz na 3 lata).

6	Opracowanie raportu z realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025	Przedstawiciele UMOM, w tym Zespół ds. Rewitalizacji, jednostki organizacyjne UMOM, Komitet Rewitalizacji.
---	---	--

10. System realizacji (wdrażania) Gminnego Programu Rewitalizacji

Miasto Ostrów Mazowiecka jest podmiotem odpowiedzialnym za wdrożenie Gminnego Programu Rewitalizacji, a tym samym za podjęty proces naprawczy na obszarze rewitalizacji. Zadaniem miasta jest inicjowanie działań, które z czasem wykonywane będą oddolnie przez mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej. Uspołecznienie i zaufanie mieszkańcom poprzez umożliwienie im podejmowania decyzji i realizacji przedsięwzięć mających pozytywny wpływ na obszar, który obecnie znajduje się w stanie kryzysu jest jednym z głównych założeń rewitalizacji. Aby mogło do tego dojść, mieszkańcy muszą poczuć sprawczość. W tym celu, na każdym etapie implementacji Gminnego Programu Rewitalizacji, społeczność będzie informowana o podejmowanych przez miasto krokach.

Najważniejsze działania podejmowane podczas realizacji (wdrażania) niniejszego programu opisano w poniższej tabeli.

Tabela nr 20. Działania podejmowane podczas realizacji (wdrażania) Gminnego Programu Rewitalizacji oraz typy interesariuszy zaangażowanych w realizację działania.

I.p	Rodzaj działania	Typy interesariuszy biorących udział w działaniu	Sposób zaangażowania w realizację działania
1	Przygotowanie Gminnego Programu Rewitalizacji	Gmina Miasta, jednostki organizacyjne Gminy, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Za opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji odpowiada Gmina, a dokładnie Wydział Rozwoju Gospodarczego, w skład którego wchodzi 7 Zespołów, w tym Zespół ds. rozwoju gospodarczego i pozyskiwania funduszy zewnętrznych, którego zadaniem jest m.in. praca nad Gminnym Programem Rewitalizacji. Podczas prac nad dokumentem pracownicy Urzędu współpracują z innymi działami i jednostkami organizacyjnymi Gminy, celem pozyskania niezbędnych informacji i danych do przygotowania Programu. Dokument sporządzany jest na podstawie wytycznych Urzędu Marszałkowskiego oraz w odpowiedzi na ogłoszony konkurs na dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej projektów wpisanych do niniejszego dokumentu.
2	Realizacja przedsięwzięć ujętych w Gminnym Programie Rewitalizacji	Wnioskodawcy, Gmina Miasta, Instytucje Zarządzające programami operacyjnymi -	Poszczególni wnioskodawcy, w tym Gmina Miasta Ostrów Mazowiecka, których projekty wpisane są do Gminnego Programu Rewitalizacji będą je realizować na obszarze rewitalizacji, wpływając w ten sposób na

		dysponenci środków finansowych	poprawę sytuacji w sferach, w których zidentyfikowano problemy. Dysponenci środków przyznają decyzje o dofinansowaniu i przekazaniu dotacji na realizację przedsięwzięć. Beneficjenci projektów zobowiązani są również do sprawozdawczości rzeczowej i finansowej względem dysponentów środków.
3	Regularny kontakt osób odpowiedzialnych za wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji z Wnioskodawcami podstawowych przedsięwzięć/projektów wpisanych do niniejszego programu	Wnioskodawcy, Gmina Miasta	Wnioskodawcy dostarczają osobom odpowiedzialnym za wdrażanie procesu rewitalizacji w mieście informacje o stopniu realizacji przedsięwzięć/projektów. Dzięki temu Gmina pozyskuje informacje o osiągniętych wskaźnikach dotyczących projektów, co umożliwia monitorowanie celów założonych w Gminnym Programie Rewitalizacji.
4	Opiniowanie i doradzanie w procesie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji	Komitet Rewitalizacji Gmina Miasta (Zespół ds. Rewitalizacji)	Posiedzenia Komitetu będą odbywać się nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy. Podstawowym sposobem komunikowania się członków Komitetu będą posiedzenia, poczta elektroniczna i połączenia telefoniczne. Obsługę Komitetu zapewnia Zespół do spraw Rewitalizacji, w skład którego wejdą

			pracownicy samorządowi. Będzie on funkcjonował w strukturze Urzędu Miasta. Zespół będzie odpowiedzialny za przygotowanie od strony merytorycznej i organizacyjnej spotkań Komitetu, a także za zadania informacyjno-promocyjne, za partycypację społeczną i koordynowanie monitoringu rewitalizacji. Komitet ma charakter opiniodawczo-doradczy w kwestiach dotyczących m.in. poprawności i efektywności wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji.
5	Podejmowanie decyzji o charakterze strategicznym	Komitet Sterujący ds. Rewitalizacji	Jako że Komitet Rewitalizacji ma rolę opiniodawczo-doradczą, należało powołać również organ odpowiedzialny za podejmowanie decyzji istotnych dla realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji. W jego skład wejdą przedstawiciele Gminy, Rady Miasta, jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta oraz podmiotów odpowiedzialnych za realizację podstawowych przedsięwzięć/projektów rewitalizacyjnych. Obsługę organizacyjną Komitetu Sterującego zapewnia Zespół ds. Rewitalizacji. Komitet Sterujący w sprawach dotyczących interpretacji zgodności realizowanych działań z założeniami niniejszego programu będzie zasięgał opinii Komitetu Rewitalizacji.
6	Agregacja danych	Gmina Miasta, w tym Zespół	W celu monitorowania zachodzących zmian na obszarze rewitalizacji niezbędna jest co

		ds. Rewitalizacji, jednostki organizacyjne Gminy	najmniej coroczna agregacja danych na temat zjawisk społecznych i infrastrukturalnych, zwłaszcza tych informacji, które wykorzystano do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Pozwala to na weryfikację skuteczności prowadzonego procesu rewitalizacji i wprowadzania ewentualnych modyfikacji w sytuacji, gdy efekty nie są zadowalające.
7	Aktualizacja Gminnego Programu Rewitalizacji	Gmina Miasta, w tym Zespół ds. Rewitalizacji, Komitet Rewitalizacji, Komitet Sterujący ds. Rewitalizacji, Rada Miasta	Potrzebę aktualizacji stwierdza się w przypadku, gdy dezaktualizują się dane na temat projektów lub zachodzą inne zmiany wymagające modyfikacji. Zgodnie z ustawą o rewitalizacji aktualizacja Programu powinna odbywać się nie rzadziej niż raz na trzy lata. Procedurę aktualizacji opisano w ustawie o rewitalizacji: Art. 22. 1. Gminny program rewitalizacji podlega ocenie aktualności i stopnia realizacji, dokonywanej przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta co najmniej raz na 3 lata, zgodnie z systemem monitorowania i oceny określonym w tym programie. 2. Ocena sporządzona przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta podlega zaopiniowaniu przez Komitet Rewitalizacji

			oraz ogłoszeniu na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej. 3. W przypadku stwierdzenia, że gminny program rewitalizacji wymaga zmiany, wójt, burmistrz albo prezydent miasta występuje do rady gminy z wnioskiem o jego zmianę. Do wniosku załącza się opinię, o której mowa w ust. 2. W przypadku stwierdzenia, w wyniku przeprowadzonej oceny stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji, osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych, rada gminy uchyla uchwałę w sprawie gminnego programu rewitalizacji w całości albo w części, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta Rolą pracowników samorządowych – Zespołu ds. Rewitalizacji - jest przygotowanie wszystkich niezbędnych do aktualizacji dokumentów. Zaktualizowany dokument w określonych przypadkach przedkładać jest Radzie Miasta, która podejmuje uchwałę zmieniającą dokument.
8	Partycypacja społeczna, działania informacyjno-promocyjne	Gmina Miasta (Zespół ds. Rewitalizacji), Komitet Rewitalizacji, NGO, przedsiębiorcy,	Wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji będzie przez cały okres implementacji jawne, a informacje o wszystkich działaniach podejmowanych przez miasto zostaną opublikowane w miejscach, które pozwalają na łatwy do nich dostęp. W ramach niniejszego programu przewidziano projekt,

		kościół i związki wyznaniowe, przedstawiciele obiektów użyteczności publicznej, Radni, mieszkańcy i inni zainteresowani procesem rewitalizacji.	który ma ułatwić system jego wdrażania i realizacji założeń Gminnego Programu Rewitalizacji. Jest nim przedsięwzięcie pt. <i>System monitorowania realizacji Programu</i> , którego rezultatem będzie otwarty dostęp do informacji o postępie realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji. Znacznym ułatwieniem w kontakcie z szerokim gronem interesariuszy jest strona internetowa: http://www.ostrowmaz.pl/pl/page/rewitalizacja-miasta-ostr%C3%B3w-mazowiecka
--	--	---	--

11 System oceny i monitoringu Gminnego Programu Rewitalizacji

11.1 Opis sposobu oceny realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji

Monitoring to obserwowanie procesu, w tym przypadku rewitalizacji, oraz odnotowywanie zmieniającego się stanu, w celu uzyskania wiedzy o jego przebiegu. System monitorowania Gminnego Programu Rewitalizacji musi umożliwiać dokonywanie obiektywnych pomiarów wskaźników w przyjętym odstępie czasu, dzięki czemu możliwa będzie ocena efektywności realizowanych przedsięwzięć i założonych celów, których rezultatem ma być niwelowanie zidentyfikowanych podczas diagnozy problemów ze sfery społecznej i infrastrukturalnej. Poprzedza ewaluację, której dokonuje się po zakończeniu realizacji programu, ale w przeciwieństwie do niej pozwala na zmianę przyjętej taktyki w przypadku zidentyfikowania nieprawidłowości wdrożeniowych. To również rodzaj wewnętrznej kontroli, obejmującej ocenę terminowości poszczególnych działań względem harmonogramu. Proces ten pozwala na optymalne wykorzystanie środków finansowych w celu zmaksymalizowania

spodziewanych efektów. Ocena realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji będzie odbywać się przez monitoring zarówno ujętych w Programie projektów (wskaźniki produktu i rezultatu, stopień realizacji rzeczowej i finansowej), jak i celów, kierunków działań, a także rezultatów określonych w przedmiotowym dokumencie. Celem dokonania analiz/porównań wskazujących efektywność prowadzonego procesu naprawczego, konieczna będzie systematyczna, najlepiej coroczna agregacja danych, które posłużyły do delimitacji obszaru rewitalizacji.

11.2 Metody monitorowania stopnia osiągnięcia przyjętych celów

Stopień osiągnięcia przyjętych celów odbywać się będzie poprzez agregację danych cząstkowych, na podstawie których możliwe będzie stwierdzenie powyższego. Dane, o których mowa, odnoszą się do wartości osiąganych wskaźników, tych dotyczących projektów oraz realizacji Programu. Monitorowanie osiągania celów rewitalizacji będzie uzupełnione monitoringiem rzeczowym i finansowym. Monitoring rzeczowy obejmie kontrolę realizacji zakresu merytorycznego prowadzonych działań oraz harmonogramu wdrażania projektów na podstawie pomiarów osiągania założonych rezultatów oraz wskaźników realizacji i ich analizy, a także weryfikacji zgodności z założeniami Gminnego Programu Rewitalizacji. Monitoring finansowy obejmie zarządzanie środkami przyznanymi na realizację programu. Polegać będzie na systematycznej kontroli finansowych aspektów inwestycji. Monitoring osiągania celów rewitalizacji będzie polegał na śledzeniu postępu realizacji niniejszego programu poprzez monitorowanie wartości określonych wskaźników – tj. wskaźników celów rewitalizacji, które dostarczą informacji o efektach realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych zamieszczonych w Gminnym Programie Rewitalizacji. Wybór wskaźników skupia się na ocenie osiągnięcia celów całego programu, a nie produktów poszczególnych projektów. Jest to wynikiem postrzegania interwencji prowadzonej w ramach rewitalizacji jako całościowego procesu, który nie jest po prostu sumą zrealizowanych projektów, ale ma na celu osiągnięcie planowanej zmiany we wskazanych obszarach poddanych rewitalizacji.

11.3 Dobór wskaźników adekwatnych do przeprowadzonej diagnozy

Przeprowadzona diagnoza ogólna wskazała na występowanie następujących problemów w sferze społecznej i technicznej:

1. zaawansowanie procesu starzenia się społeczeństwa,
2. niedostateczna samowystarczalność ekonomiczna,
3. wysoka liczba osób bezrobotnych,
4. niski standard budynków komunalnych, w tym mieszkalnych .

Z powyższymi problemami wiązą się dodatkowe **negatywne zjawiska**, które są przyczyną lub skutkiem ich występowania. Dlatego, aby skierować interwencję do źródła problemu, przy jej projektowaniu (w formie celów, kierunków działań, przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych) uwzględnia się wskazane negatywne zjawiska bezpośrednio lub pośrednio powiązane z problemami głównymi. Przykładowo, problemu „zaawansowanie procesu starzenia się społeczeństwa” nie zlikwiduje się poprzez zmniejszenie udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze. Miasto nie ma narzędzi wpływających na procesy demograficzne o takim charakterze i tak rozległej skali, dlatego w tym przypadku należy podjąć w pierwszej kolejności kroki prowadzące do podniesienia standardu życia seniorów. Uznano, że każde działanie wpływające pozytywnie na ograniczenie wskazanego zjawiska negatywnego, jednocześnie jest działaniem ograniczającym jeden bądź więcej problemów głównych.

Poniżej zamieszczono listę zaproponowanych wskaźników oddziaływania oraz tabelę z ich wartościami bazowymi i docelowymi:

- liczba seniorów objętych wsparciem,
- udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej,
- udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców,
- udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców,
- udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci w wieku do 18. roku życia,

- liczba założonych niebieskich kart na 100 mieszkańców,
- udział bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych na danym obszarze,
- udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych,
- liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar,
- liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadająca na hektar.

Za rok bazowy przyjęto rok 2017 (z tego okresu pochodzą dane, którymi posłużono się podczas delimitacji), rokiem docelowym jest rok 2025 - to cezura czasowa określająca moment osiągnięcia założonych wskaźników oddziaływania.

Schemat interwencji Gminnego Programu Rewitalizacji, pozwalający na zaobserwowanie wszelkich zależności pomiędzy poszczególnymi elementami programu, jak również kolejności przeprowadzonych działań i całej logiki, prowadzącej od problemów głównych aż do poszczególnych projektów rewitalizacyjnych, znajduje się w rozdziale *Cele i odpowiadające im kierunki działań rewitalizacyjnych*. Wykazano w nim adekwatność założonych wskaźników do celów rewitalizacji.

Tabela nr 21. Wskaźniki oddziaływania

Wskaźniki oddziaływania			
2017			
Liczba seniorów objętych wsparciem: 0	Udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców: 3,7%	Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców: 5,31%	Liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar: 0,032
	Udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców: 0,6%	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych: 55,96%	Liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi przypadająca na hektar: 0,261
	Udział osób otrzymujących		

	dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców: 4,75%		
	Udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci w wieku do 18 roku życia: 5,23%		
	Liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców: 4,96%		
	Liczba założonych niebieskich kart na 100 mieszkańców: 2,69%		
2025			
Liczba seniorów objętych wsparciem: 3050	Udział osób otrzymujących zasiłki w ogólnej liczbie mieszkańców: 3,5%	Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców: 4,90%	Liczba zdegradowanych budynków komunalnych na hektar: 0,025
	Udział osób otrzymujących wsparcie na opał w ogólnej liczbie mieszkańców: 0,4%	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie	Liczba budynków (w tym wspólnot mieszkaniowych) z lokalami komunalnymi

	Udział osób otrzymujących dodatki mieszkaniowe w ogólnej liczbie mieszkańców: 4,50%	osób bezrobotnych: 53,90	przypadająca na hektar: 0,280
	Udział dzieci korzystających z programu dożywiania w ogólnej liczbie dzieci w wieku do 18 roku życia: 5%		
	Liczba lokali komunalnych przypadająca na 100 mieszkańców: 4,70%		
	Liczba założonych niebieskich kart na 100 mieszkańców: 2,30%		

11.4 System aktualizacji Gminnego Programu Rewitalizacji

Postęp prac w zakresie wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji oraz realizacji przedsięwzięć ujętych w przedmiotowym dokumencie będzie podlegał monitorowaniu przez IZ RPO i inne programy/fundusze, z których pochodzą środki, w częstotliwości zgodnej z umowami zawartymi w ramach przekazanej dotacji. W celu monitorowania implementacji projektów, Zespół ds. Rewitalizacji odpowiedzialny będzie za kontakt z Beneficjentami

projektów, tak aby na bieżąco pozyskiwać dane w temacie osiągniętych wskaźników i założeń Programu. Sprawozdawczość będzie także obejmować informacje w zakresie efektywności podejmowanych działań rewitalizacyjnych w oparciu o aktualne dane dotyczące kryteriów stanu kryzysowego, na podstawie których wyodrębniono obszar rewitalizacji. W sytuacji stwierdzenia braku efektywności procesu rewitalizacji, konieczne będzie zweryfikowanie podjętych założeń i decyzja o aktualizacji dokumentu. Podejmowana jest ona po pozyskaniu opinii Komitetu Rewitalizacji. Obowiązek dokonania tych ocen spoczywa na Burmistrzu Miasta Ostrów Mazowiecka. Ocena Gminnego Programu Rewitalizacji będzie sporządzana przez Burmistrza najrzadziej raz na trzy lata i publikowana na stronie Biuletynu Informacji Publicznej (BIP).

Zasady aktualizacji programu określa art. 22 i 23 ustawy o rewitalizacji, obligujący do oceny aktualności dokumentu co najmniej raz na trzy lata. Przepis ten ustanawia w istocie dwa obowiązki:

- stwierdzenia, czy treść programu rewitalizacji jest aktualna, tj. czy odpowiada stanowi faktycznemu w zakresie ustaleń mających znaczenie dla realizacji programu, oraz
- w jakim stopniu projekty/przedsięwzięcia zaplanowane w programie rewitalizacji zostały zrealizowane w przyjętym harmonogramie.

Zmiana Gminnego Programu Rewitalizacji może być również efektem innych działań, np. aktualizacji listy przedsięwzięć. Proces wprowadzania zmian do Programu rozpoczyna odpowiednia decyzja Burmistrza Miasta Ostrów Mazowiecka/Komitetu Sterującego ds. Programu Rewitalizacji, podjęta po przeprowadzeniu oceny niniejszego dokumentu i uzyskaniu opinii Komitetu Rewitalizacji. Zmiana wymaga procedury analogicznej do tej, w jakiej dokument został uchwalony, co wynika wprost z zapisów art. 23 ustawy o rewitalizacji. Oznacza to, że uchwałę Rady Miasta Ostrów Mazowiecka odnośnie zmiany Gminnego Programu Rewitalizacji poprzedzać będą konsultacje społeczne, prowadzone na zasadach określonych w ustawie o rewitalizacji. Wyjątkiem będą tutaj sytuacje, gdy zmiana nie wiąże się z umieszczeniem nowych działań na liście planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych lub gdy nie wymaga ona zmiany uchwały w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji (SSR).

Poniżej przedstawiono sytuacje, w których konieczna może być zmiana Gminnego Programu Rewitalizacji:

- zmiana aktualnych warunków sytuacji społeczno-gospodarczej miasta;
- zidentyfikowane nowe potrzeby i oczekiwania mieszkańców obszarów kryzysowych;
- spadek/wzrost poziomu zaangażowania podmiotów lokalnych w planowane działania;
- konieczność dostosowania działań do możliwości budżetu Miasta Ostrów Mazowiecka oraz dostępności środków zewnętrznych.

Źródła pozyskiwania danych:

- wnioskodawcy projektów wpisanych do Gminnego Programu Rewitalizacji,
- działy Urzędu Miasta Ostrów Mazowiecka i jednostki organizacyjne – dane ilościowe i jakościowe,
- informacje pozyskiwane od mieszkańców – dane jakościowe,
- inne instytucje i organy posiadające dane, które posłużyły delimitacji – dane ilościowe i jakościowe.

Informacje, o których mowa powyżej będą pozyskiwane najrzadziej raz na rok, tak aby móc monitorować zmieniającą się sytuację i dysponować porównywalnymi, weryfikowalnymi i wiarygodnymi danymi.

12. GPR a uchwała w sprawie wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2013 – 2017 oraz uchwała w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy, uchwalony przez radę gminy (Uchwała Nr XLII/193/2013 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 15 maja 2013 r.), w kształcie określonym przez art. 21 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, stanowi formalną podstawę realizacji zadania własnego gminy w zakresie tworzenia warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej.

Zgodnie z ustawą wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Ostrów Mazowiecka został opracowany na pięć kolejnych lat i obejmuje w szczególności:

- a) prognozę dotyczącą wielkości oraz stanu technicznego zasobu mieszkaniowego gminy w poszczególnych latach, z podziałem na lokale socjalne i pozostałe lokale mieszkalne,
- b) planowaną sprzedaż lokali w kolejnych latach,
- c) zasady polityki czynszowej,
- d) analizę potrzeb w zakresie remontów i modernizacji wynikających ze stanu technicznego budynków i lokali, z podziałem na kolejne lata,
- e) przewidywane koszty utrzymania zasobu lokalowego Miasta Ostrów Mazowiecka w latach 2013 – 2017 oraz źródła finansowania gospodarki mieszkaniowej,
- f) sposób i zasady zarządzania lokalami i budynkami wchodzącymi w skład mieszkaniowego zasobu gminy oraz przewidywane zmiany w zakresie zarządzania mieszkaniowym zasobem gminy w kolejnych latach.

Założenia Programu mają na celu:

- a) racjonalne gospodarowanie mieszkaniowym zasobem Miasta Ostrów Mazowiecka,
- b) prywatyzacja zasobu mieszkaniowego w uzasadnionych finansowo i organizacyjnie przypadkach,

- c) pozyskiwanie środków na rzecz mieszkalnictwa.

Miasto w okresie objętym programem będzie zaspokajać potrzeby mieszkaniowe w oparciu o istniejące zasoby mieszkalne.

Zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej należy do zadań własnych gminy. Zapewnienie jednej z podstawowych potrzeb człowieka, zwłaszcza w trudnej sytuacji materialnej zbiega się z celami rewitalizacyjnymi, w tym z potrzebą niwelowania problemu ubóstwa, niesamodzielności ekonomicznej i innymi negatywnymi zjawiskami społecznymi występującymi na obszarze rewitalizacji.

Gminny Program Rewitalizacji nie jest jedynym narzędziem do niwelowania stanu kryzysowego na obszarze rewitalizacji. Oprócz projektów wpisanych do niniejszego programu, miasto prowadzi politykę wspierającą najbardziej potrzebujących mieszkańców, wzmacniając skuteczność zaplanowanej interwencji.

Aby poprawić dostępność lokali mieszkalnych, uchwala przewiduje niżej opisane działania:

- zwiększenie liczby lokali mieszkalnych może nastąpić poprzez współdziałanie z Towarzystwem Budownictwa Społecznego w Ostrowi Mazowieckiej Spółka z o.o., której właścicielem jest gmina. Chociaż formalnie mieszkania należące do TBS nie są zaliczane do mieszkaniowego zasobu gminy, to w przypadku, gdy gmina jest właścicielem spółki, mają dla tego zasobu duże znaczenie. Mieszkania w TBS mogą wynajmować rodziny znajdujące się w odpowiedniej sytuacji finansowej, chcące poprawić swoje warunki mieszkaniowe. Przeprowadzając się do mieszkań w budynkach TBS najemca pozostawia do dyspozycji gminy dotychczas użytkowane lokale. Dzięki temu nastąpi zwolnienie mieszkań dla rodzin o niższych dochodach;
- obecnie budowany jest budynek socjalny dla 30 rodzin, co poprawi warunki dla mieszkańców, którzy mieszkają w budynkach przeznaczonych do rozbiórki;
- dodatkowym sposobem powiększenia liczby lokali socjalnych oraz tymczasowych pomieszczeń jest adaptacja pomieszczeń o innym przeznaczeniu niż mieszkalne, a które są własnością Miasta;
- Gmina może również, w miarę zaistniałych potrzeb i braków we własnym zasobie mieszkaniowym, wynajmować lokale od innych właścicieli z przeznaczeniem na lokale

mieszkalne, socjalne oraz tymczasowe pomieszczenia w celu podnajmowania ich na czas oznaczony.

Działania podejmowane w ramach Programu wspomagają proces rewitalizacji poprzez pomoc osobom znajdującym się w ciężkiej sytuacji finansowej. Przykładowo, na wniosek Najemcy zamieszkałego w mieszkaniowym zasobie gminy, Burmistrz Miasta Ostrowi Mazowieckiej może w wyjątkowych sytuacjach stosować obniżki obowiązującego czynszu dla najemców o niskich dochodach (nie dotyczy to lokali socjalnych, w których czynsz już jest obniżony).

Za Najemców o niskich dochodach uznaje się Najemców utrzymujących się wyłącznie z zasiłków m.in. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej lub Urzędu Pracy lub u których średni dochód osiągany na wszystkich członków gospodarstwa domowego wieloosobowego, w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o obniżkę czynszu nie przekroczył 30% najniższej emerytury brutto oraz 50% gospodarstwa jednoosobowego.

Obniżki czynszu udziela Burmistrz Miasta Ostrowi Mazowieckiej Najemcy na okres 12 miesięcy. W przypadku, gdy utrzymujący się niski dochód gospodarstwa to uzasadnia, Burmistrz Miasta Ostrowi Mazowieckiej, na wniosek najemcy, może udzielić obniżek czynszu na kolejne okresy dwunastomiesięczne.

W przypadku powstania zaległości czynszowych i braku możliwości ich spłaty przez Najemcę, Burmistrz Miasta Ostrowi Mazowieckiej może wskazać propozycję zamiany na lokal o niższym standardzie wyposażenia lub mniejszej powierzchni.

Program przewiduje podjęcie prac remontowych celem poprawy warunków mieszkaniowych lokatorów. Spośród najważniejszych prac należy wymienić:

- ogólny remont budynków, w tym wymianę pokryć eternitowych, wymianę podłóg, przestawienie pieców,
- wykonanie przyłączy i instalacji wodno-kanalizacyjnej,
- wymiana okien,
- wymiana instalacji elektrycznej,
- docieplenie budynków, remonty dachów.

W Programie zawarto również koszty utrzymania zasobów komunalnych. Obejmują one dwa podstawowe elementy:

- a) koszty bieżącej eksploatacji budynków i lokali,
- b) koszty utrzymania technicznego lokali.

Zakłada się, że wydatki na utrzymanie mieszkaniowego zasobu gminy będą systematycznie wzrastały, co spowodowane jest wzrostem zaliczek eksploatacyjnych i stawek remontowych w budynkach wspólnot mieszkaniowych. Koszty utrzymania zasobu lokalowego miasta Ostrów Mazowiecka w latach 2013-2017 będą rosły o około 27 tys. zł rocznie. Są to koszty związane z: wynagrodzeniem zarządcy, kosztami nieściąganych opłat czynszowych, kosztami materiałów i energii, bieżącymi remontami, konserwacją, sprzątaniem, wpłatą na fundusze remontowe wspólnot mieszkaniowych z udziałem Miasta.

Biorąc pod uwagę powyższe, ekonomicznie zasadne i racjonalne wydaje się skorzystanie z możliwości finansowego wsparcia ze źródeł Unii Europejskiej i przeznaczenie go na niezbędne prace remontowe. Jakkolwiek remonty będące działaniami infrastrukturalnymi, oprócz poprawy stanu zdegradowanych budynków komunalnych i budynków z lokalami komunalnymi, mają duży wpływ na aspekty społeczne, tj. ubóstwo, czy bezrobocie (będące często jego przyczyną). Zła sytuacja mieszkaniowa bywa często przyczyną stygmatyzacji społecznej i ekskluzji, powoduje odrzucenie z lokalnej społeczności i pogłębianie się izolacji, co skutkuje zamknięciem się na ewentualne zmiany i wzorce zachowań, które mogłyby przyczynić się do zmian na lepsze. Poza tym, niezaspokojenie elementarnej potrzeby człowieka, jaką jest posiadanie należytego schronienia, uniemożliwia skorzystanie z innych dobrodziejstw oferowanych przez miasto.

W celu poprawy zasobów mieszkaniowych, przewidziano w Gminnym Programie Rewitalizacji projekty mające za zadanie podniesienie standardu budynków mieszkalnych, a tym samym poziomu życia lokatorów zamieszkujących niniejsze nieruchomości.

Poniżej lista planowanych do realizacji projektów:

- *Likwidacja źródeł niskiej emisji* (lista podstawowa projektów),
- wymiana węzłów cieplnych przez Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. (uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne),

- zwiększenie liczby lokali komunalnych poprzez budowę dwóch budynków wielorodzinnych przy ul. Wołodyjowskiego (uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne).

Powyższe są zgodne z listą potrzeb remontowych opisanych z Programie gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2013 – 2017. Ich realizacja przyczyni się m.in. do obniżenia kosztów eksploatacji lokali, co wpłynie pozytywnie na sytuację ekonomiczną osób zamieszkujących mieszkania poddane pracom remontowym.

Uchwała nr V/29/2003 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 1 kwietnia 2003 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu miasta również jest narzędziem wspomagającym proces rewitalizacji. Uchwała przewiduje wsparcie dla osób najbardziej potrzebujących, w tym również dla tych, którzy nie mają tytułu prawnego do nieruchomości i nie mają zaspokojonych potrzeb mieszkaniowych.

Działania podejmowane w ramach obu dokumentów są zgodne z założeniami Gminnego Programu Rewitalizacji. Oprócz pozytywnego wpływu na sytuację występującą na obszarze rewitalizacji, mogą wzmocnić efekty planowane do osiągnięcia po realizacji inicjatyw wynikających z niniejszego dokumentu, dlatego nie zachodzi potrzeba zmiany ich zapisów.

13 Gminny Program Rewitalizacji a planowanie i zagospodarowanie przestrzenne miasta

13.1. Wskazanie sposobu realizacji gminnego programu rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego. Wskazanie zakresu niezbędnych zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Ustawa o rewitalizacji ustala hierarchię ważności poszczególnych dokumentów, w których zawarto zapisy odnośnie działań rewitalizacyjnych, w tym dotyczących Gminnego Programu Rewitalizacji. Nowością w stosunku do lat poprzednich jest priorytetyzacja gminnych programów rewitalizacji względem dokumentów planistycznych. W związku z tym, wszelkie niezgodności i rozbieżności występujące w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego z zapisami niniejszego programu, wymagają zmian i uaktualnienia. Sposób dokonywania zmian opisano w art. 20 ustawy o rewitalizacji.

W przypadku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obowiązujących na terenie miasta i obszaru rewitalizacji, nie zachodzi potrzeba korekty ich treści.

Poniżej lista zmian ze wskazaniem miejsc, w których należy wprowadzić modyfikacje do *Studium* celem uzyskania spójności dokumentu planistycznego z Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025.

Tabela nr 22. Lista zmian ze wskazaniem miejsc, w których należy wprowadzić modyfikacje do Studium celem uzyskania zgodności dokumentu planistycznego z Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025.

I.p.	Część dokumentu, w której występują niezgodności/strona	Propozycja zmiany zapisu, która powinna znaleźć się w <i>Studium</i>
1	2.1.2. PRZYCZYNA ZMIANY STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA OSTRÓW MAZOWIECKA, nieaktualna nazwa dokumentu – Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2007-2015, s. 9, 10.	Aktualizacja nazwy programu rewitalizacji na Gminny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2018-2025.
2	5.2.5. SPORT I TURYSTYKA, zapisy odnoszą się do ustaleń Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2007-2015, s. 38.	Należy dostosować zapisy do obowiązującego obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz planowanych przedsięwzięć/projektów.
3	6.7. OBSZARY WYZNACZONE DO REWITALIZACJI: zapisy odwołują się do ustaleń Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2007-2015, s.45-46, ryc. 27.	Należy dostosować zapisy do obowiązującego obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, planowanych przedsięwzięć/projektów oraz odwołać się do najnowszych aktów prawnych i map.
4	MATERIAŁY WYKORZYSTANE, pkt. 5 i 39; Wymieniono Lokalny Program Rewitalizacji – uchwała Rady Miasta Ostrów Mazowiecka Nr XX/129/2004 z dnia 30 listopada 2004 r. oraz Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka na lata 2007-2015 (Uchwała Nr XXVI/164/2009 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 2 czerwca 2009 r.). Brak Gminnego Programu Rewitalizacji, s. 89.	Konieczność uzupełnienia listy MATERIAŁÓW WYKORZYSTANYCH o Gminny Program Rewitalizacji.
5	CZĘŚĆ II <i>Studium</i> , KIERUNKI I POLITYKA PRZESTRZENNA, 17. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCENÍ, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB	Należy odwołać się w Studium do najnowszego Gminnego Programu Rewitalizacji.

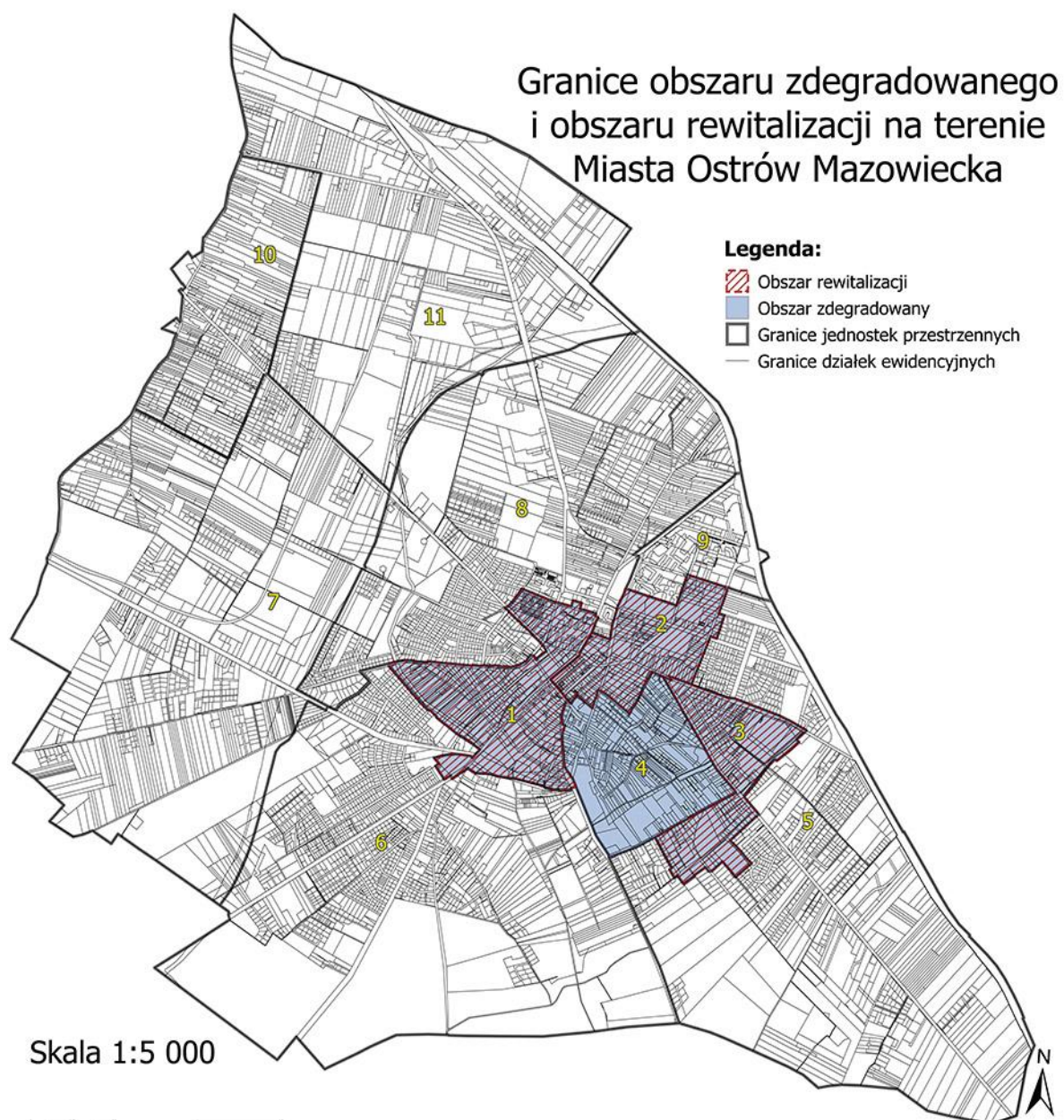
	REMEDIACJI, zapis o zmianie Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrów Mazowiecka, w którym zostaną wskazane obszary do rewitalizacji oraz będą określone cele i zasady rewitalizacji na tych obszarach, s. 29.	
6	18. OBSZARY ZDEGRADOWANE: powołanie się na poprzednie uchwały Rady Miasta Ostrów Mazowiecka, s.29.	Należy wymienić najnowsze akty prawne/podjęte uchwały.
7	Przypis 19: rozdział pt. „Obszary zdegradowane” obowiązuje dla zmiany Studium wynikającej z Uchwały Nr VIII/36/2015 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 22 kwietnia 2015 r. zmienionej Uchwałą Nr XXII/156/2016 Rady Miasta Ostrów Mazowiecka z dnia 3 sierpnia 2016 r., s.29.	Należy zaktualizować zapisy w odniesieniu do najnowszych aktów prawnych/podjętych uchwał.

14. Odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Wniosek dotyczący odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko został przesłany do Państwowego Inspektoratu Sanitarnego (ul. Żelazna 79, Warszawa) oraz do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Warszawie (ul. Henryka Sienkiewicza 3) w dniu 29 listopada 2018 r.

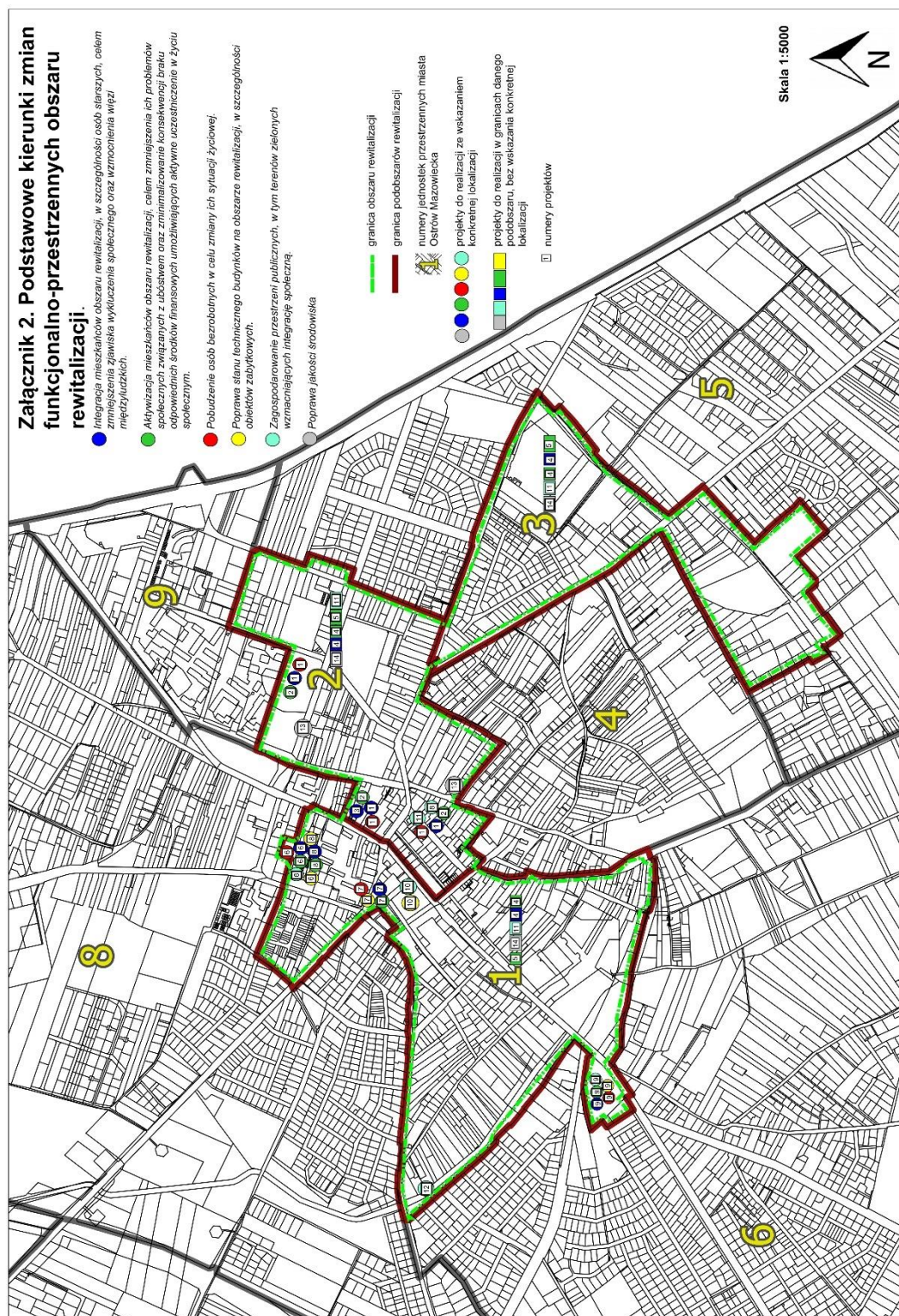
Załącznik nr 1 Mapa granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Mapa pomniejszona w celu wydruku.

Załącznik nr 2 Mapa podstawowych kierunków zmian funkcjonalno-przestrzennych obszaru rewitalizacji

Mapa pomniejszona w celu wydruku

Ostrów Mazowiecka